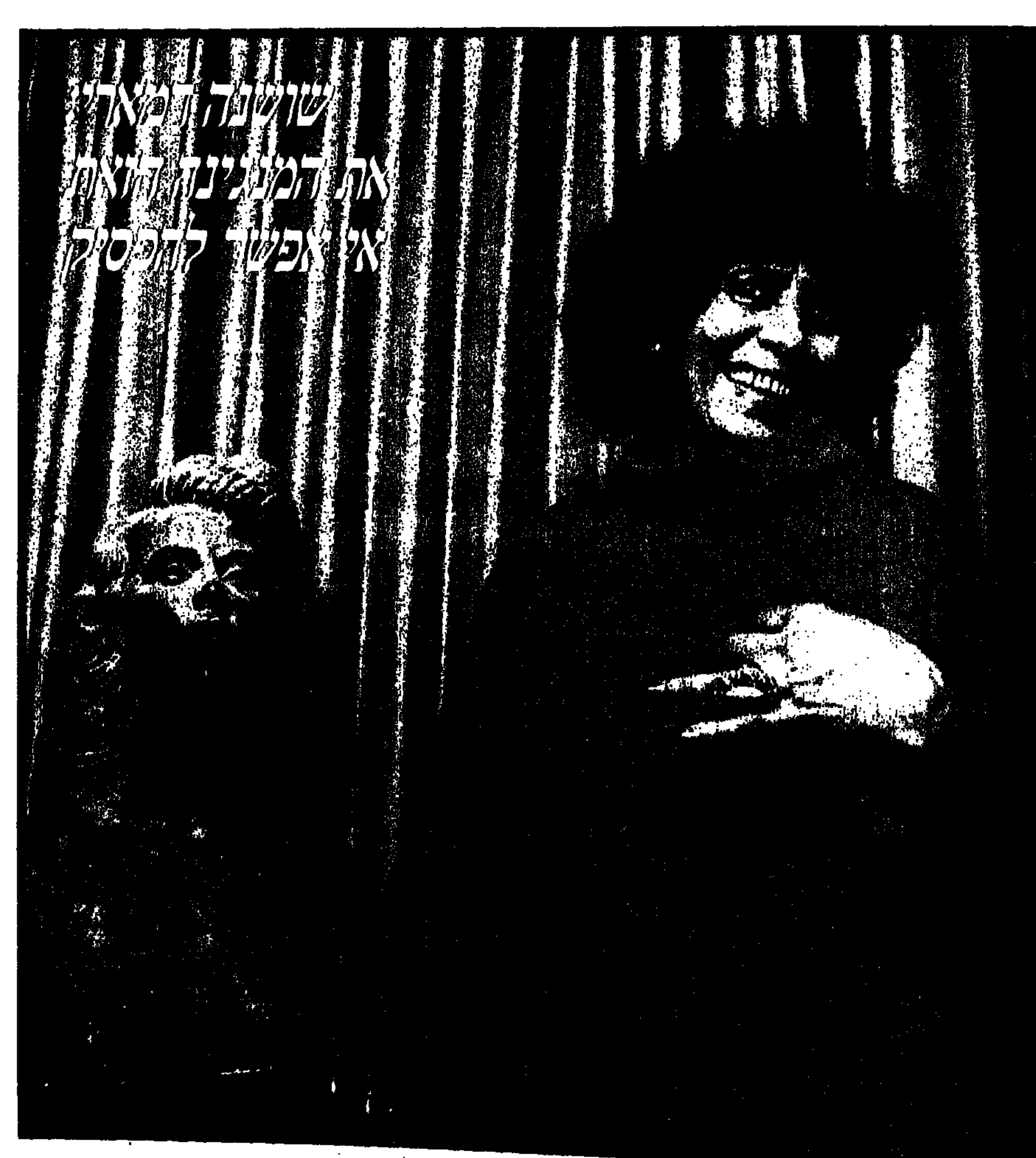
מעריב
סופשבוע
כ"ה בניסן, תשמ"ז 24.4.1987

ארץ המאובטחת, 48 שעות עם "גולני" בדרום לבנון ■ שושלת הכהן, משפחה בצמרת ■ יש ציפורים בגיטו ■ אליהו ריקה, הייתי מרגל ישראלי ■ מי מחכה לביבי נתניהו. ראיון ■ אורי אבנרי, שטח פרטי ■

יש לה את כל הנתונים. דלתא.
תחתונים
חולצות
גופיות
גרביים
מכותנה סרוקה
לנשים, גברים
וילדים
יצוא: $65,000,000 (1986)
ארצות יעד: אנגליה, צרפת, גרמניה, הולנד, ארה"ב.
מותגים בינלאומיים:
Bill Blass, Pierre Cardin
רשתות שיווק: Macy's, Hema
Marks & Spencer,
Galeries Lafayette
בגדי שלובשים
דלתא.

המשביר לצרכן
26.4-30.4.87
שבוע ספורט

מכשירי התעמלות
אופני כושר
גלגליות (סקטים)
ציוד שחיה וצלילה
כל מבחר הכדורים
מחבטים לים (מטקות)
מחבטי טניס
נעלי ספורט
מכנסיים קצרים
חולצות טריקו
לנשים גברים וילדים
שולחנות פינג פונג
תיקי ספורט
ציוד איגרוף
חליפות ג'ודו וקרטה
15% הנחה
שי חינם
על קניה של מוצרי שבוע הספורט בסכום מעל 75 ש"ח
יחולקו 1000 כרטיסים חינם למופע הפתיחה של משחקי הפועל ה-13
כל הקודם זוכה
הגרלה
בין הקונים במבצע יוגרלו 100 כרטיסים לתחרות הכדורגל בין נבחרת ישראל וקבוצת ליברפול
משחקי הפועל ה-13
מופע הפתיחה ביום העצמאות
ב-4 במאי בשעה 8 בערב באצטדיון הלאומי ברמת-גן

סופשבוע

כ"ה בניסן, תשמ"ז 24.4.1987

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצב·ת: יעל תורן, אורלי אנשל
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

קוראים יקרים,

אחרי שהיטיבה לתאר את הווי יחידת הצנחנים בשיגרת אימונים במדבר, הציעו למיכל קפרא להילוות אל חיילי "גולני" בשיגרת הסיורים ברצועת הבטחון שבדרום לבנון. היא נלוותה אליהם לפני כשלושה שבועות, במה שהתברר בסוף כסתם יומיים של חול. היטלטלה עמהם בצריח טנק בין הכפרים, והיתה בתוך המתח, הדריכות והפחד ממה שמחכה להם מאחורי הפינה. הם חיפשו "אקשן" ומצאו אותו אחרי שמיכל נסעה, במחיר דמים. היא כתבה את הסיפור שקראה לו המלחמה הקטנה שאחרי המלחמה הגדולה, למרות שאין בו תיאור של היתקלות עם מחבלים. המלחמה שבין המלחמות. פרסום הכתבה נדחה בשבוע. חשבנו שהחמצנו עיתוי טוב. מאורעות סוף החג והשבוע הבהירו שהנושא רק מתחיל להיות אקטואלי.

ערב יום השואה והגבורה, בלב ים המלים הנשפכות סביב משפט דמיאניוק וזוועות טרבלינקה, במה עוד אפשר לציין את המאורע שלא נכתב כבר לאורך, לרוחב ולעומק. טל בשן אמרה: סיפור הגבורה של הקשריות בגיטאות. הצעירות היהודיות בעלות המראה הארי שחמקו לעולם החיצון בתעודות מזוייפות, והביאו חזרה לגטו ידיעות חשובות, נשק וכסף שהיו חיוניים לארגון ההתקוממות היהודית. הנושא לא הודחק, אמרה טל, אך טרם נחקר לעומקו. היא פגשה שתיים מן ה"ציפורים" האלה, שריחפו כמו לוליניות על חבל דק ללא רשת הצלה. מה שדחף אותן לא היה רק הרעיון. גם סיפורי אהבה היו שם – לבחורים שהפעילו אותן בשליחות המסוכנת. אהבה עזה כמוות שלקח אליו כמה מהן בעת מילוי תפקידן.

נורית ברצקי, מחוץ לשטח הפרטי, כותבת השבוע גם על שבט הכהן שצאצאיו התכנסו בשבת שעברה במכמורת, לציין מלאת 80 שנה לעלייתו ארצה של אבי המשפחה, מרדכי בן הלל הכהן. הוא הקים שושלת שהתבססה בצמרת הממסד הישראלי. ארתור רופין, יצחק רבין, יגאל ידין, אהרון ידלין, עוזי נרקיס, צבי דינשטיין – הם רק חלק מהשמות. הסיפור הוא בעיקר על קשרי המשפחה והנישואין המיוחדים. דוד הכהן אישיות ססגונית וח"כ בשש קדנציות, הוא אחד הכוכבים. המקום צר ולא ניתן לספר את כל עלילותיו ואמרותיו. רבות מהן מבדחות. באחת נזכרתי השבוע. לפני שנים, במזנון משכן הכנסת הישן, מצאתי כסא פנוי ונטלתי אותו לשולחן סמוך. פתאום ראיתי את ח"כ דוד הכהן מתקדם מכוון הדלפק, צלחת מרק חם בשתי ידיו, והוא מחפש לשווא את הכסא שנטלתי. "מצטער שלקחתי לך את הכסא", אמרתי לו. "לא נורא", הוא ענה, "זה רק כסא של מזנון".

צבי לביא

התמונות בכתבה "צלולואיד מעולם אחר" מהשבוע שעבר צולמו בידי אורית זילברמן ולא כפי שנכתב בטעות.

בשער: שושנה דמארי, כתבה בעמ' 36-34. צילום: שמואל רחמני.

חבל עולמי — רענן לוריא

מנהגות ישראל

רק ענין של זמן.

"אתה רואה רוני,
אני דווקא כן
קונה סחורה אמריקנית".

שולץ: "הרוסים האלה
מסוגלים לצותת אפילו בתוך
חדר השינה שלנו".

ציפורים בגטו

היה להן שיער בלונדי ותווי פנים אריים מושלמים. תחת זהות בדויה ריחפו מהגיטאות לעולם החיצון ובחזרה, התיידדו עם קציני גסטאפו, השיגו והעבירו ידיעות חיוניות, נשק וכסף לארגון ההתקוממות היהודית. מבצעים לוליינים, בין חיים ומוות, שמאחוריהם גם סיפורי אהבה לבחורים ששלחו אותן. פרסום ראשון, ערב יום הזכרון לשואה ולגבורה.

מאת טל בשן

הן לא הכירו זו את זו. כל אחת פעלה במרחק מאות קילומטרים מחברתה. הן היו כמו פומפרנל סמית – מופיעות ונעלמות. מתרוצצות הלוך ושוב ברחבי הרייך הגרמני. משאירות אחריהן נשק, כסף, כרוזים, ויוצאות הלאה – למשימה הבאה. לכולן היה שיער בלונדי, עיניים בהירות ותווי פנים אריים מושלמים. כולן דיברו פולנית רהוטה, בלי שמץ מבטא יהודי. זה היה התנאי הראשון. בלעדיו לא היה להן, לקשריות הגטו, שמץ של סיכוי. מלבד כשרון משחק, נדרשו גם אומץ לב מטורף ועצבי ברזל. „וגם אהבה היה צריך", מוסיפה ברונקה קליבנסקי. „לאהוב את מי ששלח אותך, לדעת שמישהו דואג לך, להיות מוכנה לעשות הכל למען המישהו הזה". אחר־כך תוסיף, „גם למות".

מעל שולחן. עבודתה של ברונקה ב"יד ושם" תלויה תמונה גדולה של צעיר בעל עיניים שחורות יוקדות – מרדכי טננבאום, מרכז תנועת "דרור", מפקד המחתרת בגטו ביאליסטוק, האיש ששלח אותה למשימות ההן. זה האדם שבשמו ולמענו היתה מוכנה לחיות שנים בשקר מתמיד, בין גרמנים, בבדידות גמורה ותחת זהות בדויה, להתיידד עם קציני גסטאפו, להיכנס ולצאת מהגטו. ההלך כל הזמן, כמו לוליינית, בין החיים למוות. לא רק מפני שהיתה מאוהבת, אלא גם מפני ש„האמנתי בכל לבי בדרך שהוא הלך בה". הדרך כללה גם את הנכונות המפורשת למות למען הרעיון של התנגדות יהודית. התמרדות שסיכוייה היו אבודים מראש אבל לפחות היה בה, לדעת צעירי הגטאות, הצלת הכבוד היהודי. מאבק על "שלוש שורות בהיסטוריה", כדבריו של דולק ליבסקינד מגטו קרקוב.

מרדכי טננבאום, בן 27, נספה עם נפילת גטו ביאליסטוק באוגוסט 1943. הסברה אומרת שהתאבד. מגדת העתידות הפולניה אליה הלכה ברונקה מאוחר יותר כדי להיוודע מה עלה בגורלו של מרדכי, לא פתרה את התעלומה. דבר אחד ברור: הוא יכול היה להימלט מהגטו, לו רצה. במקום זאת החליט להישאר עם אנשיו, נאמן לדרך, עד הסוף. ברונקה נשארה בחיים, אחת המעטות ששרדו. עד היום היא מנסה להסביר לעצמה איך קרה הדבר: „אולי אין לי זכות לומר זאת כי נשארתי בחיים, ומי יודע, אולי בתת־ההכרה האינסטינקטים שלי שמרו עלי, אבל במודע באמת הייתי מוכנה למות, אחרת לא הייתי הולכת למקומות שאליהם הלכתי". מי ששומע לאן הלכה יודע שצריך להאמין לה. להבין קשה יותר, אבל גם מי שהיה שם בקושי מבין.

קליבנסקי – נאה, מסוגרת, זקופת קומה מאוד גם כאשר היא יושבת, נראית כמו בת אצילים פולניה (וזה גם מה שהפולנים חשבו). נולדה בגרודנו ב־1921. את המראה הבהיר, הלא יהודי כל־כך, ירשה מאביה. בבית־הספר למדה עם פולניות. דודתה היתה קומוניסטית. „ובכל פעם שהשתחררה מן הכלא היו לה סיפורים מרתקים נורא". נעוריה עברו עליה בין שתי מלחמות העולם בתקופה שבה לא היה דבר נשגב

ממוות למען אידיאל. המישקע הזה, יחד עם מה שספגה בתנועת הנוער, התגלגל לאותה רוח הקרבה רומנטית שגילו אחר־כך היא וחברותיה:

„אני זוכרת סיפור שאמי היתה תמיד מספרת על אמו של רבולוציונר, שרצתה שבנה ילך למוות בכבוד: 'בני, היגשתי בקשת חנינה לצאר', היא אומרת לו ערב ההוצאה להורג, ומבטיחה לו: 'אם יקבל הצאר את בקשתי – אבוא מחר לגרדום לבושה לבן, ואז תדע שמיד יבואו הרוכבים לשחרר אותך. אם לא יקבל – אלבש שחור'. וככה היא באה, כאשמורת הבוקר, לבושה בלבן, ובנה הביט בה ועלה לגרדום כשחיוך על שפתיו". ברונקה מוחה פתאום דמעה קטנה, נזכרה בבית אמא: „את מבינה על איזה סיפורים גדלנו?".

אלה היו גם ימי הזוהר של תנועות הנוער החלוציות בפולין. לשם הפנו הצעירים היהודים את כל ההתלהבות, המרץ, השאיפות והאידאלים: „אחרי הפוגרום אצלנו ב־1935, הגעתי למסקנה שאם זה ככה – אני הולכת לארץ ישראל". גם בתנועה היה המסר ברור וחד־משמעי: משמעת עצמית, מוסריות, התחשבות בכלל. תאורי הפעילויות בתנועה נשמעים ילדותיים במקצת, כאילו מנותקים מן המציאות הקשה – שיחות רעיוניות, סמינרים, מחנות, ערבי שירה וריקודי "הורה" ולימוד עברית. יש להניח שאלמלא השואה היו התנועות נהפכות להויות משהו, כפי שהן נראות כיום אצלנו. אלא שהדברים התגלגלו אחרת: „לא במקרה היו כל הקשריות יוצאות תנועות הנוער החלוציות", אומר ד"ר שלמה נצר מאוניברסיטת תל־אביב, „זה המפתח להבין כיצד נהפכה חבורת צעירים בני עשרים או פחות למחתרת לוחמת, בלי אמצעים, בלי אנשים, בלי נשק כמעט".

בקיץ 1941, עם כיבוש מזרח פולין בידי הגרמנים, מגיעות הידיעות הראשונות על רצח המוני של יהודי וילנה, עדיין לא בתאי גאזים כי אם בירייה לתוך קברים המוניים. מתוך כ־70,000 איש נותרו בגטו וילנה כ־17,000. בעוד רוב היהודים תוהים (בעצם מקווים) אם מה שקרה בוילנה הוא מקרה חד־פעמי, הגיעו טננבאום וחבריו כבר אז להכרה שמדובר במגמה

„כמה שיישמע הדבר מוזר – כמעט לא שיקרתי. השתדלתי להישאר כמה שיותר קרובה לאמת. זה תמיד נשמע יותר אמין, וככה גם לא התבלבלתי. איכשהו הדברים הסתדרו, לפעמים בצורה הכי מטורפת וחצופה".

„לא התעסקנו במוות יותר מדי. מי שלא הצליחה להדחיק את הפחד, נתפשה מיד. זה הקרין החוצה".

„כשהיו אומרים לי שיש לי מבט של יהודיה – הייתי עונה: 'אתם רוצים להגיד שיש לי עיניים כל־כך יפות?'"

„בעלי הבית התייחסו אלי בקרירות. הם היו משוכנעים שאני משתפת פעולה עם הגרמנים. אבל אמרתי לעצמי – מוטב זה משיחשדו שאני יהודיה".

ברונקה קליבנסקי היום (צילום יוסי זמיר) ובתעודת הזהות המזוייפת בביאליסטוק, וקציני הס.ס. המשקיפים על שריפת גיטו ורשה: „להישיר מבט, אף פעם לא לברוח".

כוללת. ליהודים אסור היה לנסוע בשום כלי־רכב, לשום מקום. אבל טננבאום נסע בין הגיטאות בצפון־מזרח פולין מצוייד בתעודת זהות טטרית מזוייפת (בגלל מראהו לא יכול היה להיחשב לפולני) כדי לארגן את תנועות הנוער להתנגדות אפשרית. בשביל ברונקה, שהיתה אז מדריכה צעירה בתנועה בגרודנו, הוא היה המדריך הבוגר, הנערץ, בעל הסמכות. על פיו נשק דבר.

כשנפגשו בפעם השנייה כבר היתה בגטו ביאליסטוק, חולה ותשושה מחוסר תזונה. רגליה למיטה בגלל פצעים ברגליים, שלא הגלידו. זה היה בחורף 42' לאחר חיסול הגיטאות באיזור והתהלה המשלוחים להשמדה. לפני כן כבר הספיקה לעבור ברגל מאות קילומטרים בשליחות ראשונה: יחד עם צעיר נוסף בעל חזות גויית עברו בכל הגיטאות שבין גרודנו לביאליסטוק, אז כבר תחום גרמני, כדי להודיע לחברי "דרור" על קיום "סמינר התנגדות" בגטו ביאליסטוק בפסח. הם התחזו לזוג צעיר, עברו בכל פעם חומות וגדרות תיל, ישנו במתבנים ובגרנות, נכנסו ויצאו דרך מחילות ועליות־גג. הורידו והחזירו את הטלאי הצהוב, לפי הצורך (והוא היה מחוזק בנוייה כדי שאפשר יהיה להסיר אותו בקלות). הודש של סיכון חיים כדי להעביר ידיעה על סמינר. מבוחק קשה להבין, אבל אז היו אלה „אורות באופל, ניצוצות בשחור הלילה" כהגדרת אחת הקשריות שנספו, טושיה אלטמן. „זה היה עידוד שאין כדוגמתו" בספרה הווקה פולמן, קשרית מגטו ורשה. (ניתוח דברים שנאמרו בכנס קשריות שנערך בבית־התפוצות בחודש יוני 1983). „כי הכי קשה לאנשים היתה תחושת הבידוד".

טננבאום הגיע בבהילות מוורשה לגטו ביאליסטוק בסוף 1942, הפעם כדי לארגן מיד את המרד. מצבה של ברונקה היה בכי רע. בעזרת קשריו הצליח לגייס בעבורה זריקות קלציום ולהקים אותה על הרגליים. „לולא הוא – אינני יודעת מה היה עולה בגורלי". ברונקה נבוכה שהיא בקר חשה אליו קירבה רבה, אלא שהדברים לא היו פשוטים כל־כך: לטננבאום היתה אז חברה – תמה שניידר, יפהפיה ששימשה גם היא כקשרית. יש אומרים: הנועזת מכולן. „עליה נרקמו ממש אגדות", מספרת ברונקה קליבנסקי. „לא היה מהנה כלא הצליחה להיכנס אליו, כולל מהנות ההשמדה. היכרנו שהיא היתה בכלל פולניה שרצתה לעזור ליהודים. עד כדי כך היה קשה לעכל את המבצעים שלה". ב־1943 נשלחה למשימה בגטו ורשה, ומשם כבר לא שבה. קליבנסקי מחזיקה אצלה עד היום את תמונתה. בסוף 42' נתפשו שתי קשריות נוספות: לונקה קוז'ברוצקה ובלה חזן, שהיהן נלקחו לכלא פאביאק בגטו ורשה. לונקה נפטרה בנוצריה. בלה נותרה בחיים, כיום גרה בתל־אביב.

כיון שכך החליט טננבאום להוציא את ברונקה מן הגטו, כקשרית. היא נשלחה לגור בחדר שכור בצד הארי של העיר, להעביר ידיעות, נשק, כסף ואנשים כן הגטו והורה, ולאמץ לעצמה זהות חדשה: ידבינה סטיבל, נולדה בדרוגיניק, בת 18, נטבלה כדת ובדין. שתי צמות בלונדיות, אף סולד, עיניים בהירות. פולניה לכל דבר. בניגוד לכל הכללים שמירה על שמה הפרטי הקודם: „שנאתי את השם ידבינה. זה היה שמו של בית־הספר שלי, על שם המלכה ידבינה". בכל שנה היו בוחרים דווקא אותי, היהודיה, לשחק בתפקיד המלכה. הייתי צריכה לשבת בפינה עם כתר על הראש ולא לזוז שעות". לגרמני שהכיר בה פעם בגלל אותה בפילות. שמות השיבה בפשטות: „אני לא אוהבת את השם ידביגה". בל־כך פשוט לומר את האמת.

„למה שיישמע הדבר מוזר – כמעט לא שיקרתי. השתדלתי להישאר כמה שיותר קרובה לאמת. זה

(המשך בעמוד הבא)

קשריות (משמאל) חמה שניידר, צילה חזן־יערי, ולונקה קוזייברוצקה: „בדרך כלל חולמים בלילה על מה שחושבים ביום".

(המשך מהעמוד הקודם)

תמיד נשמע יותר אמין, וככה גם לא התבלבלתי. איכשהו הדברים הסתדרו, לפעמים בצורה הכי מטורפת והצופה". את הביוגרפיה הבדויה שלה, למשל, לא היא המציאה. את התענוג הזה נתנה לאחרים: „הבעיה הראשונה היתה להסביר כיצד זה בחורה פולניה מבית טוב גרה לבד. זה היה מאוד לא מקובל באותם ימים. אנשים שאלו 'מה, את לא חיה טוב עם ההורים?', ואני מילמלתי משהו שהתפרש כהסכמה. כך, בסופו של דבר, התקבלה התמונה הבאה: אני בת־אצילים שבאה מאיזו אחוזה כדרוגיניק, שהחליטה לעזוב את הבית בגלל מריבות בלתי פוסקות בין ההורים, ולמחייתי אני עובדת במשק בית".

העבודה שסודרה לה (עוד מהגטו) לא היתה מקרית: ניקוי חדריהם של שלושה קונדוקטורים ("צוג פיהרר") גרמניים, מקום עבודה אידאלי למי שאמורה להעביר מטענים חשודים ברכבת הלוך וחזור. אחרי תקופה קצרה החלה להיעזר בקונדוקטורים „שלה". „הם היו מעבירים לי את החבילות בלי בדיקה אל הרכבת ובמגמה. ההנחה היתה שאני עוסקת בהברחת אוכל ('שמוגל'), דבר מקובל מאוד באותם ימים". בעצם היו בחבילות כסף, תעודות, רימונים ואקדחים. פעם אף הרחיקה לכת עד כדי כך ששאלה מאחד הגרמנים את המזוודה שלו כדי להבריח מכונת ירייה גדולה בביזוּר מאחד הכפרים באיזור, ופעולה שביצעה, אגב, יחד עם חייקה גרוסמן, היום ח"כית, אז קשרית). „זה היה איזה נשק אוטומטי על רגליים, לא זוכרת איך זה נקרא" היא אומרת בנין תמימות אגבית.

כשברונקה מתארת את העלילות והטכניקות, כולה מזייקה, אחר־הכל, תמיד רצתה להיות שחקנית. את פניה מאיר חיוך גדול, כאילו היו אלה מעשי קונדס, אולי משחק ב"שני הגלים" בתנועה. „יש בזה משהו. אבל איכשהו לא התעסקנו במוות יותר מדי, אולי הרחקנו את הפחד, כי שלא הצליחה להרחיק אותו נתפסה מיד. זה הקרין החוצה". הפולנים, מספרות כל הקשריות שנותרו בחיים, ידעו לזהות יהודים אפילו על פי המבט שקרן מן העיניים – עצוב, עצוב, רדוף. „היה צריך להישיר מבט ולהגיד בשקט מה שרצית לומר. אף פעם לא לברוח, זה עבד. כשהיו אומרים לי שיש לי מבט של יהודיה – הייתי עונה: 'אתם רוצים להגיד שיש לי עיניים כל־כך יפות!'. כשבעלת הבית שלי התחילה לחשוד בי וסיפרה לי כל בוקר שחלמה בלילה על הגטו אמרתי לה 'את יודעת, בדרך־כלל חולמים בלילה על מה שחושבים ביום', ובזה נגמר העניין, לפחות זמנית".

שיא החוצפה היה כאשר היפשה לעצמה הדר הריש, מחשש שזהותה נחשפה: היא נעזרה, לא פחות ולא יותר, בקצין גסטאפו, מאהבה של בעלת הבית הקודמת שלה: „הלכתי למטה הגסטאפו וביקשתי את הר וילי, ככה קראו לו. הוא כל־כך הופתע שהכניס אותי אליו. הסברתי לו שאין לי איפה לגור כי הגרמנים תפסו את כל החדרים הטובים בביאליסטוק, וביקשתי שיעזור לי דרך לשכת ההפנייה של הגרמנים. הוא הרים לשם טלפון ומיד נמצא לי חדר מצוין. הבעיה היחידה היתה שבעלי הבית, שהיו משוכנעים שאני משתפת פעולה עם הגרמנים, התייחסו אלי בקרירות, אבל אמרתי לעצמי – מוטב זה משיחשדו שאני יהודיה".

ועוד מקרה פרוע: שתי בנות שניסתה להבריח לגרמניה נתפסו. הן מסרו את כתובתה: „בערב התייצב אצלי איש גסטאפו פולני וסיפר שהבנות – וזהו כיהודיות וטענו שהן קרובות משפחה שלי. אמרתי שאני אכן קרובת משפחה, אבל לא ייתכן שהן יהודיות, הרי אני מכירה את המשפחות שלהן מצוין! הוא התעקש, וביקש את התעודה שלי. באותו רגע ידעתי שאני בצרה – היה קל מאוד לבדוק ברשימות ולגלות שהתעודה שלי מזויפת. ואז, איכשהו זה תמיד היה קורה לי, התחלף לי הפחד בכעס נורא ואמרתי 'אתה יודע מה, אם כבר להיחקר – אז אצל גסטאפו אמיתי, גרמני, לא אצל פולני עלוב, משתף־פעולה. בבקשה, בוא ניגש למטה הגסטאפו'. מטה הגסטאפו היה באותו רחוב, אגב. ואז, לא יודעת איך, הוא פשוט ויתר – והלך לו. צנחתי על המיטה תשושה ולא האמנתי שזה קרה".

יש לה עשרות סיפורים כאלה. בכל יציאה לרחוב, בכל תנוזה, בכל מבט היה טמון הסוף. „כשהיינו (הקשריות, ט.ב.) נפגשות, שאלנו את עצמנו תמיד מי תהיה הבאה בתור. היה ברור שזה רק עניין של זמן והסתברות". שמונה חודשים חיה בבדידות גמורה בצד הגרמני של העיר, מטפלת בצרכי הגטו, מבריחה אנשים במידת האפשר. קשר המכתבים עם מרדכי נשמר דרך בלומנטל, יהודי שעבד במפעל מחוץ לגטו וחזר מדי ערב פנימה. לפעמים, בבדידותה, היתה מספרת לבלומנטל חוויות שלא יכלה לספר לטננבאום. בערבים היתה לומדת גרמנית וקוראת: „אהבתי במיוחד את היינה. הוא הזכיר לי את הבית. עד היום אני לא סולחת לחייקה (גרוסמן) ששאלה ממני את הספר ולא החזירה...".

החיים בין שני העולמות היו קשים לעיכול: „בגטו עולם אחד – ובחוץ עולם אחר לגמרי, למרות שזו אותה עיר. ואת מתהלכת בין הפולנים כאילו אחת

(המשך בעמוד 32)

קיבלתי אקדח מתנה מקצין הגסטאפו

„הכו אותנו לגיבורות, ואני לא בטוחה שזה מגיע לנו. בשעה שאנחנו יצאנו מוכנות, מצויידות, עם חיפוי וקשר, יצאו נשים מהגטו ככה סתם, בלי שום עזרה, לחפש לחם לילדים שלהן. אז למי היה יותר קשה? אני לא יודעת. כיום נדמה לי שהאמהות ההן, וכל המבוגרים שניסו לחיות בתוך הזוועה ולשמור על צלם אנוש – הם היו הגיבורים האמיתיים".

פרדק'ה מזיה, חברת קיבוץ העוגן, היתה קשרית בגטו סוסנוביץ, דרום־מערב פולין, מרחק מאות קילומטרים מן האיזור בו פעלה ברונקה קליבנסקי, ובכל זאת יש בסיפוריהן קוים מקבילים: גם היא היתה חברת תנועת נוער מסורה ("הנוער הציוני"), גם היא נראתה ונשמעה כפולניה לכל דבר. גם בעלה, יוזק קוזוך, (אז בן 20) היה מראשי המחתרת בגטו, וגם הוא שלח אותה ל„עולם החיצון" כקשרית.

היא נקראה אליציה ואורסקה, ואחר־כך דאנוטה פלינסקה, עסקה בהברחת נשק ותעודות ובהברחת אנשים מן הגטו לעבודה בגרמניה (כמתנדבים פולנים). בין השליחויות עבדה כאחות בבית־החולים של הגטו. גם לה קרו דברים בלתי־אפשריים – החל ממסיבת קציני ס.ס. לכבוד חיסול גטו טרנוף, שבה נאלצה להשתתף, ועד לאקדח שקיבלה מתנה מקצין גסטאפו. בתחילת 1943 נתפשה ונשלחה לבית־הסוהר של הגסטאפו בקטאוביץ. רגעים לפני שהעלתה על המשאית שהובילה לאושוויץ חילץ אותה קצין הגסטאפו של סוסנוביץ, ששוחד על ידי חברים מהגטו. ב־2 באוגוסט נערך חיסול גטו סוסנוביץ. ובאותו יום נורה בעלה בידי קצין גרמני. בסוף '43 ברחה עם קבוצת חברים ממחנה החיסול בסוסנוביץ להרי הקרפטים, ומשם לבודפשט. במרץ '44 עלתה ארצה, ומאוחר יותר עבדה באיטליה מטעם הסוכנות.

בניגוד לברונקה קליבנסקי יש לה כיום השגות כבדות על הדימוי שיצרו צעירי המחתרת בשנאה. „עשינו עוול מסויים לציבור היהודי הגדול", היא אומרת. „בעצם אנחנו היינו אלה שהשתמשו ראשונים במושג 'כצאן לטבח'. היינו מאוכזבים מכך שהמבוגרים לא הלכו איתנו, לא נאבקו כמונו. אפשר היה להבין אותנו: כשאתה צעיר ומישהו מכה אותך אתה מיד מרים יד להכות בחזרה. זה טבעי. אבל בעצם לא הבנו את הצד שלהם, של ההורים, של האנשים בעלי המשפחות והאחריות היומיומית. הם לא יכלו להרשות לעצמם לעשות מה שעשינו אנחנו. הם חששו להרע את המצב, רצו לשמור על הקיים מתוך תקווה שהסוף יהיה טוב. אילו היתה לי אז בתי – גם אני לא הייתי הולכת למשימות ההן, אבל את זה הבנתי רק אחרי שהיתה לי משפחה. יוזק הבין זאת כבר אז, היתה לו מן מחשבה בוגרת כזו".

„אני יודעת שאני אומרת דברים אפיקורסיים", אומרת פרדק'ה בהשלמה, „אבל בסופו של דבר הרי גם המאבקים לא הועילו ולא כלום. זו היתה פשוט עוד תגובה, אולי יותר קלה מבחינה מוסרית. הרבה יותר קשה היה לצעיר כזה ללכת עם הוריו למחנות, בידיעה שהוא לא יכול להניח להם ללכת לבד. זו היתה גבורה גדולה לפחות כמו שלנו, אם לא יותר".

פרידקה מזיה: גיבורות ולא בצדק. (צילום: ראובן קסטרו)

הארץ המאובטחת

48 שעות עם "גולני" ברצועת הבטחון שבדרום לבנון ומהצד הישראלי של הגדר. המלחמה הקטנה שאחרי המלחמה הגדולה. אנשים שמתרגלים "לחשוב לבנונית", לחשוב על משהו ובאותו רגע ממש על ההיפך.

לבנון עכשיו. כמעט שנתיים לאחר הנסיגה. חייל עייף פותח את השער. אפשר להיכנס, להציץ. למצלמת הטלוויזיה של "מבט" יש פריים די בגוון. לפעמים היא מצלמת גופות של מחבלים, לפעמים אם שכולה וקצינים עם דמעות. אנחנו מקבלים ויזה לראות את השיגרה. את המציאות. את הטינופת. בגדול. להריח את הזיעה החמוצה של צה"ל. נחיריים רגישים, אגב, יכולים לחשוף התמוטטות עצבים.

בדרך ללבנון, חוויה סוריאליסטית בצומת גולני. כמה עשרות אנשי בונדס משתתפים בטכס אזכרה לחיילי "גולני". הם יושבים בנימוס על כיסאות, ומקשיבים בריגשה לחזן שאומר "קדיש". שתי חיילות מוכלות בצד. הרוח החזקה מוסיפה הד משונה לצלילי ה"קדיש". אחר־כך ישירו כולם „עוד לא אבדה תקוותנו". גבר גבה־קומה יוציא מצלמת "ניקון" ויצלם את הלפיד הבוער. אשתו תשפר את הליפסטיק על שפתיה. ובסיום הטכס יטעמו מהבורקס, מהבלינצ'ס הקטנים והמתוקים, ומסלט הפירות המשומר.

שתי דקות אחרי סלט הפירות, חוזר נושא לבנון. מח"ט גולני נותן לי הסבר קצרצר. שפה צבאית שמתחילה במשפט „לחשוב לבנונית". משפט מפתח. בדרך צפונה צריך להתאמן: לחשוב על משהו ובאותו רגע ממש על ההיפך. זוהי כל תורת החשיבה הלבנונית, ולא על רגל אחת.

לבנון. רצועת הביטחון. במבט ראשון רואים רצועה שאמורה להפריד בין ישראל לטרגדיה. לגיהנום. לבוץ.

במבט שני: „תראי את הנוף. מקסים אהה? היית בונה פה בית?"

במבט שלישי: חיילים עם עיניים אדומות. שיער מאובק שעומד זקוף כמו ששום ג'ל פנקיסטי לא היה חולם להעמיד. מדים מלוכלכים. הולצה בחוץ. שולי מכנסיים שנסחבים על הקרקע. ידיים שחורות. ציפורניים שחורות. על הצוואר זוחלים חריצים תמימים, תזכורות למאמץ של אתמול או שלשום, או מלפני שבוע.

(המשך בעמודים הבאים)

מאת מיכל קפרא צילומים: עמרם גלמי

טנק בסיור ברצועת הבטחון, והסיירים במנוחה שלפני או אחרי: בלבנון אין תשובה על כל דבר.

(המשך מהעמודים הקודמים)

ואז מתברר שהחיילים שלנו, שפועלים בלבנון, לא מתרחצים. ככה זה. אולי פעם בשבועיים. „אין זמן", הם אומרים, „כל הזמן 'מפילים עלינו תיקים'. כל הזמן בפעילות. גם כשישנים, אסור לנו להוריד בגדים, אז בשביל מה להתרחץ? חוץ מזה, אם כבר יש זמן להתקלח, עדיף ללכת לישון". היגיון ברזל שהפך לדרך חיים. לסטייל. לסמל. אפילו לשוויץ. כמו שרונלד סאטרלנד ואליוט גולד לא רצו למקלחת במ.א.ש. „אחד שמתרחץ פעם בשבוע", מסבירים לי, „נחשב סטרילי לאללה, ועושים לו ת'מוות".

הרבה ואריציות מילוליות אפשר לעשות עם המילה סירחון בהקשר הזה. אבל זה יוצא כל־כך בנאלי. בעצם, מתחת לשכבות הליכלוך יושב המאמץ. ולא צריך לגרד הרבה. „אין פה לא יום ולא לילה. השעון הביולוגי הפסיק לעבוד מזמן". שמירות, סיורים. וחוזר חלילה. בצד עומדים חיילים שחזרו מפעילות. אי־אפשר לתאר איך נראות עיניים של חייל לאחר פעילות של שעות רבות. זה גדול על המילים.

„איזה יום היום?"

„תגידי, הפועל ניצחה את מכבי?"

„מה קורה?"

שאלות מנותקות מהזמן. באופן מתמיה אף אחד לא מתרגש מהתשובות.

„אחותי שאלה אותי אם היה גם אצלנו יום ללא עישון?" אומר אורי המ"מ.

פירצי צחוק. מצחיקה האחות שלו. לא מבינה עניין. בסלנג של גולני: „אצלנו אין התכתבות".

בתל־אביב נגמרה מלחמת לבנון מזמן. עכשיו יש מלחמה אחרת. חסויה יותר, קטנה יותר, מסקרנת פחות את הציבור, אבל עדיין כזו שיודעת להרוג. פה מטען צד שמתפוצץ. שם יריה אחת. ובתוכה הסדירניקים השלומפרים האלה. במקרה זה – חיילי "גולני", וגם נציגי חיילות אחרים.

„את רואה, שם רמי נהרג".

אני מסתכלת על המקום. אחר־כך עליהם. רובם התגייסו לאחר הנסיגה, וחלקם שיכורים עדיין מכוח הלחיצה על ההדק. „חמים על ההדק", זה ביטוי שלהם. למפקדים, מתברר, אין בעיה עם הביטוי הזה. אצבעות שיצאו מהפריג'דר לא מועילות שם.

„בלבנון אין תשובה על כל דבר. אין הסבר", אומר המח"ט בצומת גולני, „המסר לחיילים הוא פשוט: צריך לעשות הכל כדי להגן על ישובי הצפון. ואולי אנחנו אפילו מדגישים את זה על גבול האינדוקטרינציה. אנחנו אומרים לחייל גולני: תסתכל, והוא מסתכל ורואה את הישובים שלנו. קל להסביר לו מה הוא עושה שם. יש קשר מוחשי. אי־אפשר להתווכח עם הילדים של מושב זרעית".

והוא צודק. אף חייל לא מתווכח. הכל ברור. הדוגמה הזאת עפה שם באוויר עשרות פעמים. הם מגינים על גבול הצפון. ובסיטואציה הקיימת קצת קשה לערער על כך.

באחד המבנים קירות מקושקשים. חתימת שמות, לבבות, משפטים בעברית לא תקנית, תמונות עירום. הרבה. ובין הבליל המצ'ואיסטי הזה אני קולטת פתאום ציטטה של ניטשה: „ארם, אם יש לו איזה 'למה' שלמענו יחיה, יוכל לסבול כמעט כל 'איך'". מתחת לניטשה מונחים כלי הנשק. הבגדים. קליפות הפיסטוק. פחיות משקה ריקות. גרביים כמצב צבירה לא ברור, וחיילים.

על קת של אחד הרובים יש סימנים. מה זה?

„זה שני מחבלים מתים. על כל מחבל שהורגים, עושים סימן על הקת. הנה, תראי".

אני רואה. גם זו כנראה, חשיבה לבנונית. המ"מ אורי נע בחוסר נוחות. החיילים שלו שרועים על המיטות ולא עושים חשבון איך מילים נראות שחור על גבי לבן.

חייל להוט: „בטח שאנחנו מחכים להיתקלויות. בשביל זה אנחנו פה. שלוש שנים עושים אימון קו. כולנו בזבל. כל יום יושבים שעות ומחכים למחבלים, אז בטח שרוצים אקשן. לא יודעים מה זה לאכול, מה זה לישון. ובכלל, מה רע להרוג מחבל? זה דבר חיובי".

מסקד המחלקה: „להרוג זה לא דבר חיובי, וזה לא נכון שלבנון הביאה אותנו למצב של להיטות להרוג, אבל צריך להבין שלג'ובניקים יש את הצ'ופרים שלהם, ולטייסים יש את הצ'ופרים, וגם לחיל הים ולשיריון, ולנו אין. הדבר היחיד שנותר לנו זה לממש את היעוד. והיעוד זה להשמיד חוליות מחבלים. דבר שני, כשאנחנו שומעים על חברים שלנו שנפגעים, מתעורר יצר נקמה. כן, רוצים לנקום בהם".

חייל כועס: „רגע אחד, אם לא היו מחדירים את הלהיטות הזו, כבר כולם היו הולכים מכאן. אין שום יתרון ושום גאווה. אף אחד לא מתגאה כנו. אחרי שנרקבים פה יוצאים הביתה, מחכים לטרמפ, ואף אחד מהישובים באזור לא עוצר. דרוזים עוצרים. ישראלים – לא. לפעמים אנחנו מגיעים לראש־הניקרה ומתחננים שיקחו אותנו לפחות עד האוטובוס בנהריה, אבל הם לא עוצרים. ואז אני אומר לעצמי, רגע אחד, בשביל מי אני נמצא פה, בשביל מי אני קורע את התחת אם לא בשבילם".

יש שנאה למחבלים?

חייל שונאו „בטח שיש שנאה. כולנו שונאים מחבלים. אבל הבעיה שאנחנו לא יודעים מי הם. כל פלאח שחורש בשדה יכול להיות אחד מהם".

חובש: „אני כבר שנתיים וחצי מתאמן להרוג, ואני רוצה להרוג, ולהרוג טוב".

חייל מתוסכל: „את יודעת מה זה לצאת לפעילות ולא קורה כלום? תשע שעות את הולכת ברגל, קורעת את התחת, יושבת ומחכה ומחכה ומחכה, וחוזרת. כאילו כלום. וכאן נוצר אלמנט של תיסכול".

מסקד המחלקה: „הבעיה הגדולה היא שלא קורה פה הרבה. השיגרה גורמת לחיילים להיות חמים על ההדק. יש פה חבר'ה שקרעו את התחת ותכל'ס לא עשו כלום. אפילו פקיד בקריה מתקתק שני מכתבים".

חייל אופטימי: „עד שמתאקלמים לוקח זמן. בהתחלה זה מעניין. הנוף משגע, ולמרות שזו מלחמה יש הנאות קטנות. לעמוד לבד בעמדה ולהסתכל על כל היופי הזה מסביב, להיות עם עצמך, לחשוב. אתה רואה אנשים אחרים, דרך חיים אחרת".

חייל וותיק ועייף: „הצעירים מתלהבים מהדברים האלה. אבל כי שמגיע לפה כמה פעמים, תופס שזה שיעמום אחד גדול. שיגרה מעצבנת, כל המתח הזה לחכות להיתקלויות. אין התלהבות. סתם מייאש לאללה. יצא לי להיות בקו הראשון של המלחמה, ק ההלם. אני עד היום זוכר בעל־פה מספרים של מכוניות חשודות. הכל מפחיד".

רב־סמל פלוגתי: „אני הייתי במלחמה מהיום הראשון ואז התנאים היו גרועים. אם אני משווה את מה שעברנו שם לכאן, אז עכשיו יש לנו מלון של חמישה כוכבים. יש פה אנשים חדשים לא יודעים מה זה לבנון. בשבילם זה עול כבד עכשיו. הצחיקו אותי. היום אין כמעט ארטילריה. אז, היינו נמצאים כל יום תחת פגזים. כמעט כל פתיחת ציר היתה עם תשעים ותשעה אחוזים למטען צד".

חייל סוחר: „במלחמה, לפחות יודעים שהולכים להילחם. אבל עכשיו יותר גרוע. לא יודעים מתי זה יבוא לך. לא יודע לזהות את האוייב שלי. כל הזמן פוחדים שיתקעו אותנו. זה יותר מסוכן ממלחמה".

מסקד המחלקה: „יש תופעות לחץ, בעיקר אצל צעירים. אתמול יצאנו לפעילות חילוץ. ידענו שאנחנו צריכים להגיע ברגל בזמן קצר מאוד. היו הרבה מאוד אנשים שרצו לצאת. החבר'ה עוזרים להם. אומרים להם: תנשמו עמוק. זה לא קל לראות בפעם הראשונה אדם שקיבל כדור בראש. זה מכניס להלם, אבל גם זה עניין של הרגל. מתרגלים לזה. תראי, לא כולם שמים לב שמה שהם נושאים עליהם כל זמן זה כלי הרג. הרובה הופך לחלק ממך. אתה לא נפרד ממנו".

„לא כולנו שמים לב שמה שהנו נושאים עליהם כל זמן זה כלי הרג. הרובה נהפך לחלק ממך. אותו לא נפרד ממנו".

שיירה קטנה מתארגנת ליציאה. תיגבורות למוצב צד"ל. קריר. הצלם ואני מצטרפים. רוחפים אותי לצרית. מאחורי, כרווח של עשרה סנטימטר, עומד חייל שכמעט נחנק מהצורך לשמור מרחק מכובד מהתיקשורת. יוצאים לדרך. הבטן מתהפכת. אף אחד לא יודע בוודאות מה יקרה בדרך. קל לצאת מתוך הנחה שיהיה בסדר. לי זה לא יקרה. הצריח נותן זווית חדשה לנוף. זווית מוגבהת. אפילו הצבע הירוק נראה קצת שונה. בדרך עוצרים לניסוי כלי נשק. יורים, יורים, יורים. הכדורים פוגעים בתל שעבר מטמורפוזה, מגבעה למכתש.

„את רואה את החור ההוא שם? תסתכלי".

כל הכדורים פוגעים בחור ההוא. אחר־כך בוחרים חור אחר. שיהיה ברור שאנחנו לא בטיול.

השיירה ממשיכה. השחפ"ץ כבד, הקסדה לוחצת, ובעיניים אבק. ארבל, מפקד הצוות, מציץ אלי מזווית העין. בודק את המצב. כשאני מציצה, אני רואה את הדריכות המוסווית. כל סנטימטר נסרק באישונים. הידיים מאוגרפות. „הצוות מכיר היטב את הדרך", מתנדב ארבל להסביר לי בטון מרגיע של מדריך בחברה להגנת הטבע.

נכנסים לכפר. הטנק מטפס בכבישים הצרים. עדר פרות לא מתרגש מנוכחות צה"ל; מחליטים להיכנס בכביש עוקף. בני הכפר רצים למירפסות, למירדכות, לצפות בנציגי מדינת ישראל. כשעוברים קרוב אפשר לראות את המבט שלהם. מבט אטום. על אחת המירפסות מונח שטיח לאוורור. בית באמצע ספונג'ה. אמא עם תינוק על ידיה מציצה מחלון. שני גברים מציתים סיגריות, לוחשים משהו אחד לשני. וזקנה באמצע שדה קטן מחייכת ומנענעת באיטיות אצבעות גרומות לשלום. אפילו החיוך חסר־השיניים שלה לא יכול להפיג את המתח.

השיירה זוחלת. הופס, מאיטים. בסיבוב עומדת "מרצדס" ריקה. מחשבה ראשונה, אפשרות ראשונה: מטען צד. השריריים נמתחים. ארבל מתייעץ עם הסמג"ד. „תמשיך קצת". ממשיכים קצת. „תראה אם יש פנצ'ר". אין פנצ'ר. אני מביטה בארבל, מרגישה את נשימות החייל שעומד מאחורי. לפתע, בשדה הגובל בכביש, נראה אדם בריצת אמוק לכיוון המכונית. הנהג יודע היטב שצה"ל לא לוקח סיכונים. אם הוא לא ירוץ, ה"מרצדס" החדשה שלו תתרומם באוויר ותגיע עם עזרה קלה לשמיים. „זה הנהג", אומר הסמג"ר. נשימת רווחה.

מגיעים למוצב. חיילי צד"ל כבר מחכים, יושבים בשורה עורפית, בוהים בחיילי צה"ל. ברכות שלום חפוזות. אין הפגנת חיבוקים, ידידות, או התלהבות. מצב־רוח של שותפים בכורח. לא מתערבבים. החיילים שלנו יודעים שיש בסיס להשקפת העולם הזאת. „זו ברכת שלום של מוצב צד"ל מרחוק בשמעות יריות. „זו ברכת שלום של מוצב צד"ל ההוא", אומר ארבל ומצביע לעבר אחת הגבעות. הרבה יריות. בדרך־כלל תוצאה של פחד. מתח. הפגנת כוחניות.

מזג האוויר עובר את הגבול בין קריר לקר. הם ישארו שם שעות רבות. בעיניים פקוחות. לא מזמן היו מעורבים בהיתקלות. את הגופות ראינו בטלוויזיה, והקריין אמר משהו כמו „כוח צה"ל הניס מחבלים".

מצד אחר תמיד יש את הסיפוק, הכיף, ההצלחה שמלווה את תחושת עשיית העבודה", אומר ארבל, „אבל מצד שני קיימת גם המחשבה שזה בעצם הרג. אני לא יכול להגיד שיש לי סיפוק מהרג, אלה בכל זאת בני־אדם. אבל התחושה שלי לא מייצגת. כשאני נוסע בכפרים, אני מאוד משתדל לא לעשות דווקא למקומיים. אני לא אעלה על עץ או על מכונית".

איך מגיבים על תקרית שחייל צה"ל נפגע בה?

„זה לא נעים, אבל ההתייחסות די קרה. בלי הרבה רגשות. בדרך־כלל עוברים לסדר היום. זה מוזר, אבל ככה זה".

„יחידה שמתפקדת צמוד לצד"ל סופגת השפעות שליליות. החייל שלנו מתחיל לחשוב כמוהם".

במפקדה שרים את מנגינת הנושא מתוך "שתי אצבעות מצידון". בחדרו של המג"ד נ. (27), מדברים בשקט על השפעת לבנון על החיילים. „ההשפעה", אומר המג"ד, „היא פונקציה של משך השהות וסוג הפעילות. יחידה שמתפקדת צמוד לצד"ל סופגת השפעות שליליות. החייל שלנו מתחיל לחשוב כמוהם. כמו ערבי. זו פגיעה קשה. למשל, לנו זה סיפור לספק להם סיגריות. להם יש רשות אך ורק לקנות את הסיגריות. ופה מתחילות ההנחות. החבר'ה צריכים כסף, הפיתויים גדולים, כבר מצאו שם מישהו מבריח סמים. יש גם תופעות של הברחת סיגריות לארץ. לא קל להתמודד עם זה. לבנון משפיעה גם במישורים מוסריים אחרים: ההתייחסות שלהם לבני אדם. לאחר תקרית, אם היו משחררים את הרסן, החבר'ה היו 'עושים סדר'".

לבנון השפיעה גם על ערך חיי אדם?

„אני לא חושב שיש היום רגישות פחותה לחיי אדם. אבל אם לא נקום ונסתער, אז בשביל מה אנחנו פה? היום מעניין אותנו דבר אחד – מתי יוצאים לפעילות מבצעית כפנים. מאשימים אותי שאני ממש מחפש פעילות. אני לא חושב שזה מתוך איזו הנאת קרב, אלא מתוך ההבנה שזו הדרך היחידה לשמור על הכשירות".

ואיך אתה מרגיש אחרי שנילחמת בשיניים לצאת לפעילות מסויימת, וכמה חיילים שלך נפגעים?

„זה קשה. זו אחריות גדולה מאוד, וההרגשה תארה. אפילו כשחייל פולט כדור אני מייסר את עצמי. ביום שישי לפני שבועיים הייתי בבית־חולים אצל שני חיילים שלי שנפצעו במטען צד. אבל אולי הרגילו אותנו לכך. זה הפך לחלק מהמקצוע – להתחיל עם כמות מסויימת של חיילים ולא תמיד לחזור עם כולם".

מאוחר בלילה, הקפצה. המג"ד מתרגל את החיילים, וכל המערכת מתעוררת לחיים. במילותיו של המג"ד: „ראית פעם מלחמת שוורים? ככה המערכת פועלת". הפעילות בעיצומה. מכשירי הקשר בפול ווליום. בתל־אביב לוגמים עכשיו בירה. גם בקריית־שמונה או נהריה. את הרעש מחריש האוזניים הזה לא שומעים. פצצת תאורה. ממכשיר הקשר עולות התנשפויותיו של מפקד הסיור. יקח זמן עד שיבינו שזה תירגול, וגם אז הכל ירוץ עם אווירה של מתח.

כל־כך מכיך לעמוד בחושך בצד ולצפות בחיילים העייפים האלה רצים באמצע הלילה, ממלאים פקודות, מתנשפים, נורקים. ובסוף, בחדר קטן, מסיקים

(המשך בעמוד 41)

בתמונות (מלמעלה בכוון מחוגי השעון): במוצב צד"ל, חמוש בסיוה, הפקידה והגולם תפלוגתי, ארבל וחבר, ביתני המגורים: בין קריר וקר.

קרובים קרובים

140 צאצאי משפחת הכהן ציינו בשבת שעברה במכמורת מלאת 80 שנה לעלייתו ארצה של מייסד השושלת, שהיתה מאז כמו גפן מטפסת, ושלוחותיה מחברות, בקשרי בשר ונישואין, את ענפי צמרת המימשל בישראל למימסד משפחתי.

מאת נורית ברצקי
צילום: ראובן קסטרו

סוף השבוע שעבר, שבת של חול־המועד פסח, התכנסו במכמורת צאצאיו של יועץ שר הכספים והכלכלה בממשלת הצאר הרוסי, לציין מלאת שמונים שנה לעלייתו ארצה ולייסודה של שושלת, שהיתה כמו גפן מטפסת, ושלוחותיה חובקות ומחברות את ענפי צמרת המימשל בישראל למימסד משפחתי. במלחמת ששת הימים כבר היו מהם רמטכ"ל אחד בשרות פעיל ועוד רמטכ"ל לשעבר שהיה יועץ אישי לראש הממשלה, אלוף פיקוד שעשה היסטוריה, שני סגני שרים, וחבר־כנסת בכיר למדי בעל השפעה רבה במפלגת השלטון. כולם קרובים־קרובים, בקשרי דם ונישואין. משפחת כהנים.

כ־140 צאצאים ובני משפחותיהם נאספו שם במכמורת, בחצר ביתו של רפי רופין, כדי לחוור ולספר את הסאגה המשפחתית שהחלה בנדר שנדר אבי השושלת והכהן הגדול, לוותר בגיל 50 על חיי

(המשך בעמוד הבא)

צאצאי מרדכי בן הלל הכהן (1987) במסיבה במכמורת. עומדים (משמאל): נעמי קפלנסקי, כרמל הכהן, גדעון הכהן, רפי רופין, נחום הכהן, חזי הכהן. יושבים: (משמאל) דינה פרע־הכהן, עדה ידלין, יעל הכהן, הלן שילה, איה דינשטיין.

משמאל – שבט הכהן בתצלום של א. סוסקין ביפו (1908). יושבים על הדשא (מימין): שמעון הכהן, דוד הכהן. יושבים: (מימין) רוזה גינצברג־גינוסר, מרדכי בן הלל הכהן, שפרה־בתיה הכהן, שיינה פבזנר, ר' נתן נטע פבזנר, דינה ברושה. עומדים: הלל הכהן, שמואל הכהן, לאה גינצברג־פבזנר, שמואל פבזנר, שלמה גינצברג־גינוסר.

דוד הכהן נשא אשה גרושה בניירות, הוא היה [illegible]

(המשך מהעמוד הקודם)
נחות ורווחה, של יהודי רוסי אמיד בעל מעמד ועתיר קשרים בקהילה היהודית ובצמרת השלטון, כדי לעלות לארץ ישראל. בשנת 1907 קם מרדכי בן הלל הכהן והיגר עם אשתו שפרה־בתיה ושבעת ילדיהם לארץ נחשלת, מוכת חולי ועוני, ללא מימשל תקין. האיש לא היה רק סוחר ותעשיין מבוסס, אלא גם עתונאי, סופר ועסקן שהיה אחד מראשי המשלחת הרוסית לקונגרס הציוני הראשון. הוא הגיע לבאזל אחרי שני ביקורים מוקדמים בארץ, והיה הציר הראשון שנאם שם בעברית. מעטים יכלו לעקוב אחר נאומו.

בארץ הקדיש את זמנו ומירצו לעסקנות ציבורית, ותמך בכל יוזמה שהיה בה לקדם את היישוב מבחינה כלכלית, חברתית ותרבותית. הוא נימנה על מייסדי תל־אביב וחיבר את ספר התקנות שלה. ביתו, ברחוב הרצל פינת לילנבלום, היה הבית הראשון בן שתי הקומות שניבנה בעיר, וכולו בעבודה עברית – חידוש גדול באותם ימים. הוא היה בין מייסדי גימנסיה "הרצליה" וחבר בהנהלתה. הוא סייע לפועלים החקלאיים, נכנס לעסקי התעשייה הראשונים ביפו ובחיפה, היה פטרון לאמנויות ובין השאר כיהן כראש אגודת הסופרים העבריים וכשופט בבית־המשפט העברי לשלום. ב־1918 נתבקש על־ידי דוקטור חיים וייצמן לעמוד בראש משרד ועד הצירים, גלגולה הראשון של הסוכנות היהודית שנועד לתרגם את הצהרת בלפור לשפת המעשה, ולכן עבר עם משפחתו לירושלים. כשהתקרב לגיל 70, פנה מרדכי בן הלל הכהן לבנקאות וייסד את "הלוואה והסכון", הבנק הקואופרטיבי הראשון.

מרדכי שלח את כל שבעת ילדיו ללמוד בחו"ל מקצועות שלדעתו היישוב המתפתח נזקק להם: חקלאות, הנדסת מכונות וחשמל, רפואה, כלכלה, משפטים, כלכלת בית. כשסיימה בתו, רוזה הכהן, את לימודיה בסורבון, היתה עורכת־הדין הראשונה בארץ. היא נישאה לשלמה גינצברג, בנו של אחד־העם, שהיה מידידיו הקרובים של אביה. לימים, כשהתמנה שלמה לתפקיד השגריר הראשון של ישראל באיטליה, החליף שמו לגינוסר. לא היה זה קשר הנישואים היחיד בין שתי המשפחות: בתו הבכירה של אחד־העם, לאה, התחתנה עם שמואל פבזנר, אחיה של שפרה־בתיה הכהן. שמואל (גיסו של מרדכי בן הלל, שהיה בזמנו הציר הצעיר ביותר בקונגרס הציוני הראשון), בין בוני הדר הכרמל ועל שמו נקרא רחוב פבזנר בחיפה), ייסד את בית חרושת "עתיד" (שנהפך ל"שמן"), היה מנכ"ל הטכניון בהתנדבות ונציג חיפה בועד הלאומי.

בית משפחת הכהן בירושלים היה בית ועד לכל המי ומי ביישוב. בין השאר, הירבו לבקר שם זלמה ודוקטור ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי, ממנהיגי התנועה הציונית העולמית. אחת מבנותיו של מרדכי, חנה, התיידדה עם זלמה, וכשיצא דוקטור רופין לסיורים ארוכים במושבות היתה חנה באה לארח חברה לזלמה ולבתה הפעוטה, רות. כשנפטרה זלמה, נשא ארתור רופין את חנה. הם שכרו דירה ברחוב החבשים בירושלים, בקומה השניה של בית ערבי רחב ידיים. בקומה הראשונה גרה משפחת הכהן.

בתם של זלמה וארתור רופין, דוקטור רות פלד (פכטהולד), רופאת ילדים, כיום בת שבעים ושבע (וחצי) ועדיין עובדת חמש פעמים בשבוע בשכונת התקוה ("אני מגדלת שם דור שלישי של ילדים בריאים"), ופעמיים בשבוע מקבלת ילדים במרפאה בצפון ת"א. על מרדכי בן־הלל הכהן ושפרה־בתיה היא מדברת בחיבה ובחמימות רבה. "הכהנים קיבלו אותי באהבה ובמסירות. פעם לקח אותי מרדכי בן הלל לחנות מכשירי כתיבה ואמר שאני יכולה לקנות שם כל דבר שנחוץ לי, ואין צורך לשלם. לקחתי זאת ברצינות. באתי לכיתה ואמרתי לילדים שיש חנות בה אפשר לקבל הכל בחינם – וסבא שלי ישלם. בסוף החודש, כשסבא קיבל את החשבון, הוא כמעט התעלף. הוא לא גער בי, רק הסביר שהוא יכול לשלם בעבורי, אך לא בעבור כל ילדי בית־ספר 'למל'".

שלושה ילדים נולדו לחנה ולארתור רופין: רפי (לימים שגריר ישראל בטאנזניה, ממפתחי ענף הדיג והחינוך הימי בארץ, כיום יועץ עצמאי), כרמלה (שנישאה ליגאל ידין – רמטכ"ל, ארכיאולוג, סגן ראש ממשלה. שניהם אינם בחיים) ואיה (נשואה לצבי דינשטיין, שהיה סגן שר וציר כלכלי בארה"ב). היחסים בינם לבין רות היו מצויינים, למרות הבדלי הגילים. לפעמים נדמה היה לרות שבית הכהן עשוי מגומי והוא מתרחב לפי הצורך. קרובים וידידים ואורחים מזדמנים באו והלכו. תקופה מסויימת גרה שם בת אחיו של מרדכי, רוזה כהן (לימים אמו של יצחק רבין) שהגיעה ארצה לבדה, אסף גור (בנו של יהודה גרזובסקי־גור, מחבר המילון העברי) ודוקטור לוריא, ראש מחלקת החינוך העברי. בתקופה אחרת שהתה שם אחותה של שפרה־בתיה עם שלושת ילדיה ושתי דודות. ותמיד היה ערוך של שולחן עם סמובר תה, עוגות וריואניה (מרקחת ביתית). שפרה־בתיה אהבה לארח.

דוד הכהן, החמישי מבין ילדיו של מרדכי, היה אחד הבוגרים הראשונים בגימנסיה "הרצליה". במלחמת העולם הראשונה שירת כקצין בצבא התורכי ואחר־כך נסע לאנגליה ולמד ב"לונדון סקול אוף אקונומיקס". היה מבכירי "סולל בונה", פעיל בעיריית חיפה, ב"הגנה", בפעולות רכש, שגרירנו הראשון בבורמה, הישראלי היחיד שנפגש עם ראש ממשלת סין העממית, צ'ו־אן־לאי. הוא טווה את חוטי הקשר הראשונים עם מדינות באסיה ובאפריקה וייצג את ישראל בוועדות ואירגונים בינלאומיים שונים.

דוד הכהן, שבן־גוריון כינה אותו "פרא ארם", היה אינדיווידואליסט קיצוני, אחד האנשים המקוריים והססגוניים ביותר שעלו אי־פעם על בימת הפוליטיקה הישראלית. האיש, שהיה ח"כ בשש הכנסות הראשונות (ותקופה ארוכה יו"ר ועדת חוץ ובטחון), מעולם לא היה פוליטיקאי ממושמע. הוא נאבק על דעותיו והשמיע אותן בקולי־קולות, גם כשלא תאמו את קו המפלגה. יונה מעוטרת בכמה נוצות של נשר. קריאות הביניים שלו, מתובלות בכינויי גנאי עסיסיים ברוסית וערבית, שייכות לפולקלור של הכנסת.

על דוד הכהן נאמר פעם שהוא אחד האנשים "הקרובים" ביותר בארץ. בתקופת מלחמת ששת הימים, למשל, כיהן יצחק רבין, בנה של בת־דודו, כרמטכ"ל; עוזי נרקיס, בעלה של בתו, אסתר, היה אלוף פיקוד מרכז; אהרון ידלין, בעלה של בתו עדה, היה סגן שר החינוך; צבי דינשטיין, בעלה של אחייניתו, איה, היה סגן שר הבטחון, וגם יגאל ידין, הרמטכ"ל לשעבר, היה פעיל כיועצו האישי של ראש הממשלה לוי אשכול. אבל מערכת השיקולים הפוליטיים של דוד הכהן לא הושפעה מיחסי קירבה משפחתית: בהתמודדות על ראשות הממשלה שהיתה במרכז מפלגת העבודה, הצביע בעד שמעון פרס ונגד יצחק רבין.

סיפור חייו האישיים יכול לשמש חומר רקע לרומן מפולפל. ב־1946, אחרי שנפטרה אשתו הראשונה ואם ילדיו, רות, נשא את הסופרת

מרדכי בן הלל
שפרה-בתיה
הכהן

עץ שושלת הכהן כפי שצוייר בשער ההגדה לסדר המשפחתי ב־1975.
למטה: מרדכי בן הלל הכהן בציור שמן של שור, השמור בביתו של רפי רופין במכמורת.

„אם אני גם דודך וגם בן־דודך, הרי אני אבא של עצמי וגם הבן של עצמי".

והעתונאית ברכה חבס. כיוון שהוא כהן והיא היתה גרושה, הם נישאו אצל רב בביירות. הוא הביא אישור שהוא אלמן, היא הביאה מיכתב האישור שאינה נשואה, והרב לא שאל שאלות מיותרות. לפני מותה מיהלה קשה עודדה אותו ברכה לשאת את חברתה הטובה, ציפורה, אף היא גרושה. הפעם נערכה החופה בניו־יורק, לשם נסע הכהן כחבר משלחת ישראל באו"ם. לא פלא שלחם בכנבת למען חוק נישואים וגירושים אזרחי, וכמאבק זה לא היסס לערב את משפחתו. שכן, דוד לא היה הבן היחיד במשפחה שנשא אשה גרושה. באחד הויכוחים בכנסת עלה על הדוכן וקרא בקול את תעודת הנישואים של אחיו, הלל, שהותר לו לשאת גרושה. בדרמטיות אופיינית, הפסיק לפני שנקב בשם הרב החתום על התעודה. כשצעקו מספסלי הסיעות הדתיות שאין מביאים ראייה מרב ריפורמי, קירב שוב את התעודה לעיניו ולתדהמת כולם קרא את החתימה – הרב אברהם יצחק הכהן קוק.

מספר בנו של הלל, גדעון: "כשאבי סיפר לסבי שהוא רוצה לשאת לאשה את יהודית, שהיתה גרושה, אמר לו סבא: "תתחתן איתה, היא בחורה טובה". הנישואים נערכו בפני שני עדים, וסבא הלך לשוחח עם הרב קוק. הרב אמר שהנישואים תופסים, ונתן את התעודה באומרו: "לדין תעמוד כשתגיע למעלה, לפני רבונו של עולם".

הלל ויהודית חיו באושר עד יום מותם. נולדו להם שני ילדים, דינה (פרץ) וגדעון, ארבעה נכדים ושלושה נינים. גדעון, יו"ר מועצת המנהלים של "מקורות", אומר שסבא היה מסורתי, אבל לא דתי. בן דודו, כרמל (בנו של שמואל הכהן), זוכר שסבא היה גבאי בבית־כנסת ברחביה, "אבל זה לא הפריע לו לנסוע בשבת מחוץ לירושלים. אני זוכר שנסע איתנו במכונית לחיפה, בשבת. זה הטריד אותי, ושאלתי אותו. הוא הסביר לי שבחיים המודרניים זה לא חשוב, אלא שבירושלים הוא מעדיף לא לנסוע בשבת כדי לא לפגוע ברגשות הדתיים. מאידך, כשדודתי דינה, שסיימה את לימודי הרפואה בפאריס, כתבה שהיא רוצה להינשא לרופא צרפתי קתולי בשם לואי ברושה, נשלח אבי (שלמד אז הנדסה בננסי) בשם המשפחה, לדבר עם לואי. החתן המיועד הבין את הבעייה, ולמען שלום המשפחה הסכים להתגייר והשניים נישאו". בתם היחידה, הלן, פגשה קצין יהודי־אנגלי באחד מביקוריה בארץ. הם נישאו והשתקעו בפאריס. אחת משלושת בנותיהם, קלייר (שילה) היא כיום חברת קיבוץ נען.

"אחי נחום ואני היינו הילדים היחידים במשפחה שהסבים שלנו, משני הצדדים, היו צירים בקונגרס הציוני הראשון", אומר כרמל הכהן (כיום סגן מנהל "צים"). "גם סבא מצד אמא, קופלוביץ, היה ציר בקונגרס. שני הסבים היו גם גיסים; הסבתות היו האחיות לבית פבזנר. הנשים היו מאוד דומיננטיות במשפחה, גם מפני שהיו אינטליגנטיות במיוחד וגם מפני שאביהן, ר' נתן נטע פבזנר, נשיא הקהילה בהומל, היה בעל הממון". שמואל הכהן, אביהם של נחום וכרמל, בוגר הפוליטכניקום בננסי, צרפת, היה מהנדס חשמל ומכונות, מנהל חברות ובנקים, עסקן ציבורי, מראשוני המתיישבים על הר הכרמל. לבנו קרא כרמל מפני שהיה הילד היהודי הראשון שנולד על הר הכרמל. (לפניו נולדה ילדה ושמה, כמובן, כרמלה).

כרמל זוכר היטב את ביקורי סבו בחיפה ("איש גבוה, מגונדר, זקוף, בעל זקן לבן, מסורק והדרת פנים"). מרדכי בן הלל הכהן, שהיה ממייסדי גימנסיה הרצליה ובית־חינוך לעיוורים בירושלים, התעניין מאוד בחינוך שנכדיו מקבלים, ונהג לבקר בגני הילדים ובבתי הספר שלהם, לחלק סוכריות לילדים ולשוחח עם המורים והתלמידים. האיש שכתב קרוב לעשרים ספרים בעברית, אידיש ורוסית ויומניו מתקופת מלחמת העולם הראשונה מהווים מסמך מרתק על מצב היישוב בארץ־ישראל), היה כרוך מאוד אחרי נכדיו והירבה לדבר איתם על ספרים. "סבתא לימדה אותי אולי עשרה סוגי 'פאסיאנסים' (משחק קלפים), סבא לימד אותי דמקה ושח וחיבב עלי את הקריאה", אומר רפי רופין. "הוא לימד אותי להתמצא בספרייה והדריך אותי בקריאה. סבא היה מצוי גם בתרבות היהודית וגם בתרבות הכללית. יהודי בכל רמ"ח אבריו ויחד עם זה, מאוד ליברלי בהשקפותיו". מדי שנה עלו כל בני משפחת הכהן לירושלים, לעשות את ליל הסדר בביתו של מרדכי בן הלל הכהן. היה לו קול ערב במיוחד והוא לא הסתפק בקריאת ההגדה ובשירים: מדי פעם היה מתעכב ומסביר לילדים במה דברים אמורים.

במלחמת העולם הראשונה כילה הארבה את הפרדס שנטע מרדכי בן הלל הכהן בראשון־לציון. מרדכי התנחם באומרו שבניו, הלל ושמעון, קיבלו את ראשית הכשרתם החקלאית בעבודה בפרדס זה, ואחרי שלמדו חקלאות בקליפורניה, חזרו ארצה והיו ממקימי המושבה בנימינה. הלל ובנו ונכדו אחריו נשארו בחקלאות. שמעון לא התמיד. במשפחה אומרים שהיה טיפוס עליז ואהב נסיעות. במלחמת העולם הראשונה היה סרג'נט בגדוד הארצישראלי (כעוד שאחיו, דוד, היה סגן בצבא התורכי); במלחמת העולם השניה היה קפטן, נפל בשבי ביוון ולמעלה מארבע שנים היה שבוי בידי הגרמנים. היה נשוי שלוש פעמים, הוליד שלוש בנות (נעמי קפלנסקי – מפיקה בטלוויזיה הישראלית, בין השאר של סדרת "עמוד האש" – יעל הכהן ואילנה גז) שילדו שבעה ילדים.

הבדלי ההשקפות הפוליטיות בין הפלגים השונים של המשפחה (הסניף במושבה בנימינה, למשל, השתייך בזמנו ל"ציונים הכלליים", הגוש האזרחי היריב של תנועת העבודה) אף פעם לא העכירו את היחסים הטובים במשפחה המורחבת. "זו משפחה מאוד ציורית, טיפוסים אחד אחד. אין 'ברוגזים', אף פעם לא היו סקנדלים על נושא כספי. אנחנו מאוד ביקורתיים אחד כלפי השני, אבל הכל נשאר במשפחה. כלפי חוץ – השבט תמיד מאוחד. אם מישהו יפגע באחד מבני המשפחה, כולנו נרוץ לעזרתו". אומר כרמל הכהן. "תמיד היינו משפחה מאוד מלוכדת וסובלנית. כל אחד רשאי לעשות מה שהוא חושב לנכון, במסגרת אמות המידה המקובלות, ולזכור שצריך לעשות גם לתועלת הכלל, המדינה", אומר חזי (בנו של דוד הכהן), מנהל מלון "רמדה־קונטיננטל" בת"א ומורה למלונאות במסגרות שונות.

רפי רופין וחזי הכהן הם בני דודים (אמו של רפי, חנה, היתה אחות אביו של חזי, דוד). רפי הוא גם דודו של חזי: אסתר, אשתו של רפי, היא אחותה הצעירה של רות ז"ל, אשתו הראשונה של דוד הכהן. "ואם אני גם דודך וגם בן דודך, הרי אני אבא של עצמי וגם בן של עצמי", נהג רפי להקניט את חזי.

קשר נוסף לפלונטר נוצר כשחזי נשא לאשה את שולה, כתה של דוקטור רות פלד, אחותו של רפי מצד אביו. "במלחמת העולם השניה עלינו עם שולה, שהיתה כת שלוש, לירושלים, שנחשבה אז למקום היחיד הבטוח בארץ", מספרת דוקטור פלד. "גם חזי, שהיה כבן שבע, היה בעיר. לאן שהלך, אמרו לו – קח את שולה – והוא התלונן שנמאס לו מהילדה הזאת. בקיץ שלחתי את שולה לרפי ואסתר במכמורת. גם חזי היה שם. ביקשו אותו שילמד את שולה לשחות. היא פחדה נורא, וחזי איים – עכשיו, אם את לא נכנסת ושוחה, אני מטביע אותך. בעלי חייך ואמר לו – לאט־לאט, חזי, זו יכולה עוד להיות אשתך...

"כעבור שנים, כשחזי למד מלונאות בארה"ב ושולה למדה בסמינר בירושלים, הם התחילו להתכתב.

דוד הכהן (משמאל וחתנו עוזי נרקיס: האיש הכי קרוב בארץ.

ותוך כדי התכתבות, החליטו להתחתן. היינו המומים. דוד הכהן צלצל ואמר לי – אני מאוד שמח וגאה שהם רוצים להתחתן, אבל אולי כדאי שייתראו קודם... הם לא נפגשו כבר שנים. שולה אמרה לי – מה את רואגת, אמא, הרי זה חזי. את חושבת שאם אלך עם בחור שלוש פעמים לשפת הים אכיר אותו יותר טוב? כשחזי בא לביקור הם נפגשו מחוץ לבית וחזרו מהפגישה עם טבעות. כעבור שבוע נישאו". יש להם שלושה ילדים ונכד אחד.

בצוואתו, ביקש מרדכי בן הלל להיקבר בבנימינה. הוא מת ב־1936, בגיל 81. שנים מספר אחרי מותו עברה אלמנתו, שפרה־בתיה, לגור במושבה. עד סוף ימיה (היא נפטרה ב־1950) הירבתה לנסוע לבקר בנים נכדים ונינים – בטרמפים. היתה לה סימפטיה מיוחדת למושב האחורי של ה"מוטוסייקל" (אופנוע) של נכדה. חתנה וידידה, דוקטור ארתור רופין, שכר בבנימינה "בית קיץ" (חדר עם נוחיות) ובכל סוף שבוע נהג לטפח את הגינה בה גידל מנגו, אבוקדו ועוד עצי פרי טרופיים שנחשבו אז יוצאי דופן. את התה של אחר הצהריים שתה תמיד בחברת שפרה־בתיה. גם היא נקברה במושבה, כמו שניים מבניה וכמה מקרוביה. מדור הבנים נותרה בחיים ליזה, אלמנתו של שמואל (בת למעלה מ־90), יהודית, אלמנתו של הלל (בת 90), סוזן, אשתו השלישית של שמעון וציפורה, אשתו השלישית של דוד הכהן. הן, ילדיהן, נכדיהן וניניהן – כולם היו שם במכמורת בסוף השבוע שעבר, להגוג 80 שנה לייסודה של השושלת, שכל מה שיצא ממנה בא מתוך אהבת ארץ־ישראל והרבה כישורים אישיים, ורק קצת מאד הודות לקשרי משפחה. ■

המרגל

אליהו ריקה, אחת־עשרה שנה סוכן חשאי של המודיעין הצבאי במדינות ערב ובאמריקה הדרומית בתחפושת של צלם עתונות ואיש עסקים. היום כותב זכרונות. עוקף את הצנזורה בפירסום ג'ימס בונדים בעברית. איזה מין חיים יש למרגל? על מה הוא חושב כשהוא מתעורר בבוקר, מצחצח שיניים, קונה מיצרכים במכולת?

„אילו הייתי נתפס, והיו מוציאים ממני דיבורים, היה מאד לא טוב למדינה. גם לא רציתי לגמור את החיים שלי בהשפלה. בגלל זה היו איתי תמיד כמוסות הרעל בתוך תפר בתחתונים ובחגורה".

אליהו ריקה היום (צילום: ראובן קסטרו) וכרטיס ביקור של "צלם העתונות" הלבנוני ח'ליל סידקי: איך מתנהגים עם פחד?

מאת בילי מוסקונה־לרמן

המרגל גר ברחוב קטן ברמת־אביב. לאורך מדרגות הכניסה מעוכים בדלי סיגריות, כדורי נייר שנתלשו ממחברות בית־ספר, שתי סיכות ביטחון וזנב צמר־גפן. הממטרה מתחבבת לעצמה בעזרת סמר־טוט רצפה אפור. מאד אפור. „כניסה חמש, אינטרקום מספר שבע, השם לא רשום", הוא אמר, יום קודם, בטלפון.

המרגל, אדם מנומס מאד. מדבר עברית במנגינה ערבית קיצבית. לוחץ יד בשתי ידיים. מחייך. מושיב. מכבד. מבקש לטעום. שוב מחייך בנימוס. קוראים לו אליהו ריקה. הוא בן חמישים־ושבע. בשעות של לחץ, הוא יסביר תיכף בכניסה, יכולה לנשור האריגות המחוייכת, וקליפה קשה וחדה תתפוס את מקומה. בחומרה קפדנית הוא יגיב לסיטואציות הבאות: אי־עמידה בלוח־זמנים, אמירת שקר, הבטחה לא מקויימת. הגרעין הנוקשה פורץ ממנו ללא שליטה, הוא אומר ברבות, גם בזמנים מאד לא מתאימים.

אליהו ריקה היה מרגל במשך אחת־עשרה שנים. מלים אחרות: סוכן של המודיעין הישראלי. רב־סרן (מיל.). בארצות־ערב לבש את החליפה של ח'ליל סידקי – ערבי פלשתינאי – צלם־עיתונות ואיש־עסקים. בארצות דרום־אמריקה היה בעל בית־חרושת ומומחה לעיסקי יבוא ויצוא. הוא נהג לנסוע לאירופה לתקופות קצרות, שם החליף את הזהות הבדוייה־הקבועה – של ח'ליל סידקי – בזהויות מעבר. גם סיפורי הכיסוי – צלם, יצואן, איש עסקים – התחלפו בקצב משתנה, בהתאם לצורך.

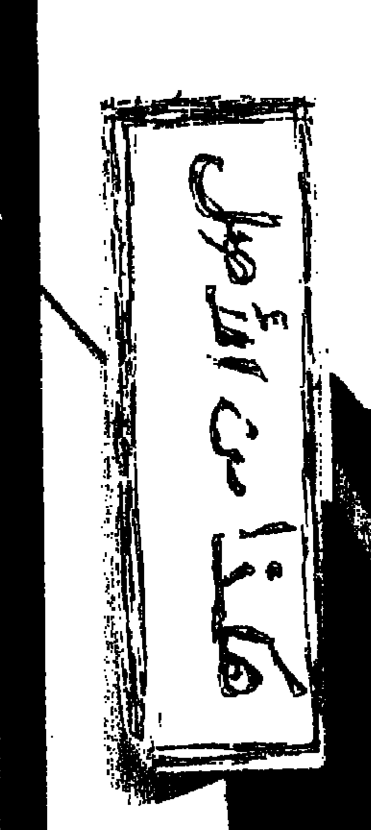
כמה צעדים אחורה. אליהו ריקה נולד בדמשק, והתגנב לבדו ארצה בשנת 1944. בן שבע־עשרה נשלח לשרת במחלקה הערבית של הפלמ"ח. ב־29 בנובמבר 1948, בלילה חשוך מאד, לבוש בחליפת גלילה ורשת הסוואה, מצויד בכדורי מרץ, הוא צלל עמוק לים מול חופי ביירות, והצמיד שני מוקשים אל דפנות "איגריס" – מה שהיתה היאכטה הפרטית של היטלר. "מבצע דור" הצליח. בשובו, נקרא הנער הנמוך להרים כוסית בחדר המפקד, שם טפחו גנרלים גדולים על הכתף הרקה שלו, ואמרו „זה גבר".

זה היה המבצע הראשון. אחריו באו רבים. היום, ארבעים שנה אחרי, יושב אליהו ריקה על כורסה משובצת בארוסילבן, בדירה קטנטנה, ברחוב צדדי, כותב זיכרונות. לא שמח, לא עצוב, לפעמים כועס. יש לו סיבות. הוא ייגע בהם, בהמשך. הספר האחרון שכתב – "פרפר השחר" – יוצא השבוע לחנויות. בספר הזה (כריכה רכה, כנראה בהוצאת המחבר) מתוארות פיסות מציאות מפוזרות שניצלו מהקווים השחורים־גסים שמותחת הצנזורה.

איזה מין חיים יש למרגל? על מה הוא חושב כשהוא מתעורר בבוקר, מצחצח שיניים, קונה מיצרכים במכולת. איך הוא מתנהג עם שכנים, מתי בדיוק מגניב מבטים לצדדים, איך בוחר חברים, למי אומר מה, על כמה מישורים הוא חושב בבת־אחת? איך בכלל מפתחים חוש התרגלות, עד כמה השינה שלו עמוקה, והחלומות – האם הם רגועים? באיזו תנוחה הוא ישן בלילה, באיזה רמת־מתח נמצאת הדריכות, עד כמה ומתי הוא מרשה לעצמו להתרפות, על איזה התאפקויות הוא מאד מקפיד, ואגב, מה עם האינטימיות שאין לה זכויות? איך מפצים בדידות, ואיך בדיוק מתנהגים עם פחד?

ריקה צוחק במבוכה. מגרד קצת בעורף. כולם רוצים ממנו סיפורי ג'יימס בונד. לכאלה בערך, הוא מתוכנן. הוא לא רגיל לבדוק עם עצמו חלומות או התאפקויות. שאלות לא־צפויות לא טובות לו. הוא אוהב להיות מוכן מראש – תכונה שהתמקמה אצלו עמוק בפנים. יקח לו

(המשך בעמוד הבא)

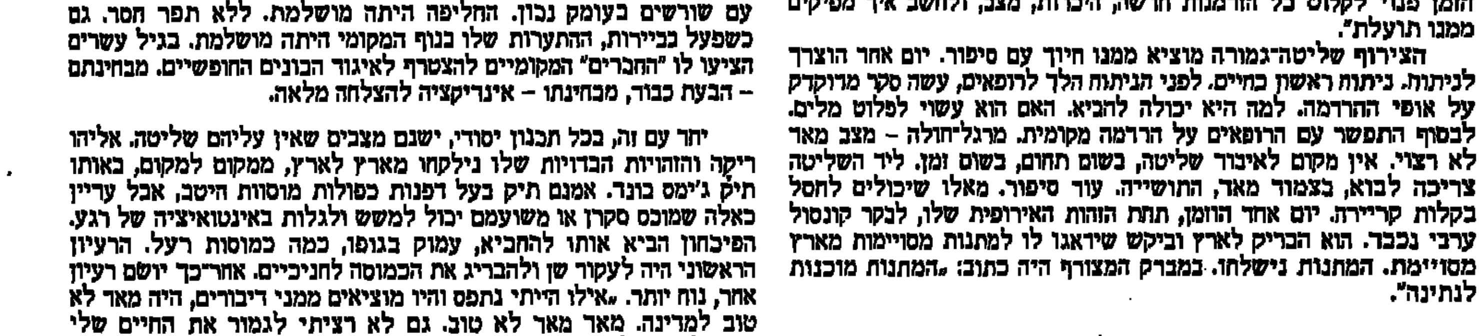

(המשך מהעמוד הקודם)

דקה־שתיים, לפעמים שלוש, לעכל שאלה שלא קשורה בהתרחשות ספציפית, באינפורמציה עניינית, ואז, לחשוב, לנסח, לענות.

ריקה: „לא נתתי את הדעת לדברים קטנים של חיי יום־יום. לא קמתי בבוקר ושאלתי את עצמי מה אני מפסיד, מה אני מרוויח. מרגל צריך להיות אדם בעל איזון נפשי בלתי מעורער. וגם אמונה עמוקה ללא ספקות במה שעושה. מדובר בחיים מאד לא־שיגרתיים. אתה ממלא תפקיד תחת הסוואה. אתה מתפקד בזהות אחרת. השאלה היא אם אתה מסתגל למצב הזה האחר והוא נהיה חלק אינטגרלי ממך. כשאני מחליף זהות, אני נוהג לדבר אחרת, לחשוב אחרת, להתנהג אחרת, לאמץ לי מנהגים שנוגדים את אופיי. כחברה ערבית מסויימת שגרתי בה, נהגו הבחורים להתנשק. זה היה מאד זר לי, אבל נהגתי כך. או שאתה בנוי להגיב נכון וטבעי, או שלא. אם ההתנהגות לא באה באופן טבעי, הגלגל יחרוק באחד השלבים והכל יתגלה. צריך עצבי ברזל מפני שישנם מצבים שדורשים כושר חשיבתי, ניתוחי, ואינטלקטואלי עצום. לידם ישנו המצב היום־יומי שדורש הערכת מצב ובדק־בית תמידיים. וכל אותו זמן צריך להיות בשליטה גמורה. וליד זה, הראש צריך להיות כל הזמן פנוי לקלוט כל הזדמנות חדשה, היכרות, מצב, ולחשב איך מפיקים ממנו תועלת".

הצירוף שליטה־גמורה מוציא ממנו חיוך עם סיפור. יום אחד הוצרך לניתוח. ניתוח ראשון בחיים. לפני הניתוח הלך לרופאים, עשה סקר מדוקדק על אופי ההרדמה. למה היא יכולה להביא. האם הוא עשוי לפלוט מלים. לבסוף התפשר עם הרופאים על הרדמה מקומית. מרגל־חולה – מצב מאד לא רצוי. אין מקום לאיבוד שליטה, בשום תחום, בשום זמן. ליד השליטה צריכה לבוא, בצמוד מאד, התושייה. עוד סיפור. מאלו שיכולים לחסל בקלות קריירה. יום אחד הוזמן, תחת הזהות האירופית שלו, לבקר קונסול ערבי נכבד. הוא הבריק לארץ וביקש שיראגו לו למתנות מסויימות מארץ מסויימת. המתנות נישלחו. במברק המצורף היה כתוב: „המתנות מוכנות לנתינה".

ריקה, הוא חליל סידקי, יושב עם הקונסול המארח ואשתו בחדר האוכל, ומוסר חבילה אחת לקונסול, אחת לאשה, ואת השלישית פותח בעצמו. בשבריר שניה הוא רואה שעל העטיפה הפנימית מקופל פתק קטן שרשומים בו משפטים בעברית. באותו שבריר שניה הוא מצליח לזהות את שם המפקד שלו בין השורות. ריקה חוטף את שתי החבילות שהמארחים שלו פותחים לאיטם. ומגיש להם את המתנה ללא העטיפה. קורע במהירות את העטיפות האחרות. מכדרר, ואוסף אליו את הניירות. קם במהירות, שואל איפה השרותים, סוגר אחריו את הדלת, גוזר את הניירות לפיסות קטנטנות, ומגלה שהפתק הקטן בעברית נפל רק בחלקו. אף־על־פי־כן שוטף את פיסות הנייר הקרועות בזרם המים. אחר־כך חוזר לשולחן. הקפיד לחייך, להתלוצץ. הם הסתכלו עליו. בעלת־הבית שאלה למה זרק את ניירות העטיפה, שהיא רצתה לשמור אותם. הם היו יפים לדעתה. הוא עונה שחבל היה לו ללכלך את השטיח היפה שלה. הם משכו כתף. הוא נחשד, מכסימום, בהתנהגות מאד מוזרה. זה הכל.

בארצות דרום־אמריקה היה מומחה לעסקי יבוא־יצוא. בנה תשתית מחושבת לפרטי פרטים. אין מקום לרווחים בין השורות. צריך לחשב מילימטרים של הפתעות. אנשים שהתכוונו לבוא איתו בקשרי מסחר, להשקיע כספים, הבריקו לבנקים שעבד איתם, בדקו תעודות, חיפשו אותו אצל הקונסול, שאלו שאלות סביבו ומאחוריו. ריקה היה מוכן לבריקה ברבדים עמוקים, לא רק שטחיים. הדמות הבדוייה שלו היתה נטועה באדמה עם שורשים בעומק נכון. החליפה היתה מושלמת. ללא תפר חסר. גם כשפעל בביירות, ההתערות שלו בנוף המקומי היתה מושלמת. בגיל עשרים הציעו לו "החברים" המקומיים להצטרף לאיגוד הבונים החופשיים. מבחינתם – הבעת כבוד, מבחינתו – אינדיקציה להצלחה מלאה.

יחד עם זה, בכל תכנון יסודי, ישנם מצבים שאין עליהם שליטה. אליהו ריקה והזהויות הבדויות שלו נילקחו מארץ לארץ, ממקום למקום, באותו תיק ג'ימס בונד. אמנם תיק בעל דפנות כפולות מוסוות היטב, אבל עדיין כאלה שמוכס סקרן או משועמם יכול למשש ולגלות באינטואיציה של רגע. הפיכחון הביא אותו להחביא, עמוק בגופו, כמה כמוסות רעל. הרעיון הראשוני היה לעקור שן ולהבריג את הכמוסה לחניכיים. אחר־כך יושם רעיון אחר, נוח יותר. „אילו הייתי נתפס והיו מוציאים ממני דיבורים, היה מאד לא טוב למדינה. מאד מאד לא טוב. גם לא רציתי לגמור את החיים שלי בהשפלה. בגלל זה היו איתי תמיד הכמוסות בתוך תפר בתחתונים ובחגורה".

על פחד: „אדם חייב לא לפחד באופן כללי. הפחד היחידי הוא מהבלתי צפוי. מהבלתי נודע. אני השתמשתי קצת בהומור כדי שהמציאות תראה

(המשך בעמוד 31)

ריקה במדי קצין מודיעין בצה"ל

כפליט פלשתיני בביירות (1950)

בחוצות טריפולי, בלבנון

ריקה באחד מרחובות קהיר

איך לא נעשיתי מרגל לטובת סוריה ולבנון

החלטה גמלה בלבי. קבעתי לעצמי שאהיה צלם עיתונות במצרים, אבל את תחילת הקריירה זו אעשה כאן, בלבנון. מצלמה ואבזרי צילום היו לי, וכדי להיות צלם עיתונות אין צורך בסכומי כסף גדולים. אם אצליח בכך, יהיה לי גם כיסוי העיסוקתי בלשהו.

סיפרתי לסמיר על "שיגעוני" זה. הצעיר, בעל החיוך השובב, נכנס לתמונה והוכיח הלכה למעשה שאכן בכוחו לחולל מעשים. לאחר הכנה מוקדמת, הוא מפגישני עם חברו, עורך דין בשם אלי נ., בעליו ומוציא־לאור של כתב־עת קטן בשם „אל־הדאיא". בתום פגישה אחת וסיור קצר בבית־הדפוס, נעשיתי לצלם המיוחד של כתב־העת.

ברור היה לי שסמיר מצפה לגמול ממני – קרוב לוודאי קיווה שארתם לתוכניותיו העסקיות. יום אחד בא אלי סמיר עם חיוכו הרגיל וביקש ממני לעשות בשבילו "משהו". לשאלתי השיבה מה בדיוק רצונו, הוא ענה במשפטים מקוטעים שברצונו שאסע איתו לדמשק. „דמשק היא עיר גדולה. יש בה אפשרויות רבות בשבילך. אסדר שתהיה שם צלם של עיתונים יומיים בעלי תפוצה גדולה. תוכל גם לפתוח צלמנייה משלך. נוכל לנסוע יחד ולשוטט בכל סוריה!"

לחצתי להסביר את פשר בקשתו המשונה.

סמיר היסס, ולבסוף גילה לי שהוא משתייך לשירותי הביטחון של לבנון והוא מבקש ממני לעבוד למענם במסגרת שיתוף־הפעולה הקיים עם שירות הבטחון הסורי. „ניסע יחדיו לדמשק, נסתובב בכמה מקומות. אתה תכיר אנשים לפי רשימה שאתן לך, תצלם ותספק לי מידע עליהם".

אני מעמיד פנים מזועזעים: „אתה רוצה שאהיה מרגל? לא בא בחשבון!"

„אינך מבין בעסקים אלה," נחפז סמיר להשיב, „אני רק מבקש שתעשה משהו למעני. אתה אדם חכם, כולם רוצים להיות חבריך. קל לך ליצור קשרים עם אנשים".

הכרנש פיקח יותר משסברתי, ואולם למרות מחמאותיו, דחיתי את הצעתו.

כעבור זמן־מה, שב הצעיר ומנסה שוב:

„נעזוב אפוא את סוריה. אבל מה שאבקש ממך כעת, בטח לא תוכל לסרב לו. כל שאבקש ממך הוא כי כאן, בביירות, תצלם בשבילי אנשים שעליהם אצביע".

„במלים אחרות, יא־סמיר, אתה רוצה ממני שפה, בלבנון, ארגלז נער מראשך מחשבה שבזאתו אני כאן בחזקת פליט פלשתיני, מבוסס יפה ושמח בחלקי. אז עזוב אותי מתסבוכותו!"

„אם מזה אתה חושש, הנך חושש לשווא! הכל מתואם עם הממונים עלי בשירותי הביטחון. תוכל להיווכח בזאת בעצמך. סיפרתי עליך ל"בוסים" שלי; הם התרשמו מאוד מיושרך ומאישיותך, ורוצים להכירך!"

המשכתי לסרב בתוקף. איני רוצה לרגל לא בסוריה ולא בלבנון. סמיר נכנע, אך הסכמתי להכיר את הממונים עליו. בסתר ליבי קיוויתי לצאת נשכר מההיכרות איתם. לא חששתי מן הפגישה, אך וידאתי שהיא לא תיקבע מראש.

יום אחד, לאחר שסיימנו לסעוד צהריים באחת המסעדות, הפתעתי את הצעיר וביקשתי ממנו לערוך את ההיכרות. פנינו למשרדים של שירותי הביטחון. פגשנו אדם אחד, לחצנו את ידו, וסמיר ביקש לראות את שני ה"בוסים" שלו. אלה לא היו במקום. הסתלקנו משם. וכך לא נעשיתי מרגל, לא לטובת סוריה ולא לטובת לבנון.

(מתוך "פרפר השחר". הארוע התרחש בראשית שנות ה־50)

מחוללים לביבי

קרב יומו של בנימין (ביבי) נתניהו, ילד הפלא של התקשורת האמריקנית, לסיים את תפקיד השגריר באו"ם. נסיכי "חרות" כבר החלו בספירה לאחור. בונים על התגבורת שלו במירוץ לכתר. הוא נהנה מהשאלות, אך באותו חיוך גברי מקסים אומר שהכל ספקולציות, שחיזורים פוליטיים לא תמיד אמינים. ראיון.

מאת תלמה אדמון צילומים: ראובן קסטרו

קרב הרגע, שבו הנער המעולה, עם כל האנגלית המבהיקה שבפיו, ייכנס בשערי הפוליטיקה הישראלית. בסוף 1988 תסתיים הקדנציה המזהירה של בנימין נתניהו, שגרירנו באו"ם, אותו מוסר פגום, לדבריו. חבריו למעגל הנסיכות בתנועת החרות מצפים בקוצר רוח לימי הצינון שלו. התקופה המפורזת הצפויה לנתניהו בין ימי שירות המדינה למערכות הפוליטית, היא, למעשה, משאת נפש להנהגה הצעירה ב"חרות". בכך יסמן האיש לאחיו לאמונה, כי הוא קרב ובא. שהוא החליט.

חברי הכנסת עוזי לנדאו, דן מרידור, אהוד אולמרט, לא מסתירים את הצמא שלהם „לכשרון הזה, ליוזמה הזאת, לשטף הדיבור, לתנופה" של נתניהו, היום בן 38. בביקור הנוכחי שלו בארץ, שבועיים וחצי של חופשה פרטית, נתניהו מוכן לשאלות העיתונאים בנושא הזה. הוא מצפה להן. הוא לא עונה עליהן. באותו חיוך חמוד, גברי, מהוסה, הוא נהנה מן השאלות וקורא לתשובות הנעלמות "ספקולציות". „תגלגלו את השטיח בחזרה", הוא אומר לצוות העיתונאים שהכין כתבת תסריט עתידני לבחירות 1996, לפני כמה חודשים. נתניהו מול אהוד ברק – לראשות הממשלה. „עשר שנים בפוליטיקה הישראלית זה עידן גיאולוגי", הוא צוחק.

[illegible]

ובכן, יגיע הרגע, שהצדודית הנאה, המצטלמת היטב, במיוחד כשהרוח פולשת לשיער שמעליה ומסיטה אותו מעל המצח הגבוה, לא תהיה אלא פרט בלתי חשוב באותו חלל אמורפי הקרוי הפוליטיקה הישראלית. מהבחינה הזאת לא יהיה חשוב עוד אם גופו של נתניהו כבד מעט בשנתיים האחרונות, והשיבה השתלטה על שערו המידלל. הוא יגיע לישראל בגיל האנושי ובעת הפוליטית, שבה יעמדו לפניו מבחנים אחרים מאלה שהתנסה בהם על בימת עצרת האומות המאוחדות, ומעל מסכי הטלוויזיה של היבשת האמריקנית. ג'ורג' שולץ, שר החוץ האמריקני, שהיה לאוהדו האישי, יתפקד מעבר לאוקינוס. שוב לא יוכל נתניהו להרים טלפון לשגריר ארה"ב באו"ם ולומר לו: „תשמע דיק, כרגע שמעתי הצהרה מכפישה מפי שר החוץ הקונגולזי. הוא נואם בעצרת וטוען שיש שני משטרים גועניים בעולם, דרום־אפריקה וישראל. צריך לעשות משהו". בארץ אף אחד לא ישאל אותו: אז מה אתה מציע. הוא לא יוכל להגיד לאיש, באותה קלילות מהתלת: „ריק, אתה יודע שלרייגן יש פגישה עם נשיא קונגו בעוד כמה ימים. הבנת אותי?" ותוך שעתיים הפגישה העתידה תתבטל. ובתוך עוד שעתיים יפרסם הנואם הקונגולזי מכתב התנצלות, שבו יהיה כתוב: איך יכולתי בכלל לומר כדברים האלה?

האמריקנים קוראים לו "בן". הישראלים פונים אליו בכינוי הילדותי המתלכב הזה, ביבי. עם עניבה או בצווארון פתוח, הוא תמיד בלתי אמצעי, ישיר, חברותי ללא הגסות המתוספת הכרוכה בתכונה הישראלית הזאת. בלובי של מלון תל־אביבי, חמישה כוכבים ואולי יותר, הוא יושב בגבו אל הים. אין לו זמן להציץ בתכלת שמתחת לשמש האביבית. ספק אם הבחין בפריחה חסרת החוק של הפטוניות במבוא למלון. נתניהו מעניק לעיתונות הישראלית שרשרת של ראיונות נינוחים, חבריים, פתוחים. כל חזותו אומרת: אין לי מה להסתיר, אבל אני יודע שאתם יודעים שיש לי מה להסתיר.

הוא שולח הרבה ידיים לפניו, כשהוא מדבר, והדיבור קולח. נאום שלו מאפיל על נאום של יפה מדור קודם. השמועה אומרת שיצחק רבין נשבע לא

> **„ברגע אני לא מייצג שום מפלגה. אני מייצג מדינה. במקום שאני נמצא, הוויכוח איננו על השאלה אם הגבול יעבור בקלקיליה או על נהר הירדן, אלא אם הגבול יעבור בים התיכון".**

לנאום יותר אחרי נתניהו, לאחר הנסיון המר שהיה לו באולם מליאת האו"ם בפברואר השנה. בהירות ההבעה של ביבי תרמה להצלחת ספר הדיון שלו: "טרוריזם – כיצד המערב ינצח אותו". לא "אם", אלא "כיצד". הכל כל כך פשוט, חושב הקורא, איך לא חשבתי על זה קודם? המלחמה בטרור, לפי נתניהו, היא מלחמת המערב במדינות הטרור, לוב, סוריה, איראן, לא עם קבוצות לוחמים או אנשים נואשים יחידים. הספר, שיצא לאור בארה"ב, מכר שתי מהדורות בכריכה קשה ויצא עתה כספר כיס במאה אלף עותקים. "ספריית מעריב" תוציא השנה לאור את תרגום הספר לעברית.

נתניהו בונה את הטיעונים שלו בהגיון, במבנה סיסטמטי של ארגומנט, על בסיס עובדתי מוצק. דרך נתניהו אל השכנוע. כך שיכנע את האמריקנים להילחם בטרור, כך שיכנע את המדינות האפריקניות לחדול מן ההתבטאויות האנטי־ישראליות באו"ם. כך, הוא מבטיח, ישכנע לפתוח את תיקי הפושעים הנאצים שבארכיון האו"ם. בנאום הראשון שלו במושב הפתיחה של העצרת, דיבר רק ארבע דקות. עד היום הוא חושב שזה היה הנאום הטוב ביותר שלו. הוא אמר: „מי שנכנס לאו"ם צריך לתלות בחוץ את הפאנאטיות שלו". ודאי היה לו באותה שעה אותו מבט ירקרק בהיר, נקי, בוטח.

רוצה להיות יו"ר הסוכנות

מי יודע, אמר לי איש שמזוהה עם המערך, במה הוא יכול עוד לשכנע? דווקא הנחמדות שלו מחשידה אותו בעיני הזהירים. קהל מעריציו, במיוחד אנשים שעבדו מעליו או בצמידות אליו, בטוח שנתניהו, איש לא תמים, יוסיף לרקורד שלו רק הצלחות. כרגיל. רולנדו אייזן, בעליו של "רים", שכר אותו לתפקיד השני בחשיבותו במפעל הרהיטים, לאחר כמה דקות שיחה ועיון ברזומה שלו. תומכיו של נתניהו חוזרים ומעלים את נקודות הזכות שלו: יחוס אבות: צילו המקרש של יוני נתניהו, האח הגיבור: השרות המתבלט של ביבי עצמו באותה יחידה מובחרת בצה"ל: הסיום המהיר ומזהיר של אם. אי. טי, בית־הספר האמריקני הגבוה לניהול; פעולות ההסברה המעולות שלו כסטודנט ישראלי בגולת אמריקה; הניפלאות שחולל ב"רים" בשנתיים שבהן התחכב שם על כולם, בעלים ופועלים.

„הוא מנהיג", אומר אייזן. גם עכשיו, כשביבי מגיע למפעל, הוא עובר בין הפועלים, זוכר כל אחד בשמו, שואל לשלום האשה. באו"ם, אומרים, עובדת איתו מזכירה תמורת משכורת רעב, 16 שעות ביממה. והיא עושה את זה בשבילו, ולאו דווקא מן הטעמים הנוגעים לגבריות החיננית שלו. הבטחון העצמי הקורן של האיש הזה לא זקוק למאמצי התבלטות. יש משהו מובן מאליו באופן שבו הוא מקבל את העובדה, שעיתונאים ואישי ציבור יוצרים תור המתנה לשיחה עימו.

אלא שאם יבחר נתניהו להתמקם בצמרת "חרות", כל הניפלאות הזאת תסייע לו עד נקודה מסויימת. הנקודה שבה יפנה אל הבוחר באור־עקיבא. או רגע ההזדהות עם אחד מן הגושים המתגוששים בתוך "חרות". איך דוד לוי יעכל אותו? האם יתקרב נתניהו אל שמיר ובתוקף כך ירחק מארנס, שהזניק אותו לשרות הדיפלומטי כציר ראשון בשגרירות בוושינגטון? עוזי לנדאו טוען שאולי לא יצטרך לדבוק בגוש כלשהו. נתניהו הוא לא איש של מחנות, אומר לנדאו. השר משה ארנס מבטיח לו תמיכה מיידית, אם יצטרף לשורות. אין הרבה כמוהו, הוא אומר, ויש עוד הדים החוזרים על המשפט הזה.

ביבי מחשיב עצמו כמי שמתרחק מאינטריגות, לא מתפקד על הבסיס הזה. הוא מצדד בשיטת בחירות אישית. באמריקה היה רץ עם זה לסנאט. בארץ, בכל זאת יעמוד מולו אותו בוחר אלמוני מאור־יהודה. על מה ישוחח איתו? שטויות, אומרים תומכיו, הוא שרת עם האנשים האלה בצבא, הוא לא יידע לדבר איתם? „גם אני", אומר אהוד אולמרט, „מדבר אחרת כשאני בארה"ב. לביבי יש עברית ישראלית כמו לכולנו".

קיום ישראל איננו אוטומטי

כשהגיע לאו"ם לא היו לו אשליות לגבי טיבו של המוסד. בראיונות שהעניק כינה את המקום "גועל נפש". „אבל הדבר האחרון שאתה צריך לעשות זה ליפות את המציאות. אתה צריך להכיר בתוך מה אתה נמצא, וליצור בקיעים בחומת הבידוד". כשיגיע הנה ייבחן הפרגמטיזם הגמיש שלו.

מה יהיה הדבר הראשון שתעשה כשתגיע הנה עם המזוודות?

„דבר ראשון, אני אקח את הבת שלי ואת אשתי לכינרת. דבר שני, אלמד את נתוני השטח. דבר שלישי – אחליט החלטה".

אשתך, פלר, מתקשה בעברית. כל הרקע שלה שונה. איך אתה צופה את קליטתה?

> „המשקל המכריע של היהדות היה צריך לעבור מהגולה לכאן. חוזי הציונות דיברו על מדינה שהקמתה תלויה במאבק מתמשך, והם לא חשבו שהמאבק הזה יכול להתחיל בפחות משמונה, תשעה מיליון יהודים".

בנימין (ביבי) נתניהו בתל־אביב: גופו כבד מעט בשנתיים האחרונות, והשיבה השתלטה על שערו המידלל.

„היא מחכה להתיישבות בארץ. היא תשלים את ידיעת העברית שלה, תחזור לעבודה בסקטור הפרטי בתחום שלה, ניהול".

בהנחה שאתה מחליט להצטרף ל"חרות" לקראת הבחירות הבאות, איפה אתה רואה את עצמך משתבץ? באיזה מחנה? באיזה תפקיד?

„עוד לא הגעתי ל'חרות' וכבר את שואלת על מחנות. אני לא משתבץ, אני לא משתבץ כי אני לא משתבץ. לא עכשיו ולא בכלל. כרגע אני לא מייצג שום מפלגה. אני מייצג מדינה. הדברים שאני פועל בתוכם כל כך רחוקים מן השאלות שאת שואלת אותי. במקום שבו אני נמצא, הוויכוח אינו על השאלה אם הגבול יעבור בקלקיליה או נהר הירדן, אלא אם הגבול יעבור בים התיכון. הרצון שלי להשתלב בחיים הפוליטיים תלוי בתשובה לשאלה אם אני יכול לעשות משהו. אני לא מדבר על תפקידים. הייתי רוצה להביא מנסיוני בתחום מדיניות החוץ. למשל, יו"ר הסוכנות. והתפקיד לא הוצע לי, כפי שנכתב בעיתונות. או בכנסת. וסביר שזה יהיה מטעם מפלגה מסוימת. „למרתי כבר שהחיזורים לא אמינים כהרבה מקרים. הייתי רוצה לדעת לאן המציאות הפוליטית הולכת. אולי את תגידי לי".

אולי אתה תגיד לי.

„חמש, עשר השנים הבאות יביאו שינויים ברורים במערכת הפוליטית־לאומית בארץ. הדור שהיה פעיל בהקמת המדינה הולך ונעלם, אנחנו עומדים לפני דור של מנהיגות צברית".

איך אתה רואה את עצמך מדבר אל הבוחר שבוחר בך באופן אישי?

„באו"ם יש לי רק סוג אחד של קהל (חוץ מהלובים והאיראנים שאותם אני רוצה להרתיע) – אלה אנשים שאותם אני רוצה לשכנע. קשה יהיה לי לייצג דבר שאני לא מאמין בו. השיטות שלי: בוא נדבר עם ציבור אחד כך וציבור אחר, אחרת – זה לא נכון. נחוצה רק פתיחות מוחין מצד המאזין, לא לקטלג, לא לסגור, לא לצמצם על מגוון הפראוות המקובלות. אני לא רואה את עצמי במצב שבו אני סוגר את מכשיר הקליטה שלי, אם מישהו אומר דבר שאני לא מסכים איתו. אני לא חושש שאאבד משהו מהמגע הזה".

בוא נקיים את השיבה שלך לארץ. נערוך היפותיזה, שבה מואצלות לך סמכויות הנוגעות למצבנו הבטחוני, הכלכלי, החברתי. איזה בעיה אתה תוקף?

„יש בעיה ראשונה הנוגעת להמשך קיומה של המדינה הזאת. אני לא רואה את קיום מדינת ישראל כדבר מוגמר. אני לא רואה אותה בסכנת קיום, אבל עובדת הקיום אינה אוטומטית. חוזי הציונות שאני

(המשך בעמוד 32)

התיירים המנוסים יודעים:

לפני העונה=לאירופה.

השיגרה, השיגרה.
אז יוצאים לחופשה, לנסיעה, לאירופה.
אם כבר יוצאים, אז למה תמיד באמצע העונה? שיגרה! השנה כדאי לצאת לפני העונה.
התיירים המנוסים כבר יודעים, שאירופה מסבירה פנים, דווקא לפני העונה..

לפני העונה, הצרפתים בפאריס, האנגלים בלונדון והאיטלקים ברומא.
מקומות הבילוי פתוחים, הצבעונים פורחים והמחירים נמוכים.
לפני העונה, אירופה פשוט קורצת לך.

פנה עוד היום אל סוכן הנסיעות שלך.

EL AL אל על

קרבוסילן — ולא ידעו שאכלת צ'ולנט בשבת

סוף סוף הוכרעה מלחמת הגזים. שתי כמוסות קטנות, הניתנות לנשיאה בכיס או בתיק - הביאו הקלה לסובלים מעודף גזים במערכת העיכול. מעתה יכול כל אחד לאכול את המאכל החביב עליו – בתנאי אחד: שהוא הקדים קרבוסילן לארוחה.

המדובר בצמד כמוסות, האחת כחולה והשנייה אדומה, הנלקחות בבליעה לפני הארוחה. הכמוסה הכחולה מתמוססת בקיבה והאדומה במעיים, וכך תוקף הצמד הזה את הבעייה, בשני המקומות המכריעים. השימוש בקרבוסילן משחרר את הסובל מגזים, לא רק מהרגשת אי הנוחות, אלא גם מהחשש לקראת הרגשה זו. בניסויים קליניים רבים, בהם נבדק התכשיר, נמצא כי קרבוסילן יעיל ובטוח לשימוש.

אוכלוסיית היעד של התכשיר החדש רחבה ביותר. לצד הסובלים כרונית מבעיות גזים – לרוב מבוגרים, הרגישים למאכלים מסויימים – יש גם אלה הסובלים מדי פעם משיהוקים, גיהוקים, או נפיחויות בבטן. תופעות אלה נפוצות בכל גיל. אך בעיקר בין מבוגרים, הסובלים ממה שמכונה „מערכת עיכול רגישה".

העקרון הטיפולי: חשוב ליטול את הכמוסות לפני הארוחה. לסובלים מהצטברות גזים באופן כרוני, מומלץ לקחת צמד כמוסות קרבוסילן, שלוש פעמים ביום. המסקנה המתבקשת היא, כי מעתה אפשר ללכת בשקט לארוחת עסקים, לפגישה חשובה, או לאירוע חברתי ולהיות שקט ורגוע. התנאי: צמד כמוסות קרבוסילן צמוד אליך.

קרבוסילן אינו חייב במרשם רופא וניתן לרכוש אותו בכל בית מרקחת. אגב, לאחרונה אף הוכנס התכשיר לספר התרופות של קופת חולים „מכבי".

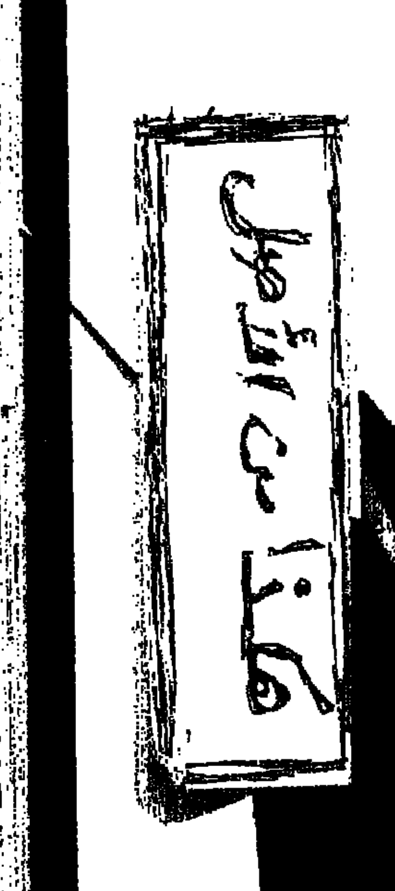

צמד כמוסות

יצוא לרחבי העולם

הקרבוסילן פותח על ידי ד"ר סרז' גרימברג, ביוכימאי יהודי צרפתי שרשם לעצמו מספר פטנטים בינלאומיים בתחום הפרמצבטיקה. חברתו של ד"ר גרימברג, מעבדות „סרולם", המנוקמת בפריז, מייצאת את התכשיר למדינות רבות בעולם. באחרונה אף אושר קרבוסילן לשמוש על ידי מנהל המזון והתרופות האמריקאי FDA ובקרוב יתחילו לשווקו בארה"ב. בישראל הוענק זכיון השיווק והייצור לחברת התרופות הידועה „אביק".

זהו. עכשיו גם בישראל ניתן לאכול צ'ולנט או חומוס, בלא חשש.

מאת נילי פרידלנדר
צילמה: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

הקולומבריום במערת יונים: שובך או גומחות לאפר מתים?

19. אל מערות היונים והצידונים

טיול באביב. נסיעה בנוף הגבעות הרכות. הירוקות עכשיו מאד, של שפלת יהודה. פיקניק ביער המלאכים, בין קרית־גת לבית־גוברין, והליכות קצרות וקלות לכל המשפחה בנופים עתיקים מתחת לפני האדמה. טיולים לשלוש מערות שנחצבו בסלע הרך בשתי ערים עתיקות, בית־גוברין, ומראשה. להכנס למערת הפעמון או המגף, למערת יונים ומערת צידונים. בנוף של צורמח ירוק וסבון, בארץ החרוב ואלת המסטיק. תל מראשה פורח באביב. לעלות עליו ולצפות סביב סביב.

מאיזור ירושלים מגיעים הנה דרך בית־שמש, ובצומת האלה פונים לכיוון בית־גוברין. אם רוצים לעצור בדרך לארוחה, יש חניון בתוך יערות אורנים נטועים סביב מיצפה משואה. החניון כשלושה ק"מ אחרי צומת האלה. הפניה למושב לי־און, יש פניה ימינה למיצפה משואה. חוזרים לכביש ונוסעים ישר עד צומת נחושה ופונים ימינה. 300 מטר אחרי הכניסה לקיבוץ בית־גוברין, יש כביש הפונה שמאלה אל המערות.

מתל־אביב נוסעים שעה בכביש המהיר עד לקרית־גת. תיזכורת קצרה: מצומת אשדוד פונים שמאלה ונוסעים לצומת ראם (מסמיה), צומת מלאכי וצומת פלוגות. כאן פונים מזרחה, לא נכנסים לקרית־גת אלא נוסעים ישר. עוברים על פני הפניה למושב שדה־משה. במרחק שבעה ק"מ מזרחה מצומת פלוגות יש כניסה ליער המלאכים, שיש בו מיתקנים להבערת אש, וחניונים. כמו־כן אפשר לבלות באכילה ושתיה לפני או אחרי הסיור במערות.

● אל מערות בית גוברין

מיער המלאכים נוסעים עוד שני ק"מ מזרחה ומגיעים לצומת לכיש. הכביש ממשיך ישר לתל לכיש ולמושב אמציה ומערות המיסתור מימי בר־כוכבא. זהו מסלול אחר, ובסידרת הטיולים שלנו משנה שעברה הוא תואר בטיול מספר 10.

עכשיו פונים שמאלה, בכיוון צפון מזרח, ומגיעים מיד לצומת גוברין. כאן פונים ימינה בכביש אל המערות. ותל מראשה. כביש אספלט משובש, מלא מהמורות, מוביל אותנו את המערות. אחרי 300 מטר פונים בו שמאלה. חונים. הולכים במעבר דרך פירצה בקיר לבן, ממזרח לחניה, ונכנסים אל חצר ובה שרידי בוסתן. מהחצר מוליכים שבילים אל מערת הפעמון הגדולה, הנקראת גם מערת המגף. למה פעמון, למה מגף? היו שראו בה צורת פעמון והיו שראו בה צורת מגף. המערות נחצבו מפני האדמה בכיוון למטה. החוצבים הקדמונים סימנו ציורים ודמויות במהלך העבודה. מאז שנתגלו המערות על ידי החוקרים בראשית המאה הנוכחית, אין מסקנה ברורה לאיזו מטרה נחפרו. משערים כי נחפרו בתקופה הרומית או הביזאנטית, או לכל המאוחר בתקופה האיסלמית הקדומה.

לאחר הסיור חוזרים לרכב וממשיכים לנסוע בכביש המקיף את תל מראשה. חונים לרגלי התל. שביל עפר מוליך מערבה למערת יונים הנקראת גם מערת התנורכים או מערת השוק. מערה מיסתורית ומדהימה שהחוקרים קוראים לה "קולומבריום" כי היא נראית כמו שובך יונים. המערה עשויה צלב כפול שאורכו כ־28 מטר. בקירותיה חצובים 1906 כוכים, מסודרים בשורות. ההשערות לפיהם שימשו הכוכים למגורי יונים או לקבורת אפר המתים – לא אומתו, ועדין אין יודעים למה שימשו.

ביום בהיר כדאי לעלות לתל מראשה, ולהסתכל סביב. מהתל חוזרים למכונית ונוסעים עד מגרש חניה. חונים והולכים למערת צידונים. בפתח המערה צומחת אלת מסטיק גדולה. מערת קבורה מרשימה בגודלה מהתקופה שגרו פה פיניקים מצידון. נמצאה בה כתובת משנת 196 לפני הספירה. חוזרים לרכב וממשיכים לנסוע בכביש המתעקל ויוצא אל הכביש הראשי מול בנין המשטרה. כאן פונים ימינה ושמאלה כדי לחזור לכיוון בית־שמש. התל־אביבים יוכלו לחזור הביתה מכאן, ולהמשיך מבית־שמש לצומת שער הגיא בכביש ירושלים ת"א. כדי לחזור לכיוון קרית־גת, פונים שמאלה.

קיבוץ בית־גוברין
משטרה
מערת הפעמון
מערת המגף
מערת יונים
תל מראשה
מערת צידונים

מערת הפעמון (או המגף)

בטהובן והמימונה הולכים טוב מאוד יחד

אורי אבנרי: "השולחן בחדר העבודה שלי לבן. לבן זה צבע טוב, ואני אופטימיסט".

שטח פרטי

אורי אבנרי

עתונאי, סופר, פוליטיקאי

עורך "העולם הזה" (החוגג 50 שנה להיווסדו). נולד בגרמניה ב־1923, עלה ארצה בגיל 10. במלחמת השחרור שרת ב"שועלי שמשון" של חטיבת "גבעתי" ונפצע. כעבור שנתיים רכש את השבועון. היה ח"כ בשלוש קדנציות ("העולם הזה כוח חדש" ושל"י). ממייסדי המועצה הישראלית לשלום ישראל פלסטין ויו"ר הרשימה המתקדמת לשלום. נשוי, גר ברחוב רופין, ת"א.

חלון חדר העבודה שלי פונה לים. אני אוהב להסתכל על הים כשאני עובד, מוכרח שיהיה לי מבט למרחק. יש לי שאיפה כמעט ילדותית לים. התענוג הכי גדול שלי זה להפליג באניה, אבל אין זמן לאניות. החדר קטן, יחסית, וכדי לא לקבל קלסטרופוביה תלינו בו ראי שמגדיל אותו בצורה ניכרת. ומאותה סיבה השולחן לבן. לבן זה צבע טוב, ואני אופטימיסט.

הרבה שנים עבדתי על שולחן כתיבה קטן והדברים היו מונחים בערמות, על הרצפה. עד שנמאס לאשתי, רחל, והיא דאגה לשולחן גדול. אני אוהב שהדברים שאני צריך יהיו בהישג יד: מסמכים, ניירות, מכונת־כתיבה, טלפון ומזכירה אוטומטית, ספרים שאני צריך לקרוא בדחיפות, טייפ, מצלמה וגם הפורטרט הגדול של עיסאם סרטאווי ופורטרט של אמי, בת ה־93, שצילמה רחל לא מכבר.

בין שאר הספרים המונחים כרגע על שולחני, ספר הזכרונות של אורי קיסרי, הביוגרפיה של היטלר מאת יואכים פסט, ספרו של הארט על עראפאת, דו"ח של מוסד אקולוגי חשוב הנקרא "מצב העולם", ספרו של עמנואל סיוון על קנאי האיסלם, ספרו של גילברט על שצ'רנסקי, ספר ראיונות של אוריאנה פלאצ'י וליד המיטה – דו"ח ועדת טאואר. אני אוהב לקרוא ספרות, אבל יש לי מעט זמן לזה. לפעמים מישהו דוחף לי ספר ואז אני קורא אותו. "שם הורד", למשל. לא ידעתי שזה כל־כך מפורסם. התחלתי, וזה ריתק אותי כי אחד התחביבים שלי זה ימי הביניים, בעיקר תקופת הצלבנים. עכשיו ראיתי גם את הסרט.

אני קורא הרבה אבל כמעט ולא מספיק לקרוא בשביל הכיף. בשביל הכיף אני צופה בטלוויזיה, מקליט בוידאו, ואחרי אחת בלילה – כשאני מתפנה – אני צופה בתוכניות. עכשיו, כשאנחנו משוחחים, מוקלטת "משפחת פאליסר". אני אנגלופיל, מאוד אוהב את רוב הסדרות האנגליות. אני רואה את "חרב גדעון" כדי לכתוב על זה. את "דאלאס" ראיתי אבל "דיינסטי" אני לא רואה. למרות שבגין ואני מכורים לטלוויזיה, יש גבול לטימטום שאני יכול לסבול. האמת היא שאני לא מכור לשום דבר עד הסוף. מחוץ, אולי, לפוליטיקה – אין דבר שאינני יכול בלעדיו. אני שותה ויודע מתי לא לשתות, אני מעשן, אבל רק מעט. לעבודה אני לא מכור, כי אני מתייחס אליה כאל הובי. למזלי, תחומי ההתעניינות שלי מאוד רחבים ולכן גם בכנסת הייתי מאושר, לפחות בשנים הראשונות. לא היה לי קשה להיות בכל הישיבות, כי התעניינתי כמעט בכל נושא שהועלה. מעניינים אותי נקיון שפת הים וחוק החוזים, המצב בבתי־הסוהר והמצב בגואטמלה. יש כמה נושאים – כמו פזמונאות מודרנית או ספורט – שקשה לי להתעניין בהם, אבל אני מבין מדוע ספורט כל־כך מרתק אחרים. אני יכול לפתוח רדיו ולהנות ממוסיקת רוק, אבל הקדם־אירוויזיון, למשל, שיעמם אותי עד מוות. צפיתי בשידור, מפני שכעורך עתון וכאדם החי בארץ – אם יש דבר שחלק כל־כך גדול מהציבור מתעניין בו, אני חייב לראותו. לכן גם מדי פעם אני צופה בתחרויות ספורט חשובות.

אני אוהב לאכול טוב, אבל לא מוכן לעשות מאמץ בשביל זה. כשאני בחו"ל, אני הולך למסעדות טובות, והיו שהתלוננו שבספרי החדש, "אחי־אויבי", אני מתאר כל מסעדה בה אכלתי עם סארטווי. גם הוא אהב לאכול. בארץ אני אוכל בחוץ רק כשיש לי אורחים מחו"ל. חבל לי על הזמן. אבל תני לי לשבת בפיראוס, על חוף הים, ולאכול דגים... אני מסוגל לאכול כמויות גדולות מאוד.

חוש הזמן שלי חזק מאוד. אינני מסוגל כמעט לאחר, ואני נשוי לאשה שלא יודעת לדייק, וזה יוצר בינינו קוטביות ברוכה... רק כשאני עובר את הגבול למצריים אני מאבד את חוש הזמן שלי ומסוגל להנות מזה. היתה תקופה שהייתי עורך עתון, חבר־כנסת וראש תנועה – כל תפקיד במשרה מלאה. למרתי שפרקינסון צדק: עבודה מתפשטת עם הזמן העומד לרשותה. אני מאוד מאורגן. מסוגל לכתוב מאמר שבוע לפני ה"דד־ליין". כמו כל ישראלי, אני אוהב לראות נופים אחרים, אבל לא יוצא לחופשות. לפני 15

את מי היית רוצה לפגוש? את ריימון, נסיך טריפולי, שהזהיר את הממלכה הצלבנית והטיף לה להשתדך עם המוסלמים.

מי היו גיבורי ילדותך? נפוליאון, יוליוס קיסר.

איזה ספרים השפיעו עליך? "במערב אין כל חדש" של רמארק, "שקיעת המערב" של שפנגלר, "מלחמה ושלום" של טולסטוי, ספריו של ארנולד טוינבי.

במה אתה גאה? בזה ש"העולם הזה" קיים למרות מכשולים ומאבקים, ובעתונאים הרבים שיצאו מסדנתו וממלאים היום את העתונות הישראלית. גאה ברעיונות רבים שהגיתי והיום נהפכו כמעט לבנאליים, וגם ברעיונות שמתחילים להיקלט.

על מי אתה מרחם? על אנשים קהי חושים שעוברים דרך החיים, ובעצם לא חיים.

למי אתה בז? לאנשים ציניים.

את מי אתה מכבד? פייטרים.

מה מעצבן אותך? המינהג של הרבה אנשים בארץ לעשות כל דבר ב"תשעים אחוז".

ממה אתה מאוכזב? שאני נאלץ לחזור על דברים מובנים מאליו שאמרתי לפני 45 שנה, כמו למשל שמדינת ישראל חיה במזרח־התיכון.

על מה אתה מתחרט? על כמה דברים כשכתבתי או שאחרים כתבו בעתון, וגרמו עוול לפלוני.

מה מביך אותך? חונכתי להציג מחשבות ולהסתיר רגשות. הפגנה מוגזמת של רגשות בנוכחותי מביכה אותי. גם מתנות וקומפלימנטים מוגזמים.

מה החולשה הבולטת שלך? אולי אי היכולת המוחלטת שלי להתחנף.

מה התכונה המאפיינת אותך? אופטימיות.

על מה קשה לך לסלוח? כשאדם חזק מתעלל בחלש.

את ידו של מי אינך מוכן ללחוץ? ידו של אדם העוסק ברצח עם או מטיף לרצח עם.

מי השונאים שלך? אני מעדיף שיאהבו אותי, אבל כל זמן ששונאים אותי האנשים הנכונים – זה לא מטריד אותי. אדם צריך שיהיו לו גם הידידים הנכונים וגם האויבים הנכונים.

מה ישראלי בעיניך? ישיר, לא פורמלי, מעשי, מאלתר. חמימות מסויימת ביחסים אנושיים שהצד השלילי שלה הוא חוסר פרטיות. קצב מסויים, איטי יותר מהאמריקני, מהיר יותר מהמצרי, רשלנות מסויימת, עצבנות.

מה אתה שונא בארץ? את חוסר ההתחשבות בזולת, ואת מה שעשו לשפת הים של ת"א ולכל גבעה בארץ.

מה המאכל האהוב עליך? מאכלי־ים, ו"ספר־ריבס" סיני.

מהו זכרון הילדות החזק שלך? המאבק על גרמניה ערב עליית הנאצים לשלטון, מצעדים, קטטות־רחוב.

אתה אדם חזק? כן. לפי הגדרתי – אדם חזק הוא אדם שיכול לנחול את האכזבה המאה – ולהמשיך.

מה עוד היית רוצה ללמוד? ערבית על בוריה, צרפתית ואיטלקית על בוריין ואת שפות המחשבים.

איזו אשה יפה בעיניך? הכרתי בחיי הרבה נשים שחיבבתי ואחדות שאהבתי, ואני חושב שלא היו ביניהן שתיים שדמו זו לזו חיצונית או פנימית.

אחרי מותך, איך היית רוצה שיזכרו אותך? כאיש שהזהיר את המדינה בעוד מועד מפני כמה שגיאות גורליות.

שנה גנבתי מעצמי שבוע ונסעתי לריוויירה הצרפתית, אבל אחרי ארבעה ימים נעשיתי חסר מנוחה. הנסיעות שלי תמיד כרוכות בעבודה. אני מסוגל לכתוב בכל מצב, אבל מעדיף להתנתק ולכתוב בשקט. לשבת, נגיד, בהידרה, ולכתוב את "איש השנה", זה נעים.

אני משוגע על חיות. חתולים, כלבים, סוסים. מדע האתולוגיה מעניין אותי מאוד. אולי בגיל 90, כשאצא לפנסיה, אלך לטפל בחיות בפארק טבעי. ואולי אכתוב על יאפטה מלאה חיות, יאפטה שתפליג מפה ליוון, לאנטיב, לא יותר רחוק מגיברלטר. לו הייתי גר מחוץ לעיר, הייתי מחזיק סוס. אבל אני איש עירוני, לא מסוגל לגור בשום מקום אחר מאשר באמצע העיר המכוערת הזאת.

"ירושלים יפהפיה בעיני, נהדרת, אבל לא הייתי יכול לחיות בה. ירושלים היא פילגש. תל־אביב זה החיים, עיר קטנה שהיא מטרופולין אמיתית, מכוערת מאוד".

ירושלים יפהפיה בעיני. אני חושב ששער דמשק הוא המיבנה הכי יפה בארץ. להסתכל על דורמיציון, על עמק המצלבה, זה תענוג. עיר נהדרת, אבל לא הייתי יכול לחיות בה. ירושלים היא פילגש. תל־אביב זה החיים, עיר קטנה שהיא מטרופולין אמיתית, מכוערת מאוד. הים זה הדבר היחיד שיש לה, והעיר חיה נגד הים. עיר מקולקלת. את גימנסיה הרצליה, שהיתה משהו מיוחד, הרסו. הרסו את כיכר דיזנגוף ואת כיכר אתרים מילאו במשטחי בטון. איומים, רבי־הקומות, רובם אפילו לא מכוערים. הם בנאליים, שום דבר.

לערבים אין אדריכלים, והם בונים יפה. תסתכלי סתם על בית קטן ברמאללה, למשל, שאדם בנה לעצמו בעזרת כמה ידידים, ותשווי לבנייה של האדריכלים שלנו. אי היכולת שלנו לבנות משהו יפה, פרקטי, מושרש בנוף של הארץ – מרמזת הרבה לגבי הפסימיות האיומה של מדינת ישראל. הבעיה האמיתית זה לא ימין ושמאל, אלא אופטימיות מול פסימיות. זה עם פסימי שבתת־הכרתו, גם אחרי מאה שנות התנחלות ציונית, לא לגמרי מאמין שזה אמיתי.

הגישה היא – לעולם לא יקבלו אותנו כאן, ולכן, בואו נקים עוד מבצר ועוד חומה, וחומה לפני החומה... כמו הצלבנים.

אני אופטימי, גם לגבי הבעיה העדתית שלדעתי היא הבעיה החמורה ביותר של המדינה. אני מאמין שנתגבר על זה, לא כמו שהאשכנזים חושבים ולא כמו שהמזרחיים חושבים. החיים ייצרו דפוסים חדשים, סינטזה שקשה לתאר אותה. בטהובן והמימונה הולכים טוב מאוד יחד. ואולי לא בטהובן ולא מימונה. החיים יוצרים דפוסים חדשים, המדינה מתפתחת, לחיוב ולשלילה. לא צריכים לקבל את הרע, אבל צריך לחייב את ההתפתחות עצמה, לכן אני שונא את הנוסטלגיה. הספורט האהוב עלי זה חסקה. לנוע עם הגל, וכל יחסי לחיים הוא כזה.

„חוש הזמן שלי חזק מאוד. אינני מסוגל כמעט לאחר, ואני נשוי לאשה שלא יודעת לדייק, וזה יוצר בינינו קוטביות ברוכה".

יש שני דברים שאני עושה ואשתי לא יכולה לסבול – מעשן סיגרים ומקשיב לשירי־לכת. עם מוסיקה יש לי בעייה של חוסר שמיעה טוטאלי. אני אוהב לשיר, אבל מזייף בצורה איומה. בראש המנגינה מתנגנת נכון, אבל כשהיא רוצה לצאת החוצה – התוצאה קטסטרופלית. אני אוהב שירי עם, כמעט של כל העמים. יש יצירות מסויימות שאני אוהב להאזין להן בשעת טיסה: "הקיסר", "דון ג'ובאני", "בית־אוס פסיון", "כרמן", "רפסודיה הונגרית". קונצרטים אינני אוהב. פעם הלכתי הרבה לקולנוע. זה נמאס עלי בגלל הרעש, גילגול הבקבוקים וכל שאר המיכרדים. עכשיו אני רואה סרטים בהקרנות מוקדמות. לתיאטרון אני הולך כשאני באנגליה. פה – כל פעם שאני הולך – אני מצטער. לא רוצה להכליל, אני בטוח שיש גם דברים טובים, אבל יש לנו בעייה. עדיין אין לנו שפה המאפשרת תיאטרון. אף אדם נורמלי לא מדבר ככה, חוץ משחקן. וזה מפריע לי. התיאטרון הטוב ביותר בארץ זה הגששים.

הדבר שהכי מעניין אותי זה פוליטיקה. כשאתה ילד שגדל בבית בורגני אמיד ובין לילה – עם עליית הנאצים לשלטון – כל החיים משתנים, אתה תופס שאין דבר חשוב כמו פוליטיקה, מפני שהיא משפיעה על החיים.

יש אנשים שאני מתנגד לדרכם הפוליטית, ובכל זאת נהנה מחברתם. אני מיודד עם יותר אנשים המתנגדים לדעותי מאשר עם אנשים המסכימים איתי. אלה שני מישורים שונים. לא תמיד אתה מחבב את האנשים שאתה הולך איתם. אהבתי, למשל, את עזר וייצמן גם כשהיה פאשיסט קיצוני. בילינו לילות בחברתו, בשתיית ויסקי ובנסיון לשכנע אותו בדברים שהיום הוא מנסה לשכנע בהם אחרים. אני לא כיתתי איכה טוטאליים עם אריק שרון, ואני מדבר איתו על נושאים פוליטיים. הוא פעם ביקש ממני לסדר לו פגישה עם עראפאת.

הייתי ביחסים טובים עם בגין. המצב האידיאלי הוא אדם שאתה מעריך ומוקיר אישית והוא גם ברעות שלך. זה נדיר. מתי פלד הוא איש כזה. אני מרגיש הכי בבית עם אנשים שאיכפת להם מהשלום, פטריק סיל מאנגליה, אריק רולו מצרפת ואחרים שאיתם אני נפגש בפורומים שונים. בסך הכל, יש חבורה די קטנה של אנשים העוסקים בענייני המזרח־התיכון. אני שונא אנשים אדישים. גם בעתונות, ובדרך זו ניסיתי לחנך עתונאים שעבדו אצלי. עתונות מאוהבת (שמיטאר), לארדוקא ברעות. עבדו אצלי גם אנשים שהיו חברי התחיה. כל זמן שאכפת להם מהדברים עליהם הם כותבים – זה בסדר.

ראיינה: נורית ברצקי
צילום: ראובן קסטרו

המרגל

היו התנגשויות אינטופיות עם המפקדים. היו תקופות שסרבו למלא פקודה. הבוס הגדול קבע פגישה באירופה. הבוס אמר: „אליהו, אני רוצה להציג לפניך שאלה. תענה בכן או לא. האם תהיה מוכן לעשות כל מה שיוטל עליך, מבלי שתישאל שום שאלה ולא תהיה מעורב בשום דבר?" ריקה ענה חד וחלק: „לא!"

אליהו ריקה ובנו יואב: „ביזבזתי את הנעורים, פיספסתי משפחה". (צילום: ראובן קסטרו)

(המשך מעמוד 20)

נורמלית. פחות מפחידה". הומור שחור, למשל, מתורגם לרגע קטן ללא מוצא בשדה התעופה, מול פניו של השוטר בביקורת הדרכונים. ריקה מדפדף בדרכון שנמסר לו זמן קצר קודם לכן, ומגלה שהדרכון המזוייף, שאמור לשמש אותו, מתאים לאדם שגובהו קרוב לשני מטר, עיניו כחולות ושערו צהוב. ריקה הוא גבר שחום, שחור שיער, שעיר מאד, נמוך. גם במקצוע הזה, מסתבר, כמה מהסיבוכים היותר מסוכנים, יכולים להיות סיבוכים ללא מוצא.

המקצוע לימד אותו להכיר

בדידות. אפילו לתכנ. משך שנים ניהל יחסים עם אנשים בגבולות מבוקרים, בנה סביבו חומות גבוהים שונים. אינטימיות לא ספונטנית. או ספונטניות מאד מבוקרת. איך שבוחרים לנסח. אין חברים קרובים. אין שיחות־נפש או וידויים מחוץ־לתחום. עם נשים לא נתן שיהיו גלישות. לא הגיע לזה. תמיד שם בלמים כמה מטרים לפני. לבנות משפחה תחת הזהות האחרת – סרב. מבחינתו היה גבול למידות של החליפה. משידוכים החמק באלגנטיות. כשהצטרך, עשה לעצמו שם של רודף נשים והתרחק מהאחת. במלים שלו, „אלוהים לא ידע מי אני".

יחד עם זה, בתוך המרגל, מתחבא בן־אדם. שאיפות, רצונות, רגשות, עקשנויות. אליהו ריקה לא אדם קל. סומך מאד על עצמו, לא מוכן להיות רק ביצועיסט. סיפורו פוקדים עליו לחסל עסקים בצורה ברוטאלית. הוא מתמרד. הצורה לא נראית לו. מבחינה מקצועית, הוא מסכם לעצמו, המפקדים שלו בורים. לא חותכים בצורת חדה עסקים, ידידים, לימודים, חיים. הוא מסיים את הקונצרט בטונים הרמוניים, שמתאימים לקצב שלו. סגר את עסקיו בצורה מכובדת. נפרד על פי דרכו מאנשים. השאיר אחריו, בכל מקום, בעיקרון, רק זכרונות טובים.

ריקה: „היו התנגשויות אינטופיות עם המפקדים. היו תקופות שסרבתי למלא פקודה. זה לא דבר רגיל. היה רק בן־אדם אחד כזה באותה תקופה – אני". הבוס הגדול קבע איתו פגישה באירופה. הם שכרו יחד מכונית, נסעו מעיר אחת לשניה, עצרו במסעדה, שתו קפה. הבוס אמר: „אליהו, אני רוצה להציג לפניך שאלה. תענה בכן או לא. האם תהיה מוכן לעשות כל מה שיוטל עליך, מבלי שתישאל שום שאלה ולא תהיה מעורב בשום דבר?" ריקה ענה חד וחלק: „לאו" סוף סצינה. חזרה לארץ. צעקות. פיטורים. הבטחות. פיוס. משימה חדשה. גלגל חוזר.

ריקה: „אני הייתי תמים. התמימות שלי נעוצה בזה שלא ידעתי על קיומם של אנשים ערמומיים. כל אימת שגיליתי שמישהו לא חושב כמוני, או לא מתנהג בצורה הגונה, קיבלתי שוק. ואז התגובות שלי היו חריפות כתהאם".

סיכום ביניים. לוקחים נער בן שבע־עשרה, יתום מהוריו, בודד בארץ, הופכים אותו למרגל. המלה "לבד", מנותקת מהביצועים, מקפלת הבטחות קסומות. העולם, בגיל שבע עשרה, נראה בר־כיבוש. מדינה צעירה, אידיאלים, חלוציות – היו אז מושגים אפשריים. ריקה: "אז המדינה התהוותה, לא עבדתי בשביל אנשים, עבדתי בשביל מדינה. אחר־כך גיליתי שהרבה מאד עשיתי בשביל חישובים אישיים של בני־אדם ולא בשביל מה שקראתי 'מדינה'. היום הייתי משליך את כולם לכל הרוחות. אז לא היתה בושה להגיד משפט כמו: הקדשתי את החיים למדינה".

ריקה לא ידע להתיישר

עם הקו, את המרדנות הפרטית תרגם לאנטי־סטאטוסים שקשורים בעליה בדרגה, משכורת, מעמד, פנסיה, הכרת תודה. ריקה: „משנת חמישים־וארבע נשארתי עם אותה דרגה. זה יכול להעיד גם על טיפשותי. מבחינה כספית סידרו אותי לחלוטין, אבל, בכל נושא שסודרתי בו, אני מרגיש אשם. אני לא מאשים. לכן אני לא מריר". קשה לו להסתדר עם אימאז' של מריר. כועס יותר מתאים לו. כן, הוא כועס. גם את הכעס לא נוח לו לפרוט למטבעות קטנות.

הבן שלו, יואב, יושב מולו ולוחץ: „ספר לה איך הצבא זרק אותך ..."

ריקה מזיז הצידה את המשפט של הבן בתנועת יד מהירה. „את הרי מכירה את הסיפור על הכושי שעשה את שלו והוא יכול ללכת", עונה וסוגר עניין.

היום הוא מתקיים מפנסיה של 750 שקל לחודש. עזב את הריגול בגיל ארבעים. הספיק לגמור תואר בהסטוריה וגם ללמד. שאר הזמן ישב בבית וכתב. בכתיבה הוא רואה יעוד. אולי היעוד החשוב יותר שנשאר. הוא לא ביאליק, הוא יודע, אז לפחות שיכתוב ספרי ג'ימס בונד. יש לו הרבה תומרים בסל. הספר הקודם שלו "מבצע גן־העדן" ניצל מהטוש השחור של הצנזורה בזכות הכותרת "בידיוני".

בגיל ארבעים, בזמן שפרש, נדמה היה לו שהעולם כולו לפניו. אז גם התחתן והוליד ילד. יואב היום בן שבע עשרה. אבא ואמא גרושים. אמא גרה בקצה השני של הרחוב. יואב מחלק ימים בין שני צידי המדרכה. ריקה אומר שני משפטים: „בזבזתי את הנעורים, פיספסתי משפחה". אומר וכולם. אם הבן שלו היה בא ושואל את אבא: „היה כדאי?" ריקה יענה: „אם אתה צריך לחזור על המסלול המדוייק שעשיתי אני, וגם להשתדל להשאר בחיים, אז לאו"

הספרים שלו הם סוג

של התקלפות. זו דרכו לחזור לזהות המאד פרטית שלו, להתחשבן עם עצמו על הקלילות בה ניכנס לחליפות אחרות והרגיש בהן מייד נוח. „ריבונו של עולם, אני אליהו ריקה, לא ח'ליל סידקי ולא אחר", הוא אומר לחלל החדר פעמים לפחות. רוצה להוציא סורות – אולי לוחצים – לחסל חשבונות, להרגיש כבן־אדם פשוט, רגיל. המלים יתרגמו מציאויות מתורות לסיפורים. עם סיפורים קל להסתדר. גם נוח, גם מכובד. לא כולם שמחים עם הנטייה הזאת שלו. מחכים לו בדרך הרבה מאד טושים עבים ושחורים של הצנזור. לו יש נשימה ארוכה וגם זיכרון טוב. הוא בן־אדם מנומס. לא יהפוך שולחנות. לא ירים קול. יחייך וינסה שוב בדרך אחרת.

על השולחן בסלון יש מחברת מלאה כתובות וכרטיסי ביקור בכל מיני שפות. למחברת הזאת אין דרך החוצה לרחוב. היא תישאר בסלון, עמוק בתוך החושך של המגירה. ספר זיכרונות מסוג אחר. חברים ומכרים של ח'ליל סידקי ושל עוד כמה חליפות שלבש. הוא לא מתגעגע? לא רוצה לקפוץ למקומות שגר בהם פעם? לתת יד לשכנים, להגיד, תיראו אני... לא מתחשק לו איזה טיול קטן למצרים, למשל?

כן, מתחשק לו. לפני שנה לקח את יואב ונסעו לאירופה. עמדו בשולי רחובות, הסתתרו מאחורי עצים, ואבא הצביע על חלונות ואמר: כאן גרתי. במסעדה הזאת אכלתי, כאן גר החבר הכי־טוב. האב ובנו לא חצו מדרכות. הציצו מתוך החלון של המכונית. לפעמים הוא מצא את עצמו מתחשבן בקול רם עם ח'ליל סידקי. מטרידה אותו המחשבה שההוא אולי הבטיח משהו למישהו ושכח לקיים, אולי לא סגר איזה חוב במכולת. ומה הם בכלל חושבים עליו. היה אדם ונעלם. ומה עם געגועים.

מאד היה רוצה לחזור־לבקר במצרים. נניח, רק נניח, שהוא עובר ברחוב בקהיר ומישהו, סתם מישהו, מזהה אותו וניגש ללחוץ לו יד. איך יגיב. מה יגיד. איך יסביר? הוא אפילו לא יודע אם יאסרו אותו באותו רגע או יוריקו אותו משם. מושג אין לו.

בינתיים הוא מתאמן בהתאפקויות. כבר רגיל. יושב במינה, בסלון, מחכה. לא יודע בדיוק למה. „הרי זה אבסורד" הוא אומר. „כל החיים האלה הם אבסורד". מבחינתו היה משחק. המשחק נגמר. הוא רוצה לצאת מהמינה לצעוק לכולם: די. לא משחקים. אבל, אין מי שיקשיב.

בילי מוסקונה לרמן

מחכים לביבי

(המשך מעמוד 23)

קורא – הרצל, ז'בוטינסקי, פינסקר, נורדאו – דיברו על מדינה שהקמתה תלויה במאבק מתמשך, והם לא חשבו שהמאבק הזה יכול להתחיל בפחות משמונה־תשעה מיליון יהודים. המשקל המכריע של היהדות היה צריך לעבור מהגולה לכאן. אנחנו כל הזמן במצב של מאסה קריטית. במידה רבה יש אצלנו התנתקות מרעיון העליה. חושבים שזהו מצב קבוע שאין לשנות אותו ושצריך לחיות עם מה שיש. זה מירשם להתנגדות והתקפלות של הציונות ומדינת ישראל. יש שני כיסי עליה עצומים. בבריה"מ וארה"ב. ההחלטה של העליה מבריה"מ קלה יהסית. היא תלויה באדם אחד: גורבאצ'וב. ואני לא מדבר על עשרת אלפים עולים, אלא על פתיחת השערים למאות אלפים, שיגיעו בטיסות ישירות לארץ".

אז.קיי. נניח שהם הגיעו לכאן. אין להם איפה לגור, במה להתפרנס.

„צריך לעשות רוויזיה בכל מערך הקליטה. אולי להתעניין ברכישת מבנים טרומיים בכמות גדולה ובהנחה מסקנדינוויה. לאפשר ליהדות הזאת יצירה כלכלית ללא מיגבלות. צריך להדליק את יהודי התפוצות, שישקיעו במפעלים בארץ, לא שיתרמו. הייתי מביא את יהודי בריה"מ לאור היום, שלא יבואו באמצע הלילה, שיטוסו מעל הארץ ויראו את כל הירוק הזה. וכשהם יוצאים בלוד, אני לא יודע אם לקבל אותם עם תזמורת, אבל עם משהו שווה ערך".

גם אתה מתרשם מן הירוק הנישקף מחלון המטוס, כשאתה מגיע הנה? מדי ישראל בשבילך, ואני לא מדברת על השדה הפוליטי עכשיו.

„ישראל היא ג'בלאות. הרבה ג'בלאות. הלכתי הרבה בארץ. דרך הרגליים ספגתי. ביחידה המיוחדת שבה שרתתי היה צריך ללכת מאה קילומטר בלי הפסקה. אתה עולה בהרים ויורד בוואדיות, אתה סופג משהו מהארץ הזו. זה כמו אהבת אשה".

"האשה" שלך יש לה בטן פריבלמטית. תושבי אזור הבטן מתקשים לחיות בדריקיים. אם נחזור לבעיה הדמוגראפית, איך תפתור את עניין ערביי השטחים? אני מתכוונת לדעתך האישית.

„זו השאלה הרלוונטית היחידה. אני לא חושב שיש מישהו שכופר בזכות ההסטורית שלנו לשבת ביפו או בחברון. סבא שלך וסבא שלי לא הלכו לחזור להרצליה פיתוח או לנורווגיה, אלא לירושלים. הוויכוח הוא סביב צורת מימוש הזכויות ההסטוריות שלנו. האם למען עתידה הדמוגראפי של מדינת ישראל יש צורך לוותר על השטחים כדי להבטיח רוב יהודי? השאלה הזאת מאד הטרידה אותי, ומאז 1981 אני בודק מדי שנה אם באמת קיים איום דמוגראפי בערביי השטחים. גיליתי שהפרופורציה בין יהודים לערבים ממערב לירדן לא השתנתה בעשרים השנים האחרונות. והרי סביב ההנחה שהיא כן משתנה, הימין והשמאל הקיצוניים מסכימים שאי אפשר יהיה לחיות ביחד. הימין אומר: ניפטר מהערבים, והשמאל אומר: ניפטר מן היהודים. אבל קצב הילודה אצל הערבים ירד בשנים האחרונות, ואצל היהודים – גדל. הפער מצטמצם. יש הגירה של ערבים אל מחוץ לישראל".

סבא לא חלם לחזור לנורווגיה

ובכל זאת, יהודים וערבים חיים ביחד בגדה. איך זה יכול להעשות בהיעה?

„לגרש אותם לא בא בחשבון. כבר היינו בעולם כזה והם לנו מלחזור אליו. לגרש את עצמנו גם זה לא בא בחשבון. איום הגוש הערבי ממזרח, ונוכחות אירן־עיראק יכולה להסתיים בתוך יום, כולל מערך של עשרת אלפים טנקים. כל זה בן לילה על גבול המזרח שלנו. לא נוכל לבלום התקפה ששולטת על רכסי שומרון ויהודה ומעברי הירדן. השליטה בגדה היא גבול הערכות החובה שלנו. גם פירוז לא בא בחשבון, כי אז יהיה מרוץ מי יתפוס ראשון את השטח ביום המלחמה הראשון, ואנחנו נהיה בנחיתות. בניקרה של ערביי א"י, אמרנו להם: הזכות הלאומית על ההרקע היא שלנו. זכויות הפרט שלכם. זה לא מצב מושלם, לא אוטופי. אבל זה הרבה יותר טוב ממה שקורה במדינות אפריקאיות. שם נשחטים מיעוטים".

להלחם, גם אם תהיה בודד

מה תציע, אם כן, לערבי שיישאר תחת ריבונות ישראלית?

„בארה"ב חיים מיליוני אנשים תחת ההגדרה 'נתין זר'. לאנשים האלה יש כל הזכויות וההגנות שחלים על־פי החוק. ואם יהיו ערביי השטחים אזרחי מדינת ישראל, יצטרכו להשבע אמונים למדינה, לשרת בצבא, או בשרות לאומי מקביל. אני חושש מפתרונות לא ישימים. נדבקנו לרעיון של הכל או לא כלום".

לפי דבריך אתה אדם שמחפש פתרונות על־פי נתוני המציאות. אתה מתראה עם הבת שלך, נועה, אחת לשלושה חודשים, מבוגרת נכיבות חייך. אמא שלה [מהנישואים הראשונים] חיה בארץ ואתה בניו־יורק, נשוי לאשה אחרת. מה אתה מעניק לילדה במפגשים שלכם?

„אהבה. בעיקר אהבה. אחת ההנאות הגדולות בחיי תוענק לי מחדש כשאחזור הנה ואסיים את מעגל ההינתקות ממנה".

הספר על הטרוריזם נושא הקדשה באנגלית בנוסח הבא: „להורי, צילה ובן־ציון נתניהו, אשר לימדו אותנו משמעותו של אומץ לב". מה משמעותו של אומץ לב לפי משפחת נתניהו?

„להאמין, להלחם על העקרים שאתה מאמין בהם. לא להרתע. גם אם תהיה בודד בעמדה שלך. אמר את זה הרבי ביחס לאותו גשר צר. סגולת אומץ הלב מבטיחה את כל יתר התכונות. זה סטנדרט שאני משתדל לקיים תמיד וזה מאמץ גדול, במיוחד בחיים הפוליטיים. כשאתה עובר במעבר הצר הזה וצולפים לעברך מכל הכיוונים. אתה לא עובר ולא יכול לסגת. הרי כל עשייה פרושה ריאקציה כלשהי. ואז, מה המצפן שינחה אותך, אם לא אומץ לב?"

תלמה אדמון

ציפורים בגטו

(המשך מעמוד 8)

משלהם, ובעצם את בכלל לא שייכת". עד כמה שהדבר נשמע מוזר כיום, התגעגעו כל הקשריות אל הגטו, ובכל פעם מחדש התקשו לצאת ממנו למשימה הבאה: „זה היה הבית, גן העדן. שם הרגשת מוגנת, לא היית צריכה להעמיד פנים".

כמו אותו פימפרנל שבא ונעלם והיה משאיר אחריו פרח למזכרת, היתה ברונקה מעבירה למרדכי פרחים לגטו – חבצלות, צבעונים, ענף של אדר. ממכתביו אליה, כתובים ברמזים ובראשי תיבות, עולה ריקמת יחסים עדינה, מורכבת – אהבה רומנטית לברונקה וגם אי יכולת להשתחרר מזיכרה של תמה שניידר, שכונתה "ואנדה". „תמיד שרויים אנו בשלושה" (1.6.43). „כמעט מעולם אינני לבדי... לעולם אין ואנדה מניחה אותי לבדי, מן הדין שאת תדעי זאת". ויחד עם זאת: „...שאתחבקך חזק ואלחצך אל לבי ו... (אוי ואבוי! מה אתה כותב, בן אדם?!) ושעה ארוכה נשק אנשקך עדי ארווה מתיקות שפתייך... אלוהים אדירים, רחם נא עליי". (יום ו', לפני הצות, מאי 1943). גם ברונקה נקרעה בין האהבה למרדכי לבין זכר חברתה. יום יום הלכה לדואר בתקווה לשמוע משהו מתמה־ואנדה, ללא הועיל.

עם הגיע הידיעות על החיסולים בכל שאר המקומות ועל מרד גטו וורשה, התנהלו בגטו ביאליסטוק ויכוחים לוהטים כמעט כמו האש שלכחה מסביב בין המצדדים במרד בתוך הגטו, לבין אלה שתמכו בבריחה ליערות שבסמוך והצטרפות לפרטיזנים (וגם שם ארבו הסכנות, מה עוד שהפרטיזנים שיתפו פעולה באופן חלקי בלבד). העובדה שבביאליסטוק, בניגוד לגיטאות אחרים, היה לאן לברוח, הקצינה את העמדות. טננבאום היה, כהגדרת עצמו, „נביא המוות". הוא גרס מאבק עד הסוף – בגטו. במכתב לאחותו תמר שהיתה כבר בארץ, הוא כותב על ואנדה: „נפלה. לגבי דידי אין לכך שום חשיבות. בעוד ימים או שבועות אחדים אהיה עמה". ובמקום אחר: „ידענו, אין מקום להגנה. הכוח שכבש את כל אירופה וריטש במשך ימים מדינות שלמות יכול יוכל לנו, לקומץ צעירים. שאפנו רק לאחת: למכור את חיינו בעד המחיר... הגבוה ביותר... מאז נהפכו היינו להכנה למוות".

והוא אכן הגיע. ב־16 לאוגסט 1943 נערכה האקציה בגטו. ברונקה רצתה להיכנס, לעזור, להילחם עם כולם – „אבל זה היה בלתי־אפשרי. הגטו היה מוקף בשלוש טבעות של חיילים". היא נאלצה לראות את החיסול מבחוץ, לשמוע את היריות ולהעמיד פנים בעבודה שהכל כרגיל. היא עוד זוכרת את בעלת הבית שלה מתאוננת ש„אי־אפשר לישון בלילה בגלל היריות האלה". בלילות התגנבה ליד פסי הרכבת, לחפש ניצולים שאולי קפצו מן הרכבות בדרך להשמדה. לניצולים המעטים שמצאה אירגנה קשר עם הפרטיזנים ביער, אבל הם לא הופיעו לנקודת המיפגש: „למען האמת הם לא רצו להינצל. הם כבר היו שבורים". על טננבאום לא נודע לה אלא מאוחר יותר, „אבל היה לי ברור שהוא כבר לא חי". ובכל זאת הלכה למגדת העתידות. מי יודע, אולי?

עד סוף המלחמה המשיכה לעבוד אצל אותה משפחה פולנית, מהכה יחד עם כמה קשריות קומוניסטיות שניצלו לבוא הרוסים „כדי להניף את הדגלים האדומים". שתיים מהן, אניה רוד וליזה צ'פניק, חיות כיום בברית־המועצות, הן עדיין שומרות על קשר. „כל אחת הלכה לפי דרכה" אומרת ברונקה. בחודשי המלחמה האחרונים הקימו שש הקשריות שנותרו "קומיטט אנטי־פשיסטי" שעסק בסיוע לצבא האדום – העברת אינפורמציה על תנועות צבא ומטוסים גרמניים באיזור, קשר עם הפרטיזנים המקומיים ועם פרטיזנים אחרים שהוצנחו למקום. עם אחר מהם, מיכאיל קליבנסקי, יהודי, התחתנה מאוחר יותר. לינים זכתה באות הצטיינות מטעם הפרטיזנים הרוסים.

אחר־כך עברה לוורשה, לגור ב"קיבוץ" (מעין קומונה של התנועה) עם צביה ואנטק צוקרמן וידידים אחרים שניצלו, ועבדה כמדריכה עם בני־נוער ניצולים. לאחר שבעלה חלה מאוד עברה איתו בדרך־לא־דרך לשוויץ („מבחינה נפשית עוד הייתי במחתרת"), ומשם, ב־1948, עלתה ארצה. ההמשך הטבעי, כמובן, היה הליכה לקיבוץ. אבל לא כך התגלגלו הדברים. ברוניה נרמזת שניטשואיה למישהו „לא משלהם", שלא היה חבר תנועה, היו בעוכריה, מה עוד שבעלה, דוקטור לכלכלה, (והוא נפטר לפני מספר שנים), רצה לעסוק במקצועו. בקיבוץ לא הסכימו. במקום זאת התיישבו בירושלים. ברונקה החלה לעבוד כארכיבאית בכירה ב"יד ושם", ומאז היא שם, נפגשת יום־יום בשואה. „זה לא קל", היא מודה, „אבל אם עזרתי לכמה אנשים ולכמה חוקרים להבין את השואה – אולי תרמתי משהו".

אגב, לפני שעבדה ב"יד ושם" ניסתה ברונקה להתקבל ל"הבימה", כי „פה בארץ חמדת אבות תתגשמנה כל התקוות", והיא הלא כל חייה רצתה להיות שחקנית. היא לא חשבה שתהיה לה בעייה – אחרי הכל, היא שיחקה בתיאטרון הגדול מכולם – ונותרה בחיים. כשרון המשחק שלה שיטה בגרמנים, בפולנים, ביהודים וברוסים. ב"הבימה" לא קיבלו אותה.

טל בשן

* מכתביו וכתביו של טננבאום־טמנו לפני מותו ע"י ברונקה במקום סודי מחוץ לגטו. לאחר המלחמה חזרה לחפש אותם. הם נמצאו בשתי תקופות שונות. נאספו ונערכו על־ידיה לספר "דפים מן הדליקה" שיצא לאור בהוצאת הקיבוץ המאוחד).

שושנה שושנה שושנה

שושנה דמארי, שמורת טבע. הצחוק עמוק, השיער שחור והקומה זקופה. אשה בלי גיל. הספירה שלה מתחילה לפני שנה, כשנפטר בעלה, שלמה בשמי, האיש שגילה ונשא אותה בגיל 16 וגם בנה לה קריירה.

מאת יעל פז־מלמד
צילומים: שמואל רחמני

כבר כמעט שנה שבעלה שלמה איננו, ושושנה דמארי – חנה רובינא של הזמר העברי – אומרת שכל הזמן היא רוצה לספר לו דברים. אפילו היתה רוצה להגיד לו מי היה ב"שבעה". סתם, שידע. כבר כמעט שנה שהוא לא קם באמצע הלילה כשהיא חוזרת מהופעה, נועל נעלי־בית, לובש חלוק מעל הפיז'מה והולך להכין לה משהו חם לשתות. ואחר־כך מבקש ממנה שתספר לו בפרטי־פרטים איך היתה ההופעה, ומורה אותה ללכת לישון למען תשמור על כוחותיה. ודואג לה. כל הזמן דואג, שיהיה לה טוב, שלא תצטנן, שלא תתעייף, שתהיה תמיד במיטבה. עד כדי כך הרד שהיא היתה חרדה לו שהוא כל־כך חרד לה.

שושנה דמארי, יש אומרים – האחת והיחידה – אינה אומרת מה גילה. לפי מראה־עיניים קשה לשפוט. צחוקה עדיין מתגלגל עמוק כשהיה, שיערה שחור כשהיה וקומתה זקופה. ברור שעברה כבר את השישים, אבל היא מבטלת את כל העניין. כאילו באהרת מדובר. מרגישה צעירה, היא אומרת. לפעמים אפילו חשה כאילו זה עתה החלה את הקריירה והכל, אבל הכל, עוד לפניה. לבד משלמה, כמובן. אין ולא יהיה אדם שיוכל למלא את מקומו, כך לאהוב אותה, ולפנק, ולדאוג. „אז אינני חושבת שאוכל להינשא מחדש. יש לי הרבה ידידים ומכרים וקרובים, אבל אני לא יכולה להחליף אותו. לא אמצא עוד מישהו שיבין אותי כמוהו, ירגיש אותי, יהיה שותף מלא. הוא ידע רק לתת. הכל. מסירות שאין לה גבול. לא, אין לו תחליף. עובדה שנשארנו יחד כל השנים הארוכות האלה".

ויש מי שיודעים לספר שזה לא היה פשוט, היחד הזה, שידע – אולי כמו אצל כולם – הרבה עליות ומורדות. והיו גם שנים ארוכות ששושנה לא היתה כאן. חיה והופיעה בארצות־הברית. רוב הזמן ללא שלמה. בסך־הכל היתה במקום ההוא אחת־עשרה פעמים לפרקי־זמן משתנים. פעם שנה, פעם שנתיים, פעם חצי שנה. שלמה נשאר בארץ, טיפל בבית, טיפל בילדה שלהם, טיפל בשושנה מרחוק.

„אם זה לא היה לו קשה? הרי הוא היה האמרגן שלי. הוא שלח אותי לכל ההופעות הרחוקות הללו, טיפל בכל. היה לו כל־כך חשוב שאופיע שם, שהקריירה שלי תעלה כפי שהוא תיכנן וניבא עוד כשהיינו שנינו צעירים, בתחילת הדרך. לי זה היה קשה. הגעגועים, החזרה לבד למלון אחרי הופעה, הצורך להביא את ישראל בפני העולם כולו. הייתי נציגת ישראל בכל ההופעות הללו. זו אחריות עצומה".

היא חיה בדירת שיכון קטנה בצפון הישן של תל־אביב יחד עם בתה, נאוה, שגם עליה אינה מוכנה לדבר. מוקפת בציוריה שלה ובציורי בתה, בפשטות שיש בה כדי להדהים. סלון לא גדול, שהטיח באחד מקירותיו קצת מתקלף ותריסיו המוגפים יוצרים אפלולית נעימה ביום אביב חם. ספה ישנה מכוסה בכר, כאילו מסתובבים בבית הזה ילדים קטנים שיכולים ללכלך, שולחן סלוני ארוך וצר תוצה בין הספה לשתי כורסאות מהנוסח הישן. לא כאלה ששוקעים לתוכן, אלא ישרות, עם כרית קשה למושב וכרית קשה לגב ומסעד מעץ לידיים. ממול מונון

(המשך בעמוד הבא)

שושנה דמארי: „תמיד הרגשתי שיש לי מחויבות לארץ הזאת, שאינני יכולה לסרב כשמזמינים אותי להופיע בעולם ולהביא לשם את ישראל"

שמרפיו עמוסים ספרים, בקצה אחר של החדר עוד כורסה ישנה, מכוסה בעבודת מסרגה־אחת בשלל צבעים. פסנתר שחור משלים, פחות או יותר, את הריהוט, וכמובן המון פסלים וציורים ועציץ יפהפה שהיה שייך עוד לאמה של שושנה, וכריות מעשה ידיה.

יש משהו סטורנטיאלי בבית הזה, כמעט אפשר לומר ארעי, שעומד בניגוד גמור לגברת עם השמלות הארוכות והעגילים הענקיים והתנועות האציליות שעולה על הבמה ב"היכל התרבות" או "בנייני האומה" ותמיד נדמה כאילו ארמון הוא ביתה.

את המרפסת הארוכה, הסגורה בתריסול, שבה בדרך־כלל נוהגים באותו צפון ישן לשחק קלפים לאור מנורת־ניאון, הפכו בבית הזה לסטודיו לציור. ולא אחד, אלא שניים. בחצי האחד מציירת הבת, ובחצי השני – האם. בין שתי הנשים מפרידה מחיצה דקה. למחצית של שושנה מגיעים דרך מטבח שגם הוא כמעט שמורת־טבע. האם מישהו עדיין זוכר את ארונות המטבח שהיו פעם, לפני היות המטבח האמריקני והסקנדינבי והאיטלקי? כאלה בדיוק יש במטבחה של משפחת בושמי־דמארי. נעשו הרבה לפני היות הפורמייקה, עם דלתות שצריך להתאמץ כשפותחים וסוגרים אותן. ומשום גילם של הארונות הללו, צבעו אותם כבר כמה וכמה פעמים כדי שיחזיקו מעמד וגם שיהיה יותר צבעוני, וגם זה מזכיר לנו את הימים בהם היינו צעירים וקצת זרוקים. כך גם השיש והכיור והתנור.

ושושנה כל־כך צוחקת כשאני הולכת כלא מאמינה, ואומרת בבדיחות הדעת: „מה אני צריכה יותר מזה? טוב לי כך. לא ראיתי שאלה שחיים בדירות מפוארות או בווילות יותר מאושרים ממני". ואחר־כך משתתקת לרגע ומוסיפה: „חוץ מזה, עכשיו כששלמה איננו, כבר אין טעם לשנות. וקודם הוא היה חולה, וחששתי שלא יעמוד במעמסת שיפוצים, אז עזבתי. אני מאמינה שאמן חייב לחיות בפשטות. אין טעם בכל ההצגות מסביב. זה מקלקל את האמנות. פעם הלכתי באמצע הקיץ בדיזנגוף, ופתאום ראיתי ב'כסית' זמר יושב וצעיף על צווארו. זה היה מגוחך. הכל הצגה. אני לא אוהבת את זה. לא יכולה לסבול את כל ההצגות הללו. פשטות היא דרך־חיים שאני מאמינה בה". וחברה שמכירה אותה הרבה שנים, אומרת: „זה נכון

שושנה ושלמה בושמי ז"ל: הוא בנה את הדברים כך שהיא תהיה מלכה. אפילו לא הירשה לה לאכול גלידה ברחוב.

שלא מדובר רק באידאולוגיה. יש לה סדרי־עדיפויות שונים מאשר למרבית האנשים. פשוט לא כל־כך חשוב לה איך שהבית נראה. אם בית בכלל חשוב לה? משפחה – כן, אבל בדרכה שלה".

עשרות שנים היא חיה עם שלמה בושמי, האיש שהקדיש לה את חייו או – כמו שהיא אומרת – האיש שחי למענה ובשבילה, בנה לה את הקריירה, ואולי יותר מכל אדם אחר הביא לכך שאין כמעט אירוע חגיגי בקנה־מידה לאומי שהיא לא תופיע בו.

הם הכירו כשהיתה בת 13, ומאז הם יחד. היא הגיעה מראשון־לציון לסטודיו שלו למשחק בתל־אביב, והלכה אחריו שבי כמו הרבה בנות בגיל הזה שמתאהבות במדריך. רק ששושנה נולדה להיות מנצחת. כשראתה שכל הבנות בסטודיו מאוהבות במדריך, החליטה שהוא יהיה שלה. („חוץ מזה, גם חיבבתי אותו מאוד"). כשהיתה בת 16 הלכו לרבנות, סיפרו שהיא בת 17 וחסכו מעצמם מה שעבר בזמנו יהורם גאון, כשרצה להינשא לקטינה.

וכבר באותם ימים רחוקים כאשר שושנה דמארי, הילדה מראשון, היתה הולכת קצת כפופה, מחמת הביישנות, היה שלמה בעלה אומר לה: „את חייבת להזדקף. חייבת תמיד להרים את ראשך. תוך זמן קצר את תהיי הזמרת המפורסמת ביותר במדינה, וזה מחייב".

שלמה, כך לומדים לדעת, תכנן את הקריירה של אשתו בדקדקנות, מתבסס, כמובן, על כשרונה העצום. בימים שבהם לא היה להם מה לאכול, הוא סרב לאפשר לה לקבל כל הזמנה להופעה. הכל נבחר בדקדקנות רבה. היא הלכה רק למה שהיה מכובד. שושנה דמארי מעולם לא עשתה חלטורות. גם לא בשביל הרבה כסף. וכך גם היום. היא מופיעה שלוש־ארבע פעמים בחודש, באירועים גדולים ומיוחדים, לעתים תכופות בהתנדבות. שלמה בנה את הדברים כך שהיא תהיה מלכה. ולפיכך, למשל, לא הירשה לה לאכול גלידה ברחוב. „שושנה דמארי אינה יכולה ללכת ברחוב וללקק גלידה. זה לא יאה", אמר לה. ובמקרה הזה, אולי בפעם הראשונה בחייה, התמרדה נגדו. „אבל אני רוצה ללקק גלידה ביום קיץ חם כמו כולם. מדוע אתה מונע זאת ממני?". הוא לא ויתר.

והיו גם זמנים בהם, לפני כל הופעה, היה אומר לה להישאר יום שלם במיטה, עוטף את צווארה במטפחת, מביא לה "גוגל־מוגל" למיטה ותה חם ואפילו את ארוחותיה. שתנוח, שיהיה לה כוח להופעה. במקרה הזה המרד דווקא הצליח. שושנה אומרת שכשהיתה שוכבת יום שלם במיטה, היתה חשה ברע, חלשה וחולה. היא לא רצתה כזה. רצתה ללכת לטיול קצר לפני הופעות חשובות, להיות פעילה, לחיות רגיל. אין לה צורך בעטיפת צמר־גפן. במקרה הזה, שלמה ויתר. „לא רציתי להיות אמנית גם בבית. רציתי שבבית אהיה כמו כל אשה אחרת. וכך היה. הייתי עושה ספונג'ה לבד ומבשלת ומתפקדת כמו כל אשה אחרת. אני תופרת לבד את מרבית שמלות ההופעה שלי, אין לי עוזרת ואין מי שהולך בשבילי למכולת ולירקן. תמיד עשיתי הכל לבד".

כשהיא אומרת תמיד, היא מתכוונת כמובן לזמנים שהיתה בבית. והיו תקופות, כאמור, שזה קרה מעט מאוד.

והילדה, שהיום היא כבר אשה, מי שמר עליה כל

שושנה וציוריה: „אני מאמינה שאמן חייב לחיות בפשטות. כל ההצגות מסביב רק מקלקלות את האמנות".

אותן שנים בהן לא היית בבית?

„היו פעמים שהבאתי אותה אלי לארה"ב יחד עם בעלי. ביתר הזמן היא היתה עם שלמה, וההורים שלי עזרו מאוד וגם מצד משפחתו של שלמה היתה עזרה רבה".

אינך מצטערת היום על כך שאין לך עוד ילדים, שרוב חייך היו קודש לקריירה?

„אינני מצטערת על מה שהיה. אני נסעתי הרבה, ובנסיעות לבד, כידוע, אי־אפשר לעשות ילדים. הרגשתי שיש לי מחויבות. מחויבות לארץ הזאת. שאני לא יכולה לסרב כאשר מזמינים אותי להופיע בעולם ולהביא לשם את ישראל. אבל לזמרות צעירות שאני פוגשת היום אני אומרת: הקריירה לא תברח. היכולת להביא ילדים – כן. תדחו קצת את הקריירה ותביאו ילדים, והרי אפשר גם לשלב את שני הדברים. החיים לא מוכרחים להיות קודש לקריירה. אפשר גם להיות אם טובה ומסורה, וגם להמשיך להופיע".

„אינני חושבת שאוכל להינשא מחדש. לא אמצא עוד מישהו שיבין אותי כמוהו, ירגיש אותי, יהיה שותף מלא. הוא ידע רק לתת. מסירות שאין לה גבול".

ויותר היא לא מוכנה לומר, החשיפה קשה עליה. כאשר מנסים לגעת בדברים הללו היא מרכינה מעט את ראשה, משלבת את אצבעות ידיה היפות והמטופחות סביב ברכיה, ושותקת, ורק ציפורניה הארוכות, המשוחות בלק אדום, וטבעת הענק מעשה צורף תימני המתנוססת על אצבעה, אינם נותנים לשכוח שמדובר בשושנה דמארי. וישנם מעט מאוד אנשים בארץ הזו שהשם הזה אינו אומר להם מאומה.

לפני שבאתי אליה, היו שני אנשים שאמרו שהסיפור של שושנה דמארי הוא בעצם סיפור עצוב. סיפור של אשה שתמיד דהרה קדימה, וכשנעצרה – כבר היה מאוחר מדי. אשה שחייה מחוץ לבמה קשים וכואבים.

שושנה: „למה סיפור עצוב? בכלל לא עצוב. כאן בבית הזה חיו איתי בעלי והבת שלי, והם מקסימים ונהניתי לחיות איתם. אז מה הפסדתי? שאין לי עוד ילדים? הבת הזו שווה לי כמו עשרה ילדים. אני לא הפסדתי כלום. רק הרווחתי".

בדידות? יש לך היום עם מי להתחלק כפי שהתחלקת עם שלמה?

„יש בדידות. אבל כל אמן הוא בודד. אני זוכרת הופעה ענקית ב'לינקולן־סנטר', אלפי אנשים עומדים שעה ארוכה ומריעים לי. ואז הכל נגמר, ואני לוקחת מונית וחוזרת לבד לחדר במלון. אמצע הלילה, ואין לי עם מי להחליף מלה. למחרת התחילו להגיע

(המשך בעמוד 41)

אג'רול במקום פלאפל

"צ'ופ סטיקס" ברמת־אביב ג': מקלות אכילה ומזון שונה, מחיר במקום פלאפל בפיתה, פיצה או המבורגר. (צילום: שמואל רחמני).

קוראים לה "צ'ופ־סטיקס", על שם מקלות־האכילה הסיניים, ואתה מקבל בה את ארוחתך עם מקלות סיניים אלא אם כן תבקש אחרת. אם תבוא לשם בשעות הערב המוקדמות, תראה חבורות של ילדים מבני השכונה שהחליטו להיטיב לבם במאכלי המזרח הרחוק (במקום פלאפל, במקום פיצה), מסובים אל השולחנות שבחוץ ווזוללים מן התקרובת הסינית בעזרת המקלות. הם עושים זאת במיומנות רבה, כאילו מעולם לא ידעו סכו"ם מה הוא.

"צ'ופ־סטיקס" היא מסעדה סינית שכונתית, עממית מאוד. כך בחזותה, כך במחיריה. היא מצוייה במרכז המסחרי של רמת־אביב ג' (רח' אחימאיר 29). שלא כמרבית אחיותיה הסיניות, אין לה כל נטייה ליצור בחזותה החיצונית "מצב רוח סיני". ממבט ראשון היא דומה למזנון שכונתי המגיש חומוס־טחינה־שניצל־צ'יפס. שולחנותיה מכוסים במפות שעוונית, ורק שמה וצוות העובדים – מאחינו בני המזרח הרחוק – מסגיר את תוכן סיריה ומחבתותיה.

את המסעדה מנהל גבר ממושקף, בעל זקן־סנטר מדובלל. קוראים לו סטיבן. העברית שלו טובה וקולחת. עם כל האחרים שבצוות תצטרך להסתדר בלשון האנגלית. סטיבן הגיע לישראל מהונג־קונג לפני כ־15 שנים, והוא מהדמויות המרכזיות של הקהילייה ה"סינית" בישראל, שקשרה את גורלה הכלכלי עם מסעדותינו.

כמו בכל מסעדה סינית, גם בזו תוכל להזמין "תפריט מיוחד" – 14 שקלים לאדם – המציע מרק, אג־רול, מנת בשר, אורז מטוגן, קינוח ותה סיני המוגש ב"סט" יפה ומעודן. אנחנו, חבורה של ארבעה, "הלכנו" על התפריט הרגיל. פתחנו במרקים – תירס, וואן־טון וחריף־חמוץ. מרק התירס (עם רעמת קורן־פלייקס המזורה עליו) הוגש פושר, ולכן קשה היה לרדת לטעמו. הוואן־טון חומם כיאות וניתן היה להנות בעיקר מה"קרפלאך" שלו, שהיו עדיני בצק וטובי מילוי. הטוב שבשלושה היה המרק החריף־חמוץ. מבחר המנות הראשונות כלל וואן־טון מטוגן – רקיק ופריך, משעשע־חיך; אג־רול שיגרתי למדי; סלט סיני שאינו מעורר התפעלות אך גם לא מחאה; פיסות עוף מטוגנות בסומסום שהיו מצויינות.

המנות העיקריות היו חמוץ־מתוק מבשר לבן – סטנדרטי מאוד. טוב ממנו היה ה"לבן" החריף (בסגנון סצ'ואני, ככתוב בתפריט). טעימים ממש היו בשר הבקר ברוטב צ'ילי, העוף בלימון והעוף באגוזי פקן. האיטריות הסיניות ברוטב וירקות היו יכולות להיות הרבה יותר טעימות אילו הוגשו חמות יותר.

חתמנו את הארוחה בבננות ופלחי אננס מטוגנים, שהוגשו ללא קישקושים של זיקוקי דיי־נור. המחירים: מרק – 1.70 שקלים; פלטה מעורבת של מנות ראשונות – 11.50 שקלים; מנת בשר – כ־8.50 שקלים. סך הכל: מסעדה שכונתית נחמדה, שיחסית לסיניות אחרות היא מאוד לא יקרה, ולמרות חוסר היומרנות שלה תקבל בה כמה וכמה מנות טעימות מאוד. פתוחה כל ימות השבוע, ומקיימת שרות "טייק־אווי".

"הספריה": קניבלים – מחוץ לתחום

מקום סימפטי, "הספריה". אווירה נעימה, קהל יפה. הרי בה סופרים, אמנים, עתונאים. מעט מאוד קלוריות, כולסטרול וטריגליצרידים במשורה. לכאן לא באים לחגוג ארוחה, לזלול. כאן השומן לא מטפטף מהסנטר. כאן אוכלים במתינות אוכל מתון־יחסית, שומעים דברי חכמה בנועם, מרפדים את הנשמה בחברותא טובה ולקיבה נותנים כדי צרכה. קניבלים – מחוץ לתחום. ה"ספריה" (בבית הסופר, רחוב קפלן, ת"א) היא מסעדה צמחונית.

◆

מקום נחמד. ריהוט קל. נוח לשבת – בפנים ובמרפסת. על הכתלים יצירות אמנות. בעת ביקורנו היו אלה רישומים וקולאז'ים מעזבון המשוררת לאה גולדברג. המקום הוא שילוב של בית־קפה־להתוודעות־חברים ומסעדה. אתנחתא תל־אביבית נעימה. אתה יכול לקבל כאן ארוחת צהרים "עיסקית" – מרק, מנה עיקרית ותוספות, מנה אחרונה – כל זאת במחיר של פחות מ־12 שקלים. יש תפריט רב־היצע עם כמה סוגי מרק (3 שקלים), אומלטים שונים (7.60 ש"ת המנה), צלחת עם מבחר גבינות (6.50 שקלים), צלחת עם מבחר סלטים (4.20 שקלים), מנה אחרונה (3 שקלים).

מקום נחמד, "הספריה". המזון אינו "גורמה", אבל מתקבל בהחלט על הדעת והחיך, עם עליות ונפילות, כפי שאומרים המסובים הקבועים. על חסרונות אלה ואחרים מחפה החברה הטובה והאווירה הנעימה־מכוכרת.

פתחנו במה שקרוי בתפריט מרק מחית מאפונה. על פניו צפו כמה קרוטונים והוא היה מתון ומנומס כאילו ביקש להשתלב באווירה המקומית. ממולנו קיבלו מה שקרוי בתפריט סלט יווני. כל אסופת ירקות חתוכים עם כמה פיסות גבינה מלוחה עליהם נקראת עכשיו במקומותינו סלט יווני. אז גם ל"ספריה" של בית הסופר מותר. את הסלט הזה אתה מקבל עם פינכת שמן ליציקה עצמית ורבע לימון לסחיטה עצמית. סלט נחמד, מלא רעננות. אבל למה לקרוא לו יווני?

אחר־כך הגיעה פשטידת תרד. סבירה בהחלט. ואחר־כך אומלט פטריות. בלי חכמות. בלי יומרות. אחריו מוסקה מחצילים עם קצת ירקות וגבינה (שהרי זו מסעדה צמחונית). למוסקה הוסיפו את התבלין המורתי, שיזכיר לנו את המוסקה האמיתית, זו עם הבשר. סיימנו בקציפת לימון, נחמדה לחיך, ועם קפה פילטר טוב ועוגת גבינה ואוכמניות. לגבינה, האמורה להרכיב את העוגה הזו, היה יותר טעם של פודינג מאשר של גבינה. בפעם הבאה נטעם שם עוגה על בסיס אגוזי פקן.

למי שאינו מחפש ארוחת "גורמה" – "הספריה" הוא אתר תל־אביבי נחמד, שלא יוצאים ממנו רעי־חיך ולב.

מאו"ל

ה"ניו לוק" בן 40

לפני 40 שנה בדיוק הפשיט כריסטיאן דיור את נשות העולם מבגדי־הצנע המלחמתיים, המעשיים והחסכוניים שלהן, והלביש אותן ב"מראה החדש": נשי, רך, סקסי ו"בזבזני", מראה חדש ונכון גם בסוף שנות ה־80'.

צילומים: "גאמא"

בפאריס חוגגים את יום ההולדת הארבעים של ה"ניו לוק". יצירות מקוריות של כריסטיאן דיור מהאוסף הראשון שלו מוצגות במוזיאונים, שמלות ערב עם חצאיות העשויות מעשרים־שלושים מטרים של אריג, וחליפות צמר מפוסלות על תחתוניות נוקשות. חמש מאות מוזמנים, רשימה מסונגנת של כל המי ומי בעסקים, בעולם היופי והאופנה, הוזמנו לנשף של בית דיור, הנשף האלגנטי ביותר בעונה זו בפאריס.

ה"ניו לוק" – המראה החדש – יצר בזמנו את אחת ממהפכות האופנה הגדולות ביותר שאת תוצאותיה אנו לובשים עד היום. במארס 1947, שנתיים אחר סיום מלחמת העולם השנייה, הציג כריסטיאן דיור, עד אז מעצב־אופנה די אלמוני שעמד בראש בית אופנה קטן, בגדים ששינו בין לילה וללא הכר את מראה הנשים. הוא הסיר מהן את המצאיות הצרות והקצרות, המקטרונים הגבריים עם הכתפיים המרופדות, האריגים המתוספסים, הדלים ובגדי הצנע ששלטו משנת 1939, והלביש אותן בחצאיות פעמוניות, ארוכות עד לקרסוליים, במקטרונים שנצמדו למותניים והתעגלו כיתכיהם שהופרדו בכריות, ובשמלות ערב עשירות־אריג עם תחתוניות מרשרשות.

את ה"ניו לוק" הקדיש דיור לאמו שהחצאיות התפוחות והמחשופים העמוקים שלה היו ההשראה ליצירותיו החדשות. בבת־אחת נהפך האיש השמנמן והמקריח – אז בן 42 – לאחד הגברים המפורסמים בעולם. המראה החדש לא רק העלה את האופנה לראש כותרות העתונים, הוא גם חולל סערה חברתית: שר המסחר והתעשייה הבריטי הכריז שצריך לחוקק חוק נגד "אופנה

המראה החדש של דיור במהפכת שנות ה־40' (ימין למעלה) מול מרק בוהן ודוגמנית (שמאל) במראה החדש של שנות ה־80'

"אשמח להציג בת"א – אם יזמינו אותי"

דברים אלה אמר מרק בוהן, האיש העומד בראש בית דיור, בראיון בלעדי ל"מעריב". לא קל לזכות בראיון עמו. לוח הזמנים שלו מחולק לרבעי שעות עמוסות. אבל ישראל היתה, כנראה, מלת קסם – ובקשתנו לראיון אושרה מיד.

בשעה היעודה חלפתי דרך הסלונים המהודרים של בית דיור בעל החזית האלגנטית ועברתי לצד האחורי של הבניין דרך מסדרונות אפלים שמזמן לא נצבעו, וחדרי מלאכה מלאים בנשים הכפופות על מלאכת הרקמה והתפירה. עליתי במעלית ישנה וחורקת והגעתי לחדר המתנה המזכיר כזה של רופא שיניים. מרק בוהן, אלמן ואב לבת, בחלוק לבן שמבעדו הציצה אפודה שחורה ובמגפיים גבוהים, ישב בחדר מרווח שמבעד לחלונותיו נשקף נוף אפרורי של גגות פאריס.

איך מגיעים לעמוד בראש האימפריה של בית דיור?

בוהן מחייך: "נולדתי בפאריס לאב ברטוני ואם פאריסית, כובענית במקצועה. מכיוון שמילדותי הייתי מוקף באריגים, סרטים, פרחים וקישוטים – לא היתה לי ברירה אלא להיות לאופנאי... לאחר שסיימתי את הגמנסיה השתלמתי בציור ובאופנה, ובשנת 45', מיד לאחר שחרור פאריס מהכיבוש הנאצי, הוצעה לי משרה בבית האופנה של פאטו. ב־58' הגעתי לבית דיור, ומאז אני כאן".

כיצד אתה מסביר את התופעה החוזרת על עצמה מדי שנה, שכל האופנאים בוחרים בקו דומה? האם יש ביניכם הידברות?

"בהחלט לא. הרי כל אחד מאיתנו מנסה ליצור קו מקורי משלו. אלא מה? כולנו חיים באותה סביבה, מושפעים מאותם מראות ואותם אירועים – ולכן, לא פעם, התגובה שלנו דומה".

הנשים הרוכשות את בגדיהן אצל דיור הן מהעשירות בתבל – אורגינל של מרק בוהן עולה 3.000־7.000 דולר. כאשר אתה מעצב אוסף חדש, האם ניצבת מול עיניך דמות אשה מסויימת?

"לא. טעות לחשוב שאני יוצר בגדים המיועדים למליונריות בלבד. בבוטיק שבקומה הראשונה יש גם שמלות שמחיריהן 150 דולר. בין בעלי הזכיון לייצר מבגדינו יש יצרנים ה'מפשטים' גזרות מסויימות ומוכרים אותן בעשרות אלפי עותקים במחירים זולים בהרבה ממחיר היצירות המקוריות".

מרק בוהן מרבה בנסיעות בעולם. מדוע לא בא עד כה לבקר בישראל? האם זה נובע מהחשש מתגובת הלקוחות בארצות ערב?

מרק בוהן צוחק. "מאדאם, אופנה ופוליטיקה אינם בזיווג מתאימים, ואני איני חושש מאיש. אם לא באתי עד עתה, הרי זה רק מחוסר זמן. ישראל מעוררת את סקרנותי כבר תקופה ארוכה, ואשמח לבוא ולהציג את יצירותי בתל־אביב, אם יזמינו אותי לבוא".

זו שתיפגע בכלכלת הצנע והחסכון"; בארה"ב הפגינו נשים נגד "הבזבוז הזה" ובפאריס התנפלו על אשה שלבשה חצאית כזו ברחוב וקרעו אותה, לאות מחאה.

"זה רגע היסטורי, אחד מאותם רגעים מעטים של שינוי גדול. זו אופנה רכה ונשית שהנשים המתינו לה שנים רבות", כתבו ב"ווג" הצרפתי. בתוך שנה החליפו נשים בכל העולם את בגדיהן, בתעשיית הטכסטיל והאופנה נפתחה תקופה של פיתוח וצמיחה ללא תקדים, ומרסל בוסאק – יצרן הטכסטיל היהודי שמימן את הקמת בית דיור – הבין שעשה בכך את עיסקת חייו.

ב־1957 מת כריסטיאן דיור מהתקף־לב פתאומי, ואת מקומו תפש נער צנום בן 18 שהגיע לפאריס שנתיים לפני־כן מאלג'יר ואומץ על־ידי דיור כידידו ועוזרו. לנער קראו איב סן־לוראן, והוא כיכב בבית דיור זמן לא רב לפני שגוייס לצבא הצרפתי. כשחזר לפאריס גילה סן־לוראן שמישרתו ניתנה למרק בוהן, ויחד עם ידיד חדש – פייר ברז'ה – הקים בית אופנה משלו. אבל זה כבר סיפור אחר.

מאז לא חזר בית דיור לעשות מהפכות באופנה, אבל הקפיד לשמור על תדמית יקרה ויוקרתית. את מרק בוהן, איש צנוע שבדרך־כלל מתרחק מזרקורי התקשורת, ראיינתי בפאריס לפני כמה שנים בכתבה בלעדית ל"מעריב" (קטעים מהראיון – ראה מסגרת). הוא עושה בגדים יפים ויקרים ומזה 30 שנה מלביש נשים אירופיות ואמריקניות עשירות וגם את נשות השייכים הערבים מנסיכויות הנפט.

למר בוהן לא לקח הרבה זמן לגלות שאנשים מוכנים לשלם הרבה לסף בשביל תוית יוקרתית. בשנת 1968 היה בית דיור אחד הראשונים שעבר לייצור בגדים מוכנים. אחרי־כן הוסיפו שם גם אוסף פרוות בעיצוב פייר קאסטה, ב־1970 הופיעו בגדי הגברים ואחריהם – לבנים, משקפי־שמש, עניבות, תכשיטים, נעליים ובגדי עור.

הלוגו של "כריסטיאן דיור" מוכר היום 300 מוצרים שונים המיוצרים במאה מדינות. בכל ארץ עושים אותם קצת אחרת. גרבי נשים מיוצרים ב־13 ארצות שונות. הלהיטים הן כותנות הגברים המיוצרות ב־19 מדינות, והעניבות המיוצרות ב־14 מדינות. בית דיור נהפך לשירות עיצוב המפקח על שמירת האיכות הגבוהה של מוצריה, על העיצוב האחיד ועל... גובה התמלוגים. היצרנים בכל מדינה חייבים לקבל אישור מפאריס על כל צבע וגיזרה חדשה. משתלם להם לעשות זאת, וגם לשלם את התמלוגים הכבדים, כי תוית הקסם של דיור עדיין מוכרת הכל. בשנת 47', כשדיור השיק את ה"ניו לוק", היה מחזור העסקים שלו 300.000 דולר. בשנת 86' שיפט המחזור לביליון דולר.

את הכסף הגדול באמת עושים הבשמים והתמרוקים. ב־1949 הפתיע דיור כשהתיז את הבושם "דיורמה" על פני כל חדרי ואולמות הסלון שלו לפני תצוגת אופנה חשובה. במשך השנים הצטרפו לרשימת הניחוחות "דיוריסימו", "מיס דיור", "או סובאג'" לגברים. בעולם הבשמים, שבכל שבוע מנסים עושם חדש, הוכיחו הניחוחות של בית דיור כוח והשרדות מרשים. [illegible]

[illegible]

שושנה שושנה שושנה

(המשך מעמוד 36)
הלפונים. שלנה צרצר, הכבים צרצרו, שאלו איך זה. איפה הייתם אתמול? אני שואלת איתם. לנה לא מצלחם ככל־כך נזקקתי לכבי לא רצינו להפריע. הם אומרים. אילו רק ידעו כמה הכבוד לי".

„זה נכון שכאו שללנה נפטר יש מעט מאוד אנשים – אם בכלל – איתם אני מדברת על דברים כואבים לי באמת. אבל זה לא מפני שאין לי חברים. זה מפני שאני אדם גאה מאוד. שלעולם לא אורה בפני אחר בתלונות או בקשיים. אני כל הזמן שומרת על הדימוי של שושנה הצוהקת והשמחה. כך אנשים מכירים אותי, וכך הם רוצים לראות אותי. ובכיוון שאני רק בן־אדם, ולפעמים קשה ועייפים ואין מצברות. אבל אני לא אתן לאחרים לראות את זה. יש לי כמה חברי־נפש שאיתם אני מדברת לפעמים. חיים הפר, למשל, הוא חבר כזה. ויש לי חברה טובה, הסותי עוד כשהייתי באה"ב, גלוריה, שהיא בעבורי כמו אם ואחות. היא באה איתי לכל ההופעות, מרגישה ומכירה אותי, יודעת בדיוק מה עובר עלי. ויש לי עוד הרבה חברים קרובים: עזריה ורות רפפורט, דורו ומירי וזהן, ועוד ועוד. ודאי שאיש אינו יכול להחליף את שלמה. אין מה לעשות. אני אדם חזק מאוד. יודעת שחייבים להמשיך. או אני ממשיכה, לא נותנת לצער להשתלט עלי".

„אל תשכחי שאין לי מחויבות רק לעצמי. יש לי מחויבות לאנשים פה. אני לא מופיעה היום רק למען עצמי, בשביל להוכיח לעצמי שאני מסוגלת. אני יודעת שאני מסוגלת. בכל שאני מתבגרת, אני חשה יותר ויותר מחויבות כלפי הקהל שלי. אני בשום אופן לא שייכת רק לעצמי".

איפה חגגת את ליל־הסדר?

„נסעתי עם הבת שלי לחברתי גלוריה ובעלה בירושלים. הם בשבילי משפחה. אולי אפילו יותר. שם אני מרגישה הכי טוב".

ואז מגיע הצלם, ובין־רגע הכל אחרת. שושנה משתנה ממש לנגד העיניים. השנים נושרות ממנה, היא נעשית גבוהה יותר, עליזה, מתגלגלת בצחוק גדול, מקפצת לכאן ולשם. איזו מקצוענות. פתאום מגלים הוש־הומור שמפיל על הרצפה, שובבות שלא ידענו קודם, והעיקר – משמעת עד הסוף. הצלם מציע לה פוזה מסוימת והיא נשמעת לו כמו תלמידה למורה. עכשיו זה עבודה. אין צחוק ואין שמחה ואין עצב. אם צריך להניף אותה יד עשרים פעם – זה בסדר. העיקר שייצא טוב. אחרי־הכל, היא מוכרת גם דימוי.

אחרי־כן היא נינוחה יותר, פתוחה יותר. כאילו השתחרר איזה קפיץ מתוח. אנחנו יושבות ומעשנות במרפסת הסגורה שנהפכה לסטודיו, מכלפות את עצמנו במקום את מנהל בית־הספר. לפחות זו ההרגשה. מבעד לחרכי התריסים החצי מוגפים רואים את הבתים אפורים יותר ודהויים יותר, ורק שושנה מחליטה בתוך כל זה לצייר רקפת בצבעי וורוד־מזועזע, ציור נאיבי ואופטימי כשל נערה מאוהבת. והיא צוחקת ברוח החמה שנכנסת, מסדרת את הווילון הישן שמסתיר מחסן מאולתר בפינת המרפסת ומספרת כיצד רצה יחפה בחולות של ראשון ושרה ברוח, ומרחוק ענה לה צליל חליל של רועים בדווים. איזו אשה חמה.

מתגעגעת לימים ההם?

„מה שהיה – היה. אי־אפשר להחזיר דברים. זו רק האופטימיות שלי שצובעת את העבר בצבעים כאלה. אנשים אחרים, אילו עברו ילדות כמו שלי, היו בוכים שהיתה להם ילדות קשה. היינו עניים מרודים, בקושי היה מה לאכול. אמא היתה אשה חולה, ואני – למרות שהייתי רק ילדה קטנה, הצעירה ביותר בין כל האחים – טיפלתי בבית ומילאתי את מקומה. ובכל זאת אני זוכרת ילדות מאושרת. וגם בקריירה לא הכל הלך חלק. היו תקופות קשות, היו תקופות ששלמה ולי לא היה מה לאכול, שלא לדבר על כלים לאכול בהם. אבל אני זוכרת רק את הדברים היפים. ככה אני, תמיד אופטימית. את האופי החזק שלי רכשתי כבר בילדותי. אני אדם שיודע לעמוד בדברים קשים, ובהחלט היו לי בחיים דברים קשים".

את מהרהרת לפעמים בפרישה?

„למה שאחשוב על זה? הרי אנשים כל־כך אוהבים אותי, מתרגשים לשמוע אותי שרה. איך אני יכולה לפרוש? את צריכה לראות איך ניגשים אלי אחרי הופעות, אומרים לי: 'את חייבת להמשיך, אסור לך להפסיק לשיר, אנחנו אוהבים אותך'. אז איך אני יכולה לעשות להם את זה. אמרתי לך כבר שאני חשה מחויבות עצומה, שאני מרגישה שאני לא שייכת רק לעצמי. אלוהים נתן לי במתנה את הכשרון לשמח ולרגש אנשים, ואני לא יכולה להפסיק. בשבילי לעמוד על הבמה זה כמו ללכת לטיפול פסיכולוגי. אני מרגישה כל־כך שלמה עם עצמי, כל־כך רגועה. אלה הדברים שבעלי בנה בשבילי, שבנינו יחד. אני לא יכולה לעזוב את זה עכשיו, הוא לא היה רוצה שאפסיק. היה לו כל־כך חשוב שאשיר. את כל האהבה והמרץ שנותרו בי אחרי ששלמה הלך, אני מקדישה עכשיו לאמנות, לשירה. אלה הם חיי. חודש אחרי שהוא נפטר כבר חידשתי את ההופעות. כך הוא היה רוצה שאנהג. הוא רצה שאני לא אשבר אף פעם, שמה שלא יקרה ומה שלא יהיה – אהיה מאושרת. זו היתה תמצית חייו. ועל הבמה אני מאושרת".

ועכשיו, אחרי שהיא כבר זמרת למעלה מארבעים שנה, הרואס שלה עם בועז שרעבי רץ במצעדי הפזמונים, ובזמן הקרוב ייצא לאור תקליט חדש שלה בהפקת "הד־ארצי" והוא כולל שירים חדשים שאמנים צעירים הקדישו לה – „האלילה שלהם" – כפי שאמרו לה. היא מלאת תוכניות והתרגשויות וחשה שהכל לפניה.

רק שלמה בושמי כבר איננו, והיא אינה יכולה שמישהו אחר מלבדו יהיה שותף־אמת לשירים שלה, מה שהיא קוראת – האמנות. „זו היצירה של בושמי. הוא עיצב אותי כמו פסל שמעצב פסל, יודע בדיוק מה הוא רוצה ליצור. כך שלמה. ידע בדיוק לאן הוא רוצה שאגיע, ידע לשמור עלי מפני פיתויים בדרך, להפוך אותי למה שאני היום. ואני כל־כך אסירת תודה לו על כך. אין דבר שהיה לו קשה לעשות בשבילי. כשהייתי בהריון נורא רציתי אגס. באותם ימים היה ברור שאין אפשרות למלא משאלה כזו. פשוט לא היו אגסים. שלמה יצא בבוקר וחזר בצהריים עם אגס שבטעמו אני מרגישה עד היום. אז איך אני יכולה לחשוב שהחיים שלי היו החמצה אם חייתי ליד אדם נפלא כזה?".

יעל פז־מלמד

הארץ המאובטחת

(המשך מעמוד 13)
מסקנות. כולם מכירים את המשוואה. פאשלה הכי קטנה עולה בחיי אדם. אין אפס. „אתה לא יודע מאיפה זה יבוא לך. קיבלנו את זה כבר בכל הצורות, בכל המקומות בכל הדרכים. זו לבנון".

הסיור על גדר המערכת נמשך. גם הסיורים כפנים. „מילואימניקים", אומר המג"ד, „נפגעים פחות מאשר חיילי הסדיר. ההסבר שלנו פשוט: למילואימניקים יש משמעת גבוהה יותר, איפוק, שליטה עצמית, ובמיוחד זהירות. הנדוד שלנו הוא כמו תינוק, לא תמיד יודע מה טוב בשבילו. לא שאני יודע, אבל אני לפחות משתדל".

בחור בן עשרים ושבע משתדל.

משתדלים למשל, לגוון את הפעילות, סיורים על גדר המערכת, סיורים בפנים. לא לתת לשיגרה להשתלט. לשמור על מתח. לשבור את החשש.

ועוד פטנט עוזר. פטנט שחוק, אבל עובד. גאוות יחידה, בשפה של גולני: "לחירות". גאווה, השתייכות, הפלוגה כערך־עליון. הכי־גדול, הכי־רחב, הכי־חשוב. לרגע נדמה שמישהו איבד את הפרופורציות. „הפלוגה זו משפחה שניה שלנו", מסביר סוויסה, „פה החבר'ה מחזיקים אחד את השני. הוותיקים בפלוגה עושים תורנות מי לא נוסע הביתה. הפלוגה זה החיים שלנו. תתפסי לך את זה טוב־טוב בראש", עוד סלנג גולנצ'יקי.

בוקר. סיור רגלי מנקודה אחת לנקודה שניה. מצד שמאל אפשר לראות את הים. כחול־כחול. צבעי הפריחה קרובים יותר. כל צעד דורס פרח. פרחים קטנים אדומים, כחולים, צהובים. רומן פולנסקי היה יכול לצלם פה את הסרט "טס". כל כך פסטורלי, על גבול האבסורד ממש.

> **„בטח שאנחנו מחכים להיתקלויות. בשביל זה אנחנו פה. שלוש שנים עושים אימון קו. כולנו בזבל. יושבים שעות ומחכים, אז בטח שרוצים אקשן. בכלל, מה רע להרוג מחבל? זה דבר חיובי"**

„זה לא מקום לבנות", אומר לי חייל בעל תודעה גברית.

„ולבנים?" אני שואלת, אבל הוא כבר מרוח על האדמה, מכוון את הנשק.

אין זמן לשיחות בטלות. גם אין כוח. על הגבעה יש מבנה ריק. הסיור בדרכו אליו.

כיבוש היעד יכול להיות תרגיל יבש שצועקים בו אש־אש־אש. אבל בלבנון "מבנה ריק" הוא מושג ומני. כל תרגיל הוא מבצע בפוטנציה. אף אחד לא יודע בבירור מה מסתתר מאחורי הזווית בוואדי. בצמחיה הסבוכה. במערות הקטנות. אני נשארת עם כוח הרתק גונבת עוד כמה רגעים של נוף. העיר צור פרושה לפנים. מפרץ יפהפה. אחד החיילים משחרע בלי כוונה על שיח קוצים מרושע. איי־איי. כואב.

לפני יומיים הסביר המח"ט שהקונץ בלבנון הוא לא להסלים את המצב. לא לדפוק נעץ או סיכה עם פטיש של עשרה קילו. בכלל, בטרור צריך לדעת את מי להרוג. המצב בלבנון זה תהליך שלא רואים את הקצה שלו".

עכשיו אני נשרכת מאחורי המחלקה, דורכת על שניים־שלושה פרחים שגדלים ברצועת הביטחון, צופה בתהליך ללא קצה. החום מעיק. השחפ"ץ כולא את הרטיבות, לא נותן לה להתנדף.

אורי המ"מ בטון מינוריו „אם לא נהיה טובים – לא נהיה. הכל פה זה סיפור של חיים ומוות. אם לא תשמור טוב בעמדה – כולנו נמות. אין אפס. חייבים להיות טובים. הפחד מחדד את החושים. השיגרה לא אוטמת, כי הפחד הוא השיגרה. אין הרבה זמן פנוי. זה טוב. אני לא יודע אם זה מכוון, אני לא חושב. פשוט יש מה לעשות".

תגיד אורי, ראית את הסרט פלטון?

„לא. וגם לא מתכוון ללכת. תודה רבה. יש לי פה מספיק מזה".

מיכל קפרא

חיים ואוהבים

יורדות מן הסולם

בשים כמעט שאינן משתתפות במשחקי־הכוח במשרד, בחברה ובמוסד בו הן עובדות: נשים אינן אסרטיביות כגברים; נשים אינן מרימות קול באסיפות עובדים, דוברות בקול רך מדי גם במיפגשי עבודה – וישנן עוד מאה ואחת סיבות מדוע אין נשים מגיעות לעמדות כוח ולמוקדי החלטה במקומות עבודתן. הן עושות את עבודתן במסירות, בכשרון, באמונה – ומסתלקות מהר הביתה אל הקריירה השניה שלהן. אפילו ורגתן בכירה – הן לא תבזבזנה שעתיים בצהרים כדי לסעוד בחוץ ארוחה על חשבון הוצאות פתוח. ולאחר שעות העבודה, כאשר החברים מן המשרד מזמינים אותן להצטרף לכוס בירה בפאב, שם מתאספים עוד חבר'ה מן הבראנז'ה – הן נוטות לסרב, בפרט כאשר יש להן אל מי לחזור בבית. קראתי על כך בראיון אישי עם שרה שמר, מנהלת מחלקת תכנון אסטרטגי ב"גיתם", מי שעלתה בנהירות בסולם ההצלחה והגיעה לצמרת.

הדברים אינם חדשים: רק נשים מעטות מצליחות לטפס ולהגיע אל מוקדי ההחלטה במפעל. ואין זו צרה מקומית. על כך מתלוננות־מקוננות נשים רבות בעולם הלוחמות לשוויון זכויות, אף שהן מודעות לכך שבעבור מקום בצמרת יש, לעתים קרובות, לשלם מחיר כבד. וכאילו כדי לתעד זאת בא ספר חדש בשם "Women Like Us" (הוצאת גרפטון, מאת ליזה רומן גאליס) בו ראיינה המחברת 81 נשים, בוגרות בית־הספר למינהל בהארווארד, מחזור 1975. היא מיקדה את כתיבתה בשש נשים מביניהן, אותן היא רואה כמייצגות את הגל של נשים בעלות אמביציות רבות־עוצמה בעולם המסחרי.

אחת מהן, בשם סוזאן (השמות המלאים אינם נמסרים), הצליחה להתקדם למקום אליו לא הגיעה אף אשה: לדרגת מנכ"ל של חברת־ענק גדולה. חייה האישיים מלאים צללים. אשה אחרת, מריאן, התקדמה עד לרמה גבוהה בהוכיחה באורח מבריק את יכולתה המקצועית. ברם, היא לא השכילה להשתלב בפוליטיקה הפנימית של המיפעל – פרשה מן התחום בו עסקה ועתה היא פעילה בתנועה נוצרית־קנאית;

השלישית נשואה לבעל המעמיד עצמו, ואת הקריירה שלו, במקום שני. היא מתייחסת אליו כאל ה"אשה־הרעיה" ולא מסוגלת ללכת אתו למיטה: הרביעית פרשה מעבודה מאוד תחרותית ומלאת־מתח אעבודה אקדמאית, וזאת כדי להציל את נישואיה: אחרת ידועה כשד־משחת, אך דחתה הזדמנויות להעלאות בדרגה ופיתויים מקצועיים נוצצים, והיא עתה בדרכה לנהל חווה, או בית יתומים. משהו רחוק מן הפוליטיקה המשרדית.

השישית, ושמה הולי, היא אחת שזכתה בכל העולמות: שלושה ילדים, משרה בכירה, חייה מלאי עניין ונחת והעיקר – בעל שהוא גם ידיד שמעודד אותה להתקדם ולשפר את עמדותיה בדרך לצמרת.

מאחר שאף אחת מן הנשים הללו אינה מוטרדת בקטנות היומיום הטורדות כל אחת מאתנו – כסף טוב מספק לך מטפלות ועוזרות וסוכנות־בית ככל שרק תרצי – מעניין שאפילו אצלן ישנן עכבות־פנימיות המונעות מהן להגיע לצמרת – ולהישאר בה. אלה מהן שנישאו והקימו משפחה מבכרות לשמור על המסגרת – ולהקריב את הקידום ברמות העליונות של הקריירה.

בחושבי על כמה מהנשים האמריקניות־במשרות־בכירות שהכרתי, התחלתי להבין בעזרת ספר זה (עליו קראתי ב"אובזרוור") מדוע הן החליטו לעצור במירוץ לצמרת ולעבור למשרה פחות תובענית וסוחטת, כגון: יועצת, מומחית־ל... – או לפתוח עסק קטן. במקום להמשיך לטפס בסולם – הן החלו לרדת ממנו שלב אחד או שניים. הקסם הטמון במשרה הבכירה מתפוגג מהר מאוד כאשר את חוזרת הביתה – ואינך מסוגלת, מחמת עייפות הגובלת בעירפול – להנות עם האנשים שבאמת איכפת לך מהם. כמי שצופה, לפרקים, במירוץ לצמרת וחוזה לפרקים באנשים העובדים "עד כלות" – אני שואלת עצמי (בלי שום התייחסות לשוויון זכויות): בשם מה רצים האנשים הללו? בשם מהפכה מעמדית? למען השם? במסגרת מסע־צלב אידאולוגי? למען מטרה נשגבת כמו שחרור מכובש זר, או כדי לגייס את כל המשאבים לנצח את מגיפת האיידס?

לא. עושים זאת בעיקר כדי להיות המנהל החשוב, ולא עוד אחד משורת העובדים. עושים זאת כדי להגיע אל השפיץ של הפירמידה משם אתה יכול לומר מה שאתה רוצה, להטיל מורא על מי שניצב דרגה אחת מתחתיך, ולהרגיש שיש לך כוח. אך הכוח האמיתי הוא כשאתה שואל את עצמך את השאלה בת שתי המלים: "אז מה?" – ומסיק את המסקנה. (בקטע האחרון העוסק ב"כוח" עברתי באורח טבעי לכתוב בלשון זכר...).

ובחזרה אל מה שקורה שם למעלה, עם שני המינים. למרות שאנו לא מתייחסים אל אנשי הצמרת העובדים "עד כלות" כאל קדושים מעונים, יש אולי להעניק לאשה המתאמצת להתקדם בסולם המינהלי יחס כאל מרטירית, מעין קרבן. כי מה שהיא עושה היום – עשוי לסלול את הדרך לנשים אחרות בשנים הבאות. הן, אולי, לא תיאלצנה לוותר על משפחה ועל אושר פרטי כדי להגיע למוקדי החלטה – ולהישאר בהם.

בזכות כוכב אחד

בני – אני תמיד מתרה בבני חובב הקולנוע – היזהר מן הסרטים שמבקרי הקולנוע חולקים להם סופרלטיבים. במרבית המקרים הם לא נוערו אלא בשבילם עצמם, לא בשביל אנשים כמוני הבאים לקולנוע אמנם לא רק כדי להתבדר, אבל גם לא בכדי להשתעמם בכוונה תחילה.

וכדי שהדברים יהיו ברורים – הרי דוגמה מהחיים: הסרט הצרפתי "קיץ", יצירתו של אריק רוהמר, הוא הסרט המשעמם והמנרגז ביותר שצפיתי בו בעונה האחרונה והוא – ללא כל פלא – סרט שכל המבקרים, פרט לאחד, צדיק בדורו, קושרים לו כתרים. ברגע שיצאתי מן הסרט הנ"ל (זו היתה הקרנה חגיגית של חשובים בחסות שגריר צרפת ולכן איש, פרט לדן בן־אמוץ, לא העז לקום ולעזוב), אמרתי לחברים: אתם עוד תיראו. "קיץ" יהיה חביבה של הביקורת.

וזה מה שקרה. איזו הילולה! וזה מה שמחזק בי את האמונה לברוח מסרטים שהוענקו להם חמישה כוכבים. אני מעריפה לפעמים סרט של כוכב אחד שהביקורת שנאה. זה סרט שאולי אינו מעניק לי חוויה אינטלקטואלית מעייפת, ובוודאי שאינו מספק לי חומר לשיחה במושב־של־חכמים, אבל שעתיים של כיף הוא כן נותן לי.

יוצאים מן הכלל הם "אשת העכביש", "חנה ואחיותיה", "בחירתה של סופי", "הרומאן שלי עם אני", "אפוקליפסה עכשיו" ו...רגע, מה קרה כאן? והרי בהמון מקרים אני כן מסכימה עם הביקורת. אבל "הקיץ" הזה – איזו נפילה!

תמר אבידר

נו, ד"ר, כמה זמן עוד אצטרך להמשיך להאכיל את עצמו

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 23 ל־30 באפריל

שור (20 באפריל עד 20 במאי)
תמצאו דרך להיחלץ ממצב לא־נעים הקשור בחבר. התפתחויות מאחורי הקלעים יפעלו לטובתכם מבחינה כלכלית, אלא שמומלץ לבדוק עובדות ומספרים. ההזדמנויות הגדולות מחכות לכם במקומות בלתי־שגרתיים.

תאומים (21 במאי עד 20 ביוני)
עניין הקשור בשותפות ידאיג אתכם, אך חבר ישיא לכם עצה מועילה. בימים אלה אתם משאירים רושם עמוק על הסובבים אתכם, וכדאי לצאת הרבה. עיכובים יפריעו להתקדמותכם בתחום העבודה.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
שילוב של מזל ומשמעת עצמית יקדם אתכם בתחום הקריירה, אם כי אולי לא תדעו בדיוק כיצד לטפל במצב שנוצר עם חבר בעבודה. זה בהחלט זמן טוב לערב עסקים עם בילויים, אך היזהרו מאנשים חמקניים.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
דכאון או התרגשות־יתר לא יעזרו לכם בתחום הרומנטיקה. מוטב לחפש את הפתרון ההגיוני. הזמנה לטיול באה בזמן מתאים, וכדאי לקבל אותה. זה גם זמן טוב לבקר במקומות מעניינים ומסעירים.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
ויכוח עלול להתגלע בין קרובי משפחה בגלל בעיה ביתית. מומלץ להיעזר בעצת מומחה. השבוע צפוי לכם מזל בתחום הקריירה. אתם צריכים להיות מרוצים מההתפתחויות הפיננסיות. ברומנטיקה יש בילבול.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
בעבודה עלולות להיות אכזבות, אך צפוי לכם אושר רב בחברת מישהו אהוב שמיטיב להבין אתכם. אצל אחדים יש סימן לנישואין. בעייה הקשורה לבית עדיין לא תיפתר השבוע, אבל זה זמן טוב להגיע להסכמים.

עקרב (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
אל תהיו מודאגים כל כך בגלל חסרון כיס – מוטב להתרכז במחשבה על דרכים לשפר את הכנסתכם. אם באמת תרצו בכך, תצליחו השבוע להשיג התקדמות יפה. כדאי להיות ספקניים בקשר להצעה עסקית מסויימת.

קשת (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
אם כי השבוע אתם עלולים להיתפס להוצאות מיותרות, אל תניחו לכך להעיב על הסיכויים לרומנטיקה ולבילויים. נסיעה קצרה תאפשר לכם לראות את הדברים מנקודת־מבט טובה יותר. מומלץ לעסוק בספורט.

גדי (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
אלה ימים חשובים לקבלת החלטות בתחום הביתי והמשפחתי. אל תניחו לספקות עצמיים ולעצבנות לפגום ביכולתכם לחשוב בבהירות. שעות אחר הצהריים הן הטובות ביותר לריכוז, וכדאי לנצלן.

דלי (20 בינואר עד 18 בפברואר)
השמועות מסתובבות עכשיו מהר מאוד, ומכרים ינסו לחטט בענייניכם, אך אל תניחו לזה להעיב על השמחה מחחדשות הטובות שצפויות לכם. שימו לב לשיפוט בענייני כספים והדגישו יצירתיות.

דגים (19 בפברואר עד 20 במארס)
התפתחויות פיננסיות חיוביות צפויות השבוע. נדיבותכם אינה יודעת גבולות, אך אל תתנו לאנשים לנצל אתכם לרעה. אם כי אתם מרגישים שהממונים אינם מעריכים אתכם, עדיין תוכלו להגיע להישגים.

טלה (21 במארס עד 19 באפריל)
יכולתכם המפליאה לפתור בעיות תאפשר לכם להתגבר על כל קושי שאתם עלולים להיתקל בו השבוע. פעולה ישירה עדיפה על פני חשאיות ופעולות מאחורי הקלעים. שימו לב לתופעה, והזהרו מהמאות רבות.

פנטהאוז

יגאל לב

שופט ירוק

בני מחזורו של אורי מתמנים לשופטים. זה המחזור שסיים את הפקולטה למשפטים בירושלים לפני למעלה מעשרים שנה. אחד לאחר הם נוטשים את משרדיהם, מתרווחים על כורסת השופט. גם אורי מתחיל לחשוב שאולי הגיע הזמן להיפרד מן הרעש, ההמולה והקדחת של המשרד ולמצוא לו עבודה שקטה, עבודה מכובדת היאה ל"גבר שראשו המכסיף כבר נגע בשנות ה־50 שלו", כפי שאמר לגליה.

גליה העריכה תמיד את התכונה של אורי "לפרגן" לידידיו ולבני המחזור שלו. אורי בנה לעצמו פרקטיקה מצליחה, והיא ניחשה שהוא אינו עייף עד כדי כך שיתכוון ברצינות לנטוש את המולת בית־המשפט האהובה עליו, לחצות את הקווים ולעבור משורות הפרקליטים אל הקבוצה המצומצמת והנכבדת של השופטים. בכל זאת היא נהנתה להתגרות בו: "אולי באמת הגיע הזמן. גבר בגילך כבר יכול להרשות לעצמו להסתפק רק בכבוד".

יום אחד צילצל אליו בר־סימון, ידידו מנוער, פרקליט מצליח, והודיע לו בהתרגשות: "זה עתה התקשר אלי נשיא בית המשפט להודיע לי שנתמניתי לשופט מחוזי". אורי בירך אותו. יחד הזכירו את שמות שאר השופטים בני מחזורם, ואורי מצא את עצמו פתאום ניצב מול שאלת ידידו: "מדוע לא תגיש גם אתה את מועמדותך? אתה יודע שזו לא תהיה בעייה".

בשורת מינויו של בר־סימון לשופט מחוזי תפסה את אורי ברגע של עייפות אמיתית, בו חש שהוא מתפקד כרץ למרחקים ארוכים, נושא על כתפיו תיקים כבדים המעיקים עליו. העיק עליו גם אותו שיממון עגום שתוקף לפעמים אנשים שמעולם לא שאלו את עצמם אם המקצוע שבחרו בו הוא באמת המקצוע בו ירצו להתמיד. ולפתע הפיתוי הזה לסגור את המשרד, להעביר את התיקים הרבים לפרקליטים אחרים, להסיר מעליו את העול.

במסיבה הספונטנית שנערכה אותו ערב בביתו של בר־סימון היה אורי מכונס בעצמו, מדבר מהשפה לחוץ. אומר דברי נימוס שיגרתיים. "עבודה משפטית", הוא אמר פעם לגליה, "ובעיקר עבורתו של סניגור, דומה למלאכתו האומללה של סיזיפוס המלך שקולל לגלגל אבן לראש ההר, וברגע שהביא אותה לפיסגה – היא צונחת בחזרה לתחתית. לא פעם יש לי הרגשה ששוב אין לי כוח לחזור ולהעלות את האבן המשפטית אל פסגת ההוכחות. יש לי הרגשה שיום אחד אתחלק, והאבן הארורה תמעך אותי".

גליה ניסתה לעקור אותו מהריכדוך הזה וציטטה פילוסוף מפורסם שאמר כי "על האדם ללמוד לחיות עם האבן שהיא המשא שלו, ליצור ממנה פסל, להחיות אותה ולהפוך אותה למשהו משלו, משהו שהשקיע בו מרמיונו ומרגשותיו. כך שוב לא תהיה האבן קללה". ואחרי־כן הוסיפה: "אתה הרי עושה בפרשיות המשפטיות שלך מה שאמן עושה באבן. יוצר צורות חדשות. תפסיק לבלבל את הראש ולרחם על עצמך".

אבל אותו ערב, במסיבה, חש אורי ברצון לחצות את הקו ולחסות בצילו הבטוח של כס המשפט. אפילו הבדיחות שהילכו בסלון סביב כוסיות השמפניה על עולמם של שופטים "ירוקים", הוידויים שבהם סיפר כל אחד מהם על המשפט הראשון הקשה שעמד בו, לא הרתיעו אותו מההחלטה לבקש להציב את שמו ברשימת המועמדים לכס המשפט.

בלילה מצא את עצמו מצטדק בפני גליה: "הרי אינך חושבת שאני אהיה שופט גרוע מהשופטים הבינוניים". "אני חושבת שתהיה שופט טוב כמו השופטים מהשורה הראשונה", אמרה גליה מנסה לחזק את רוחו.

שבוע לאחר טכס ההשבעה, כאשר בר־סימון כבר תפס את מקומו כשופט מחוזי, ערך לכבודו אורי מסיבה. לגליה נדמה היה כי אורי מבקש לומר בכך משהו, מעבר לעצם עריכת המסיבה. אם היה לאורי מתחרה אמיתי, היה זה בר־סימון. לאורי נדמה היה שבר־סימון הוא מעין השתקפות של עצמו, בבואתו במראה, ולגליה היתה הרגשה שאורי מנסה לבחון את השתקפותו זו, להבין מדוע נטש ידידו את הפרקטיקה המפוארת שלו לטובת כס המשפט. שניהם נגעו זה עתה בגיל ה־50. שניהם נחשבו לעורכי־דין מצליחים. לשניהם ניבאו קריירה מזהירה. שניהם מונו לראשי ועדות מקצועיות מכובדות.

כטוב לבו במשקה סיפר גם בר־סימון, כמו השופטים ה"טריים" האחרים במסיבה הקודמת, על המשפט הראשון שלו. דיבר באותו בטחון השמור לעורכי־דין לאחר שנים ארוכות של הופעה, בטחון מתובל בכושר רטורי מעולה, חוש הומור וכשרון תיאטרלי. בר־סימון היה שחקן מעולה, ולאורי לא היה כל ספק שכישורים אלה ישמשו לו גם על כס המשפט.

הידידים צחקו. בשבילם היה זה ערב עליז בו הם "מטבילים" בשמפניה את השופט הטרי לאחר המשפט הכבד הראשון שלו. כאשר פרשו כולם, נשארו בר־סימון ואשתו. האשה עברה עם גליה למטבח, לעזור בפינוי הכלים, בהכנסתם למכונה, להמשיך בשיחת נשים קלה. בר־סימון פשט את רגליו, התרווח על כורסת העור, עצם את עיניו. שוב לא היה זה השחקן רב־הפנים, בעל היכולת לשעשע את ידידיו. גם לא עורך־דין מפולפל או שופט המכיר ערך עצמו. פתאום היה זה גבר עייף, נטול מסיכות, שהחל לדבר עם אורי כמי שמשוחח עם ידיד עימו הלך יחד דרך ארוכה.

"כשקבלתי את המינוי הרגשתי תחושה די דומה להרגשה שהיתה לי כאשר קבלתי במילואים את ה'פלפל' של הרב־סרן. אני זוכר שהייתי צריך אז לרדת לנגב באוטובוס עם חיילים ולא ידעתי כיצד להתנהג. הייתי מלא חשיבות עצמית שנבעה מהדרגה החדשה, וכמעט איבדתי את הכשרון לצחוק. הקפדתי על זכותי לשבת במושב שמאחורי הנהג, ובכלל התנהגתי כאידיוט מושלם. לקח לי זמן לחזור ולהיות אותו בר־סימון שיודע כי עלה תאנה לא מסוגל לכסות ערווה של אף אחד – אפילו לא של עורך־דין מצליח".

צחק כמו לעצמו. "וזה קרה לי גם כשהתמניתי לשופט. היתה לי הרגשה שאני צריך להיות אחר, עד למשפט הראשון שהחזיר אותי למציאות".

"לשלוח אדם למאסר. לפני־כן מעולם לא ידענו כיצד זה נראה מהצד של כס המשפט. היינו סניגורים. תמיד נסינו לזכות את האיש. ופתאום אתה צריך להחליט. אתה, במשיכת קולמוס, שולח אדם לבית־סוהר. זו הרגשה איומה, אחריות קשה. היה לי ליל סיוטים אמיתי. היה מדובר בנאשם שהיכה פקיד בעירייה. עניין של איזה חשבון שלא שולם. בפעם הראשונה הסתכלתי על אדם וחשבתי שאני צריך לשלוח אותו לכלא".

"הטלתי עליו שלושה חודשים. זה היה המינימום. אני זוכר שהיד רעדה לי כאשר כתבתי את פסק־הדין, ואילו הנוכל הזה שעל ספסל הנאשמים – צחק. נתברר שהוא כבר ישב במעצר כל פרק הזמן שאני קצבתי לו, ועכשיו הוא יצא לחופשי, שמח וטוב לב".

בלילה, לאחר שכיבה את האור, אמר אורי לגליה כמו בהמשך לשיחה ארוכה: "אני לא חושב שאני כבר מוכן לזה. עדיין אינני מוכן לקחת על עצמי אחריות לשלוח אנשים לכלא".

מעריב
השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 17.4.52 – 24.4.52.
הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

גלילי פרש מהנהגת מפ"ם

מר ישראל גלילי פרש בימים אלה מהנהגת מפ"ם. חבר הכנסת י. בר־יהודה נתמנה במקומו בוועדה המרכזית בת 5 חברים, המנהלת את ענייני המפלגה.

מר גלילי ביקש מכבר לשחרר אותו מתפקידו בהנהלת המפלגה, כדי שיוכל להקדיש את עצמו לעבודה בקיבוץ. אך יש להניח, כי גם טעמים אחרים גרמו לפרישתו של מר גלילי מהוועדה המרכזית, שבה השתתפו 3 נציגים מסיעת הרוב במפ"ם (מ. יערי, י. ריפתין וש. פלפן) וחבר נוסף של „לאחדות העבודה", י. בר־יהודה. מר גלילי אינו מסכים להשתלטות סיעת הרוב במפ"ם על כל ענייני המפלגה. מר י. בר־אהרון, שבא במקום גלילי, נוקט מאז פרישתה של קבוצת ליבשיץ ממפ"ם קו תקיף וקיצוני.

מהיום – לחם ללא בחירה

החל מחיום לא יוכלו הצרכנים בת"א יפו לבחור בלחם ממאפיות שונות. לרשותם יועמד לחם ממאפיה אחת בלבד, שהחנווני קשור עמה.

שיטה זו, הקושרת את החנוונים עם מאפיה קבועה נוטלת מהם את האפשרות לקנות כברות לחם במאפיות שונות, נקבעה לפי הוראה של המפקח על המזונות. ההסדר החדש אינו כולל לפי שעה מסעדות ובתי חולים.

ארגוני האופים, שהתנגדו תחילה להנהגת הקשר בצורה זו, ותבעו לאפשר לחנוונים לקבל את הלחם לכל־הפחות משתי מאפיות, הסכימו עתה לשתף פעולה עם המפקח על המזונות אך הם דורשים שהמפקח יהיה גמיש לגבי חלוקת האוורים בין המאפיות השונות.

אנשי אצ"ל נשפטים ברומא

משפטם של שמונה אנשים, החשודים בהשתייכות לארגון הצבאי הלאומי והנחשדים בפיצוץ בית השגרירות הבריטית ברומא ב–1946 נפתח אתמול שלא בפניהם בבית הדין לפשעים חמורים ברומא.

סבורים כי שמונת הנאשמים נמצאים בישראל.

כשעתו נחרב בית השגרירות בהתפוצצות לילה. לדעת המשטרה השתמשו החובלנים במטען של 50 ק"ג דינאמיט. בהתפוצצות לא נפגע איש, חוץ מאחד העוברים ושבים שנפצע קל.

שלום אש מחליף דולארים

מ"א התרגשות, בשדמעות בעיניו, עמד אמש הסופר היהודי שלום אש, בן ה־72, בנמל חיפה וחיכה לגמר הסידורים הפורמאליים. זתוף קומה, בעל שער שיבה, לובש מעיל חום ועניבת פרפר אדומה. הוא מסר הודעה קצרה לעתונאים: „אני יודע ומאמין, כי ישראל איננה ישראל בלבד, היא יהדות העולם. עיני כל העולם מופנות אליכם ולפי מעשיכם ישפטו את כל יהודי העולם. הכבוד של היהדות שנרמס על־ידי הנאצים יוחזר על־ידי־הצ־להוחיכם".

על סיפון האניה החליף שלום אש דולארים בלירות ישראליות לפי המחאה שנתן (ראה התמונה).

ש. אש שלח מכתב תודה בעברית לרב החובל של „קדמה" שבו נאמר: „הייתי מאושר לראות איך למרתם מהרה בזמן קצר ליצור אוירה נעימה לכל הנוסעים ולתת להם הרגשה שהם בביתם".

דנים בשיפור שכר הרופאים

עוד לפני כמה חודשים הבאתי לדיון בממשלה את שאלת שיפור תנאי העבודה והשכר של הרופאים הממשלתיים – אמר שר הבריאות הד"ר יוסף בורג לסופר „מעריב".

היתה זו תגובה לדברי המנתח האמריקני הד"ר גרלוק, שבשעת פרידתו ברופאי חיפה מתח ביקורת על תנאי השכר הירודים של הרופאים הציבוריים בארץ. ד"ר בורג מסר, כי הממשלה הסכימה לבחון מחדש את תנאי העבודה והשכר של הרופאים ואחר פגישות עם נציגיהם יש לציין התקדמות יפה בדיונים.

א. אבן מוחה נגד מ. נמיר

אבא אבן, שגריר ישראל בארה"ב, שיגר אגרת מחאה חריפה למרדכי נמיר, המזכיר הכללי של ה„הסתדרות", על שבלי להועץ אתו ובלי ידיעתו ביקש ראיון אצל הנשיא טרומן.

מר נמיר, שנתקבל בשבוע שעבר ע"י מר טרומן, לא ביקר אפילו ביקור נימוסין בשגרירות ישראל ולא נועץ עם השגריר בקשר לביקור אצל טרומן, דבר הסותר כל נוהג. הדבר תמוה אחר שמר נמיר בקי בענייני הנוהג הדיפלומטי מימי היותו ציר במוסקבה.

התנהגותו המוזרה של אישיות רשמית כלפי השגרירות בוואשינגטון עוררה את תגובתו החריפה של השגריר אבא אבן. יש להניח, כי ימסור תלונה על כך גם במשרד החוץ.

יחסי צה"ל וצבא ארה"ב

נציגי ישראל וארה"ב בוושינגטון עדיין שומרים בסוד את תוכן שיחתם של שגריר ישראל מר א. אבן וראש המטה הכללי האמריקני גנראל ברדלי. אולם סבורים שנידונו ביניהם נושאים דומים לאלו שנידונו בשיחות שר החוץ מר מ. שרת עם מיניסטר החוץ הבריטי מר אנתוני אידן בלונדון.

לפי שעה אין לשער, שישראל תצטרף אל פיקוד המזרח התיכון או אל הברית האטלנטית, כפי שהציע מר יעקב יעבץ בנאומו בסדר השלישי בניו יורק. עם זה ידוע, שהצבא האמריקני מעוניין בבסיסים בישראל וצה"ל היה שמח על עזרת יועצים צבאיים אמריקניים, אפשרות להכשרת קצינים באקדמיה הצבאית האמריקנית בווסט פוינט וקבלת אספקת נשק בתנאים נוחים.

אלף מובטלים בנמל חיפה

למעלה מאלף פועלים בנמל חיפה מובטלים מעבודתם בימים האחרונים בגלל מיעוט האניות בנמל. היקף העבודה פחת בשליש.

האבטלה פוגעת בעיקר בפועלים הזמניים, אך גם הפועלים הקבועים אינם עובדים בתקופה המלאה.

התאפשרה הופעת העתונים

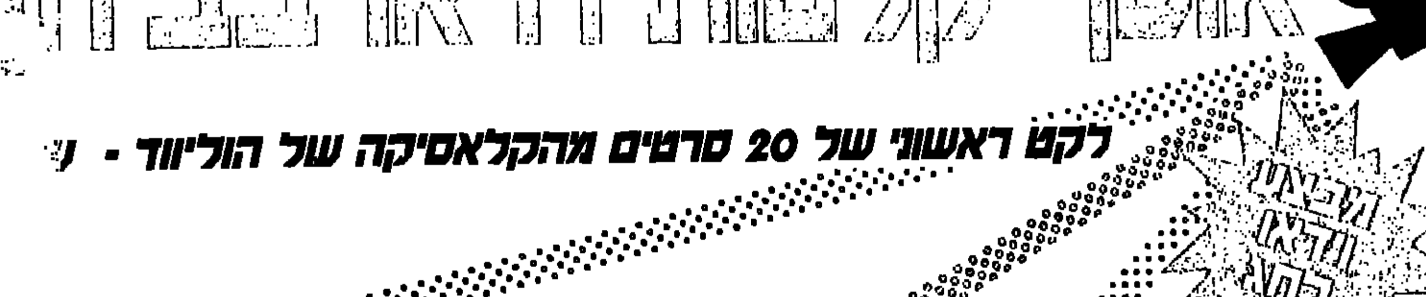
איגוד המו"לים בעזרת משרד המסחר והתעשיה, הצליח אתמול משעות אחה"צ המאוחרות להשיג כמות מסוימת של נייר עתונים כהשאלה מהמפלגה הפרוגרסיבית ובדרך זו הובטחה הופעת העתונים הסדירה לשבוע הקרוב.

הנייר אשר הועמד קודם על ידי משרד המסחר והתעשיה לרשות העתונים לא היה ראוי לשימוש, אלא לאחר חיתוך והתאמה לרוחב הדרוש לעתונים.

שבועיים בלי בשר

לשבת הקרובה וכן לשבת שלאחריה לא תחולק כנראה מנת הבשר לתושבים.

בארץ נמצאת אמנם כמות בשר מארגנטינה, המספיקה לחלוקה אחת אולם הבשר נשמר ברזרבה לחולים ולבתי חולים, עד בוא המשלוח של 1200 טון בשר מארגנטינה, תוך שבועיים.

אוסף קלטות וידאו בביתך "הקולנוע הפרטי שלך"
לקט ראשוני של 20 סרטים מהקלאסיקה של הוליווד - יצירה ישירה לסלון ביתך - במחיר 39 ש"ח לקלטת בלבד!

WARNER HOME VIDEO
MARNOLL
קזבלנקה
המפרי בוגרט • אינגריד ברגמן
ציטי ציטי בנג בנג
דיק ון דייק
סיפור הפרברים
הגיבן מנוטרדם
האזרח קיין
ד"ר נו
שון קונרי • אורסולה אנדרס
באגס באני בדרכים
בצהרי יום

GMC HOME VIDEO
הכלבתולים
האיש השקט
ג'ון ויין • מורין אוהרה
הסיפור על וורנון ואיירין קסל
פרד אסטר • ג'ינג'ר רוג'רס
בוני וקלייד
וורן ביטי • פיי דנאווי
טוראית בנימין
כובע צילינדר
מרכבת דואר
כל מה שרצית לדעת על המין
וודי אלן

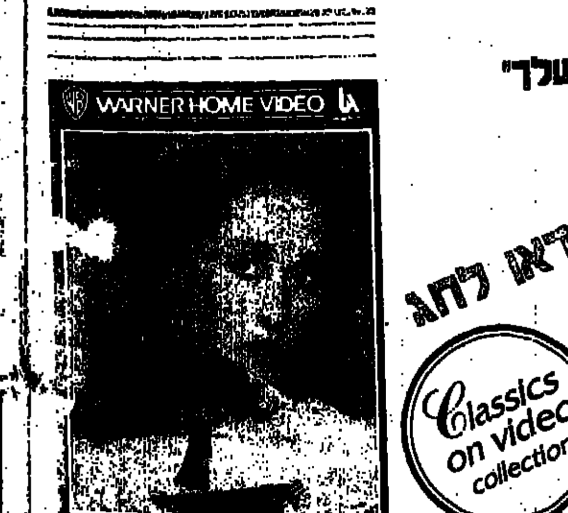

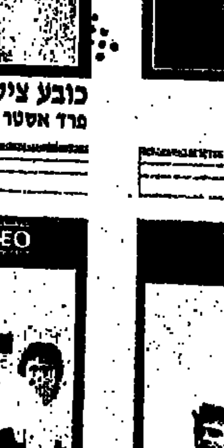

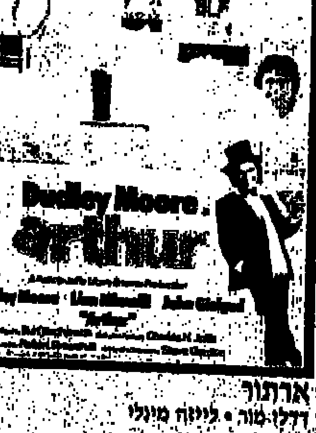
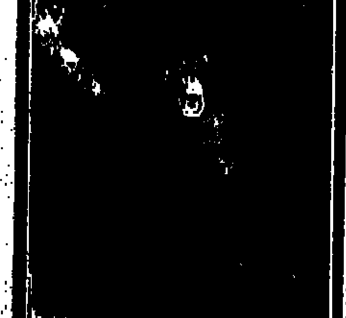

גזור ושלח -
ציין ב-x את הקלטות הרצויות
וצרף המחאה ע"ס -.39 ש"ח
עבור כל קלטת שבחרת.
האזרח קיין
ד"ר נו
באגס באני בדרכים
בצהרי היום
טוראית בנימין
כובע צילינדר
מרכבת דואר
כל מה שרצית לדעת על המין...
קינג קונג
ארתור
קזבלנקה
ציטי ציטי בנג בנג
סיפור הפרברים
הגיבן מנוטרדם
הכלבתולים
האיש השקט
הספור על וורנון ואיירין קסל
בוני וקלייד
גונגה דין
אהובת הקצין הצרפתי
את התלוש בצרוף המחאה שלח לחד-ארצי ת.ד. 1741 רמת-גן 52117 והזמנתך תשלח לביתך
שם ____ כתובת ____
עיר ____ מיקוד ____ טלפון ____
"תקליטיה, ספריה
ועכשיו "הקולנוע הפרטי שלך"
VHS בלבד
Classics on video collection

WARNER HOME VIDEO
אהובת הקצין הצרפתי
מריל סטריפ

גונגה דין
ארתור
Dudley Moore
Arthur
קינג קונג
להשיג בספריות רב-סרט
בספריות וידאו מובחרות,
ובחנויות תקליטים וספרים.
דחפון
שרות הזמנות טלפוני של דחף
לבעלי כרטיסי אשראי
03-611001
סרט וידאו -
המתנה הקלאסית